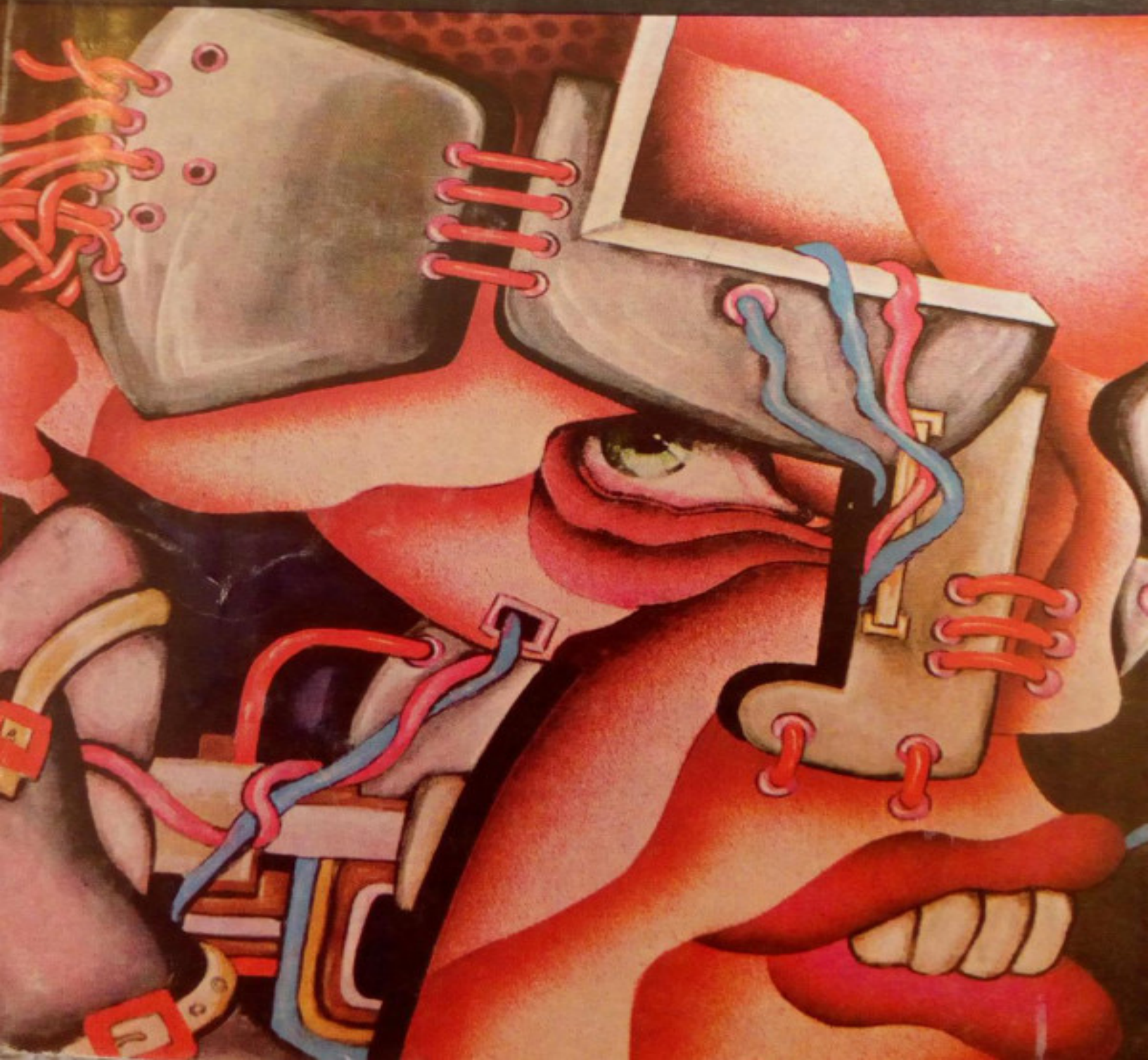

Франц Кафка
ПРЕОБ –
РАЖЕНИЕТО

ИЗДАТЕЛСТВО
ХРИСТО Г. ДАНОВ
ПЛОВДИВ

ФРАНЦ КАФКА
ПРЕОБРАЖЕНИЕТО
ИЗБРАНИ РАЗКАЗИ

Превод: Венцеслав Константинов

chitanka.info

ПРИСЪДАТА

На госпожица Фелице Б.

Бе неделна утрин в най-хубавите пролетни дни. Младият търговец Георг Бендеман седеше в стаята си на първия етаж в една от ниските летни сгради, които се нижеха в дълга редица покрай реката и се различаваха почти само по цвят и височина. Той току-що бе написал писмо до един приятел от юношеските си години, който се намиреше в чужбина, повъртя плика в ръце и бавно го запечата, сетне опря лакти на писалището и се загледа през прозореца към реката, моста и раззеленилите се възвишения на отсрещния бряг.

Премисляше как този приятел, недоволен от поминъка си в родината, преди години буквално бе избягал в Русия. Сега той въртеше търговия в Петербург, отначало тя бе тръгнала много добре, но вече от дълго време, изглежда, тъпчеше на едно място, както се оплакваше приятелят при все по-редките си гостувания. Така той се съсипваше в чужбина напразно; чудноватата брада, която си бе пуснал, трудно можеше да скрие добре познатото от детинството лице, чийто жълт цвят сякаш подсказваше за някаква напредваща болест. Според собствените му думи той не поддържаше близки отношения с тамошната колония от съотечественици, но също тъй почти не общуваше и с руски семейства, бе се обрекъл окончателно на ергенски живот.

Какво можеше да пише на такъв човек, очевидно хлътнал в задънена улица? В състояние бе да му съчувствува, ала не и да му помогне. Трябваше ли да го посъветва да се завърне в родината и да устрои живота си тук, да поднови старите връзки — за това нямаше никакви пречки, — а в останалото да се осланя на приятелска помощ? Но то означаваше същевременно да му каже — и колкото по-внимателно, толкова по-оскърбително, — че всички негови досегашни опити са били неуспешни, че най-сетне трябва да ги изостави и да се

прибере у дома, където навред ще го сочат с пръст като завърнал се завинаги неудачник, да му каже, че само приятелите му, останали в родината и преуспели, струват нещо, а той просто е едно голямо дете, което трябва да ги слуша за всичко. А при това нима бе сигурно, че болката, която ще му причини, има смисъл? Може би изобщо нямаше да успее да го върне в родината дори за кратко — нали той самият твърдеше, че вече не проумявал тукашните нрави — и така, въпреки всичко, приятелят щеше да си остане в своята чужбина, огорчен от наставленията и още по-отчужден от приятелите. Ако пък действително съветът бъдеше смазан и тук — естествено, не с умисъл, а от обстоятелствата, — ако не можеше да се оправи с приятелите си, а също и без тях, ако почнеш да се срамува и да страда, че сега вече наистина няма нито родина, нито приятели — в такъв случай не беше ли по-добре за него да си остане в чужбина, както досега? Нима при подобни условия можеше да се очаква, че тук той действително ще сполучи?

По тези съображения, ако Георг изобщо искаше да съхрани писмената си връзка с него, не трябваше да му казва нищо съществено, което иначе без всякакъв страх би написал и на най-далечния познат. Приятелят вече над три години не бе стъпвал в родината и го обясняваше доста неубедително с несигурното политическо положение в Русия^[1], което не позволяваше на един дребен търговец дори за кратко да се отдели от работата си. В същото време обаче стотици хиляди руси спокойно кръстосваха света. А тъкмо през тези три години в живота на Георг бе настъпила голяма промяна. За смъртта на майка му преди около две години, след което Георг и старият му баща живееха в общо домакинство, приятелят наистина бе успял да узнае и в писмо изрази съболезнованията си, но доста сухо, което можеше да се обясни само с едно — че в чужбина напълно се загубва представата за скръбта от подобна загуба. Но оттогава Георг бе подхванал с още по-голяма решителност търговските си дела, както и всичко останало. Може би, докато майката бе жива, бащата му пречеше да разгърне истинска собствена дейност, като в работата признаваше единствено своето мнение; може би след смъртта на майката бащата бе станал по-сдържан, макар все още да ходеше в магазина; може би — и това бе най-вероятното — много по-важна роля тук играеха някои щастливи обстоятелства, във всеки случай за тези две години съвсем неочаквано

фирмата процъфтя, наложи се да удвоят служителите, търговският оборот се увеличи пет пъти и без съмнение предстоеше по-нататъшен напредък.

Приятелят обаче не знаеше нищо за тази промяна. По-рано — за последен път може би в онова съболезнователно писмо — той се опитваше да придума Георг да се пресели в Русия, като надълго описваше изгледите за успех в Петербург именно за неговата търговска дейност. Цифрите изглеждаха нищожни в сравнение с размаха, който сега биха приели делата на Георг. Ала Георг се бе въздържал да пише на приятеля за търговските си успехи и ако го стореше сега, с по-късна дата, то действително би направило странно впечатление.

Така Георг се ограничаваше да осведомява приятеля само за незначителни случки, каквито безредно се тълпят в ума, когато човек седи и размисля в спокоен неделен ден. Той желаше само едно — да не наруши представата за родния град, която приятелят навярно си бе създал по време на дългото отсъствие и с която се бе примирил. И стана тъй, че в три доста отдалечени по време писма Георг извести на приятеля за годежа на някакъв напълно безразличен нему човек с едно също тъй безразлично за него момиче, докато накрая, съвсем против намеренията му, приятелят започна да се интересува от това събитие.

Ала на Георг бе по-леко да му пише за подобни неща, отколкото да си признае, че самият той преди месец се е сгодил с госпожица Фрида Бранденфелд, мома от заможно семейство. Той често разговаряше с годеницата си за този свой приятел и за особеното отношение, което бе възприел към него в писмата си.

— Значи той няма да дойде на сватбата ни? — казваше тя. — Но аз имам правото да опозная всички твои приятели.

— Не искам да го разстройвам — отвърщаше Георг. — Опитай се да ме разбереш, той вероятно ще дойде, поне аз така мисля, но ще се чувства притеснен и онеправдан, може би ще ми завиди и положително ще остане недоволен, а като не успее да превъзмогне недоволството си, ще опътува обратно сам. Сам — разбираш ли какво значи това?

— Да, но няма ли да узнае за сватбата ни по друг път?

— Наистина не мога да попреча, но при неговия начин на живот то е малко вероятно.

— Щом имаш такива приятели, Георг, не е трябвало изобщо да се сгодяваш.

— Е, за това сме си виновни и двамата; но аз и сега не съжалявам.

А тя, задъхана под целувките му, мълвеше:

— И все пак това ме обижда.

Тогава той решаваше, че всъщност не е толкова страшно да пише на приятеля за всичко. „Такъв съм аз и такъв трябва да ме приема той — казваше си Георг. — Не мога да се преправя на човек, навярно по-подходящ от мене да му бъде приятел.“

И действително в дългото писмо, което написа в тази неделна утрин, Георг извести на приятеля си за сключения годеж със следните думи: „Най-радостната новина си запазих за края. Сгодих се с госпожица Фрида Бранденфелд, мома от заможно семейство, преселило се в нашия град доста след твоето заминаване, тъй че едва ли ти е познато. При случай ще ти съобщя повече подробности за моята годеница, а за днес стига да ти пиша, че съм много щастлив и че в отношенията ни с тебе е настъпила само една промяна — вместо съвсем обикновен приятел, сега в мое лице ще имаш един щастлив приятел. Освен това в годеницата ми, която сърдечно те поздравява и в близко време сама ще ти пише, ще намериш искрена приятелка, което за един ерген не е напълно без значение. Зная, че много неща те възпират да ни гостуваш, но нима тъкмо моята сватба не е големият повод най-сетне да превъзмогнеш всички затруднения? Но както и да е, не се ръководи от никакви други съображения, а само от твоята добра воля.“

С това писмо в ръка Георг проседя дълго зад писалището си, извърнал лице към прозореца. От улицата го бе поздравил някакъв познат, но той му бе отвърнал само с разсеяна усмивка.

Накрая пъкна писмото в джоба си, излезе от стаята и по малък коридор премина в отсрещната стая при баща си, където не бе влизал вече с месеци. А и не бе ставало нужда, защото с баща си постоянно се срещаше в магазина, обядваха по едно и също време в една гостилница, а вечер, макар всеки сам да си приготвяше нещо за ядене, ако Георг не прекарваше с приятели или не ходеше у годеницата си, както най-често се случваше, двамата обикновено посядаха за малко в общата всекидневна, всеки потънал в своя вестник.

Георг се удиви колко тъмна е стаята на бащата дори в тази слънчева утрин. Значи такава сянка хвърляше високата стена, издигаща се в края на малкия двор. Бащата седеше до прозореца в един ъгъл, украсен с различни реликви, които напомняха за покойната майка, и четеше вестник, като го държеше косо пред очите си и с това се мъчеше да подпомогне слабото си зрение. На масата личаха останките от закуската, очевидно почти недокосната.

— Виж ти, Георг! — възкликна бащата и веднага тръгна насреща му. Тежкият му халат се разтвори при вървенето, полите се развяха.

„Баща ми все още е великан“ — помисли си Георг.

— Но тук е непоносимо тъмно — каза накрая той.

— Да, тъмно е — отговори бащата.

— А и прозореца си затворил?

— Така ми е по-добре.

— Та въвн е съвсем топло — рече Георг, сякаш в заключение на предишното, и седна.

Бащата разтреби съдовете от закуската и ги сложи върху един скрин.

— В същност исках само да ти кажа — продължи Георг, като разсеяно следеше движенията на стареца, — че вече оповестих в Петербург годежа си.

Той поизмъкна писмото от джоба си и го тикна обратно.

— Защо пък в Петербург? — запита бащата.

— На моя приятел — отвърна Георг и потърси с поглед очите на баща си. „В магазина е съвсем друг — помисли си той, — как само се е разположил в креслото и е скръстил ръце.“

— Аха! На твоя приятел — натърти бащата.

— Известно ти е, татко, че най-напред исках да премълча пред него за годежа си. От състрадание, не по друга причина. Сам знаеш, че той е труден човек. Казвах си, нека узнае за годежа ми от другаде, макар че при самотния му начин на живот то е слабо вероятно — все пак не мога да попреча, — но само от мен да не го узнае.

— И сега промени намерението си? — попита бащата, остави големия вестник на подпрозоречната дъска, а върху вестника очилата си и ги покри с ръка.

— Да, сега промених намерението си. Ако ми е добър приятел, казах си, моят щастлив годеж ще е щастие за него. И затова, без да се

колебая повече, го оповестих. Но преди да пушна писмото, исках да ти кажа.

— Георг — рече бащата и разтегна беззъбата си уста, — чуй ме! Заради тази история си дошъл да се посъветваш с мен. Това безспорно ти прави чест. Ала то не е нищо, то е по-лошо и от нищо, ако сега не ми кажеш цялата истина. Не желая да ровя в неща, на които не им е тук мястото. След смъртта на скъпата майка станаха някои недобри работи. Навярно и на тях ще им дойде времето, навярно ще дойде по-скоро, отколкото си мислим. В магазина ми убягва едно-друго, може и да не скриват нищо от мене — сега съвсем не искам да твърдя, че нещо се скрива от мене, — силите вече ме напускат, паметта отслабва, нямам предишния поглед върху всичко. Първо, такъв е природният ход, и, второ, смъртта на нашата майчица ме порази много повече, отколкото тебе. Но понеже тъкмо сме стигнали до тази история, до това писмо, моля те, Георг, не ме лъжи. Ти наистина ли имаш приятел в Петербург?

Георг смутено се изправи.

— Да оставим на мира приятелите ми. И хиляда приятели няма да ми заменят бащата. Знаеш ли какво мисля? Не се щадиш достатъчно. А годините си искат своето. В търговските дела ти си ми необходим, сам го знаеш много добре, но ако магазинът вреди на здравето ти, още утре ще го закрия завинаги. Така не може. Трябва да променим начина ти на живот. Ала из основи. Седиш тук на тъмно, а във всекидневната грее слънце. Едва хапваш от закуската, вместо да се подкрепиш, както му е редът. Седиш на затворен прозорец, а въздухът ще ти е тъй полезен. Не, татко! Ще повикам лекар и ще спазваме предписанията му. Ще меним стаите, ти ще се преместиш в предната стая, а пък аз — тук. Изобщо няма да почувствуваш промяната, ще пренесем всичките ти вещи. Но за това има време, а сега си полегни още малко, нужен ти е пълен покой. Хайде, ще ти помогна да се съблечеш, ще видиш, че ще успея. Ако пък искаш веднага да се настаниш в предната стая, можеш да легнеш в моето легло. Впрочем това ще е доста разумно.

Георг застана съвсем близо до баща си, който бе отпуснал на гърди разчорлената си белокоса глава.

— Георг — тихо каза бащата, без да помръдне.

Георг веднага коленичи до бащата, видя умореното бащино лице и свръхразширените зеници, извити към него от ъгълчетата на очите му.

— Ти нямаш приятел в Петербург. Винаги си бил шегобиец и не си се спирал дори пред мене. Как пък тъкмо там щеше да имаш приятел! Изобщо не мога да повярвам.

— Но помисли, татко — каза Георг, вдигна бащата от креслото и докато той стоеше пред него съвсем безпомощен, свали халата му, — скоро ще станат три години, откак приятелят ми ни гостува. Още си спомням, че той не ти бе особено драг. Най-малко два пъти трябваше да ти казвам, че си е отишъл, въпреки че седеше в стаята ми. Отлично разбирах твоята неприязън към него, приятелят ми си има своите странности. Но след това ти пак охотно разговаря с него. Тогава бях толкова горд, че го изслушваш, одобряваш думите му и му задаваш въпроси. Ако помислиш, сигурно ще си спомниш. Той разказваше тогава невероятни истории за руската революция. Как например в Киев, където пътувал по търговски дела, по време на безредиците видял на един балкон някакъв свещеник, който изрязал върху дланта си голям кръст, вдигнал окървавената си ръка и позовал тълпата. Та самият ти тук и там си преразказвал тази история.

Междувременно Георг бе успял отново да сложи бащата в креслото и внимателно да събуе панталоните му от трико, които той носеше над ленените долни гащи, а също и чорапите. При вида на не особено чистото бельо той се упрекна, че е занемарил баща си. Негов дълг сигурно беше и да следи колко често бащата сменя бельото си. С годиницата си още не бе разговарял изрично как ще устроят живота на бащата в бъдеще, защото мълчаливо бяха приели, че той ще остане сам в старото жилище. Но сега Георг твърдо реши да прибере бащата в бъдещия си дом. Та вгледаше ли се по-добре, почти му се струваше, че грижите, с които се канеше да обгради там бащата, може и да се окажат закъснели.

Георг вдигна бащата на ръце и го понесе към леглото. Докато правеше няколкото крачки, забеляза, че сгущеният на гърдите му баща си играе с верижката на часовника му и изпита страх. Не можа веднага да го сложи да легне. Тъй здраво се държеше той за тази верижка.

Но щом бащата се озова в леглото, всичко изглеждаше пак наред. Той сам се покри, а сетне придърпа одеялото високо над раменете си.

Не гледаше свъсено към Георг.

— Вече си спомняш, нали? — попита Георг и му кимна насърчително.

— Добре ли ме покри? — попита бащата, сякаш не можеше да види хубаво ли са завити краката му.

— Значи ти харесва, че си вече в леглото — каза Георг и подпъкна завивката по-хубаво около него.

— Добре ли ме покри? — повторно попита бащата и, изглежда, с особено внимание следеше за отговора.

— Бъди спокоен, добре те покрих.

— Не! — извика бащата тъй, че отговорът се сблъска с въпроса, отметна одеялото с такава сила, че за миг то се разгърна съвсем и той се изправи в цял ръст върху леглото. Само с една ръка леко се опираше в тавана.

— Винаги си искал да ме покриеш, зная, хубостнико, но още не си ме покрил. Дори сетните ми сили пак ще стигнат за тебе, ще стигнат и ще останат. Познавам добре твой приятел. На драго сърце бих имал син като него. Затова и ти го мамеше през всичките тези години. Че защо иначе? Мислиш ли, че не съм плакал за него? Затова се затваряш в кантората си — никой да не пречи, шефът е зает, — само за да дращиш несмуцавано лицемерните си писъмца до Русия. Но за щастие не трябва никой да отваря очите на бащата, та да прозре в сина. А пък сега смяташ, че си му превил врата, тъй си му го превил, че можеш да тръшнеш задника си отгоре, а той няма и да гъкне, затова моят синковец е намислил да се жени!

Георг с ужас бе вперил очи в баща си. Образът на петербургския приятел, когото бащата неочаквано познаваше много добре, го завладя както никога. Видя го, залутан в далечната Русия. Видя го зад вратата на пустия, разграбен магазин. Той стоеше между изпочупените рафтове, разкъсаните стоки, изкривените рамена на газовите фенери. Защо му трябваше да заминава тъй далеч?

— Но виж ме! — извика бащата.

И Георг почти несъзнателно се втурна към леглото, за да схване всичко, но се закова насред пътя.

— Запретна си тя фустите — затананика бащата, — запретна си тя фустите, противната му гъска, ето тъй! — и за да покаже как, той запретна ризата си толкова високо, че на бедрото му се откри белегът

от раната, получена през военните му години. — Запретна си тя фустите ето тъй, ето тъй и ето тъй, и ти се прилепи към нея и за да можеш несмущавано да ѝ се наслаждаваш, оскверни паметта на майката, предаде приятеля си и натика баща си в леглото, та да не може да шава. Е, може ли той да шава или не?

И както стоеше прав, без никъде да се държи, той зарита с крака. Целият сияеше от проникателност.

Георг се бе свил в един ъгъл, колкото се може по-далеч от бащата. Преди много време той твърдо бе решил внимателно да следи всичко, за да не бъде изненадан по околни пътища, в гръб или изотгоре. Сега отново си спомни отдавна забравеното решение и пак го забрави, както къса нишка се изхлъзва през иглено ухо.

— И все пак приятелят не е предаден! — извика бащата и за да подкрепи думите си, размаха показалец. — Аз бях негов представител тук, в града.

— Комедиант! — не можа да се стърпи Георг, тутакси осъзна грешката си и — само че много късно — с изцъклени очи тъй силно прехапа езика си, че се преви от болка.

— Да, наистина играех комедия! Комедия! Хубава дума! Каква друга разтуха оставаше на стария овдовял баща? Кажи — и за мига, в който отговаряш, бъди все още жив мой син — какво друго ми оставаше в моята задна стая, преследван от неверните служители, грохнал до мозъка на костите? А моят син жънеше възторзите на света, сключваше сделки, които аз бях подготвил, от радост се премяташе през глава и крачеше пред баща си с недостъпно лице на човек на честта? Мислиш ли, че не бих те обичал, аз, от когото си излязъл?

„Сега ще се наведе напред — помисли си Георг. — Нека падне и се пребие!“ Тези думи пронизаха съзнанието му.

Бащата се наведе напред, ала не падна. И понеже Георг не се притече, както той очакваше, отново се изправи.

— Остани, където си! Не си ми нужен! Мислиш, че още имаш сили да се приближиш, но се въздържаш, защото тъй искаш? Не ме заблуждавай! Аз все още съм много по-силният. Ако бях сам, може би щях да отстъпя, но майка ти ми отдаде силата си, с твоя приятел чудесно се спогодих, клиентелата ти е тук, в джоба ми!

„Дори на ризата си има джобове!“ — каза си Георг и му хрумна, че с този израз може да го направи за посмешище пред целия свят.

Помисли го само за миг, защото непрекъснато забравяше всичко.

— Само хвани под ръка годеницата си и ми се изпречи пред очите! Ще ти я отмъкна като нищо!

Георг изкриви лице, сякаш не вярваше в това. Бащата само кимаше към тъгла на Георг, за да потвърди, че говори истината.

— Как ме развесели днес, като дойде и попита дали да пишеш на приятеля си за годежа. Та той знае всичко, глупчо, той знае всичко! Аз му пишех, понеже ти забрави да ми вземеш писмените принадлежности. Затова не идва вече с години, да, той знае всичко сто пъти по-добре от самия тебе, докато с лявата ръка смачква непрочетени твоите писма, с дясната държи и чете моите!

От възторг бащата заразмахва ръка над главата си.

— Той знае всичко хиляда пъти по-добре! — извика той.

— Десет хиляди пъти! — рече Георг, за да подиграе бащата, но още в устата му думите зазвучаха с мъртвешка сериозност.

— Години вече чакам да дойдеш с този въпрос! Мислиш, че имам друга грижа? Мислиш, че чета вестници? Ето!

И той хвърли на Георг един вестник, случайно пренесен в леглото. Отдавнашен вестник с вече напълно непознато за Георг заглавие.

— Колко дълго се колеба, докато узрееш. Майката трябваше да умре, не можа да доживее тази радост, приятелят загива в своята Русия, още преди три години той бе жълт, готов за боклука, а пък как я карам аз, сам виждаш. Затова имаш очи!

— Значи си ме дебнал! — извика Георг.

Бащата състрадателно, сякаш на себе си, рече:

— Вероятно си искал да го кажеш по-рано. Но сега вече никак не върви.

И добави по-високо:

— Така че днес вече знаеш какво друго е имало освен тебе, досега знаеше само себе си! Всъщност ти беше невинен младенец, но още повече беше не човек, а дявол! Затова знай: сега те осъждам на смърт чрез удавяне!

Георг се усети погнат от стаята, трясъкът, с който бащата зад него се строполи върху леглото, още отекваше в ушите му. На стълбите, по които полетя като по наклонена плоскост, той се сблъска с

домашната си помощница, която искаше да се качи, за да разтреби жилището след изтеклата нощ.

— Господи Исусе! — извика тя и закри лице с престилката си, но той вече бе отминал.

Изскочи от вратата, прекоси пътното платно, носен към водата. Вкопчи се в перилата като гладен в къшей хляб. Преметна се ловко през тях, (в юношеските години за гордост на родителите си бе отличен гимнастик.)

Още се държеше с отслабващи ръце, а когато между пръчките на перилата съзря автобус, който лесно би заглушил падането му, викна тихо: „Мили родители, все пак винаги съм ви обичал“ — и се пусна.

В този миг по моста потече направо безкрайно движение.

1912

---

[1] Разказът визира руската революция от 1905–1907 г. — бел. пр.

↑

ОГНЯРЯТ

Шестнайсетгодишният Карл Росман, пратен от бедните си родители в Америка, защото една прислужница го бе прелъстила и бе добила от него дете, пристигна в нюйоркското пристанище с вече бавно плаващия параход и тогава видя наблюдаваната отдавна Статуя на свободата сякаш внезапно озарена от по-ярка слънчева светлина. Ръката ѝ с меча като че наново се издигна, а около фигурата ѝ повяваха волни ветрове.

„Колко е висока“ — рече си той и понеже не му идваше наум да слиза, нарастващата тълпа носачи, които се точеха покрай него, постепенно го изтласка до бордовите перила.

Един млад мъж, с когото се беше запознал бегло по време на пътуването, го задмина и подвикна:

— Какво, не ви ли се тръгва още?

— А, вече съм готов — отвърна Карл, засмя се насреща му и понеже беше яко момче, дръзко и самоуверено метна куфара си на рамо. Но като погледна към познатия си, който леко поклащаше своя бастун и вече се отдалечаваше с другите, с изумление забеляза, че е забравил долу в кораба собствения си чадър. Бързо помоли познатия, който не изглеждаше много зарадван, да прояви любезност и да постои за миг при куфара му, после още веднъж огледа местоположението, за да се оправи на връщане, и хукна. За свое съжаление обаче долу той за първи път намери преграден един проход, който значително би съкратил пътя му — това навярно бе направено във връзка с напускането на кораба от всички пътници — и трябваше с усилие да дири път през безброй малки помещения, къси стълби, следващи непрекъснато една след друга, постоянно завиващи коридори и през една празна каюта с изоставено писалище в нея, докато накрая, понеже оттук бе минавал само един-два пъти, и то винаги заедно с много други хора, той наистина окончателно се загуби. В своята безпомощност и понеже не срещаше жив човек, а само чуваше над главата си неспирния тропот на хилядите човешки нозе и долавяше отдалеч, като

полъх, сетното боботене на вече спрените машини, той, без да разсъждава, захлопа по малката врата, пред която бе застанал в своето лутане.

— Не е заключено — чу се отвътре глас.

Карл облекчено въздъхна и откряна вратата.

— Защо хлопате като смахнат? — запита един грамаден мъж, като едва погледна към Карл.

През някакъв люк на тавана проникваше дрезгава, веднъж вече използвана горе в кораба светлина, и изпълваше жалката каюта, където като натъпкани в склад стояха плътно един до друг креват, шкаф, стол и накрая мъжът.

— Загубих се — каза Карл, — докато пътувахме, съвсем не бях забелязал, че корабът е тъй страшно голям.

— Да, имате право — с известна гордост отвърна мъжът, като не преставаше да човърка ключалката на един малък куфар, отново и отново го притискаше с две ръце, за да чуе щракването на езичето, после добави: — Но влезте де! Няма да стоите вън!

— Не преча ли? — попита Карл.

— Ах, отде-накъде пък да пречите!

— Вие немец ли сте? — поиска, да се увери Карл, защото бе слушал много за опасностите, с които особено ирландците застрашават пришълците в Америка.

— Тъй, тъй — рече мъжът.

Карл още се колебаеше. Тогава мъжът ненадейно улови дръжката на вратата, бързо я затвори и заедно с нея привлече към себе си Карл.

— Не понасям някой да ми наднича от коридора — каза мъжът и отново зачовърка куфара си. — Всеки, който мине, наднича, малцина ще издържат!

— Но коридорът е съвсем безлюден — отвърна Карл, който бе застанал, неприятно притиснат до крака на леглото.

— Сега да — рече мъжът.

„Та нали засега става дума — помисли си Карл, — трудно се разговаря с този човек.“

— Че разположете се на леглото, там ще имате повече място — каза мъжът.

Карл се вмъкна в леглото, доколкото можа, и гласно се разсмя поради първия си несполучлив опит да се метне отгоре му. Но едва се

озова в леглото и извика:

— За бога, съвсем забравих куфара си!

— Та къде е той?

— Горے на палубата, един познат ми го пази. Как ли му беше името? — И от един таен джоб, който майка му бе пришила за пътя в подплатата на сакото, той измъкна визитна картичка. — Бутербаум, Франц Бутербаум.

— Много ли ви е нужен куфарът?

— Естествено.

— А защо тогава сте го дали на чужд човек?

— Забравил бях долу чадъра си и изтичах да го прибера, но не ми се мъкнеше и куфара. А после се загубих.

— Пътувате сам? Без придружител?

— Да, сам.

„Може би трябва да се опра на този човек — мина му през ума на Карл, — къде ще намеря в момента по-добър приятел?“

— А сега изгубихте и куфара. За чадъра изобщо не приказвам. И мъжът се настани на стола, сякаш сега работите на Карл започваха донякъде да го интересуват.

— Но вярвам, куфарът още не е изгубен.

— Блажени са верующите — отвърна мъжът и здравата се почеса в тъмната си къса и гъста коса. — На кораба нравите се менят с пристанищата. В Хамбург вашият Бутербаум може би щеше да пази куфара, но тук по всяка вероятност и от него, и от куфара вече няма помен.

— В такъв случай обаче трябва веднага да хвърля един поглед горе — каза Карл и се заозърта как да се измъкне.

— Стойте де! — рече мъжът и направо грубо го тласна с длан в гърдите, тъй че той се озова обратно в леглото.

— Но защо? — запита Карл гневно.

— Защото няма смисъл — отвърна мъжът. — Подир мъничко тръгвам и аз, тогава ще идем заедно. Куфарът ви или е откраднат и вече нищо не може да го спаси, или познатият ви все още го пази и значи е глупак, тъй че нека продължи да охранява, или пък е само честен човек и е оставил куфара — в такъв случай още по-лесно ще го открием, когато корабът напълно се опразни. А също и чадъра ви.

— Познавате ли кораба? — недоверчиво попита Карл, понеже му се стори, че иначе убедителната мисъл, дето в празния кораб вещите му биха се намерили най-лесно, крие някаква тайна уловка.

— Та аз съм корабният огняр — отвърна мъжът.

— Вие сте корабният огняр! — възкликна Карл радостно, сякаш това надвишаваше всички очаквания, опрян на лакти, разгледа мъжа по-добре. — Точно пред каютата, където спях със словаците, имаше монтиран един люк, през който можеше да се погледне в машинното отделение.

— Е, аз там работех — каза огнярят.

— Винаги много съм се интересувал от техника — рече Карл, спрял се на определена мисъл — и сигурно някой ден щях да стана инженер, ако не бе трябвало да замина за Америка.

— Но защо е трябвало да заминете?

— Ах, оставете! — рече Карл и махна с ръка, сякаш да отхвърли цялата история. При това погледна огняря с усмивка, като че го молеше да прояви снизхождение дори към неизреченото.

— Сигурно е имало причина — каза огнярят, като не можа да се разбере добре дали с това иска да насърчи, или отклони разказа за причината.

— Сега и аз бих могъл да стана огняр — продължи Карл. — На родителите ми сега е напълно все едно какъв ще стана.

— Мястото ми се освобождава — рече огнярят, а в знак, че изцяло съзнава какво говори, пъкна ръце в джобовете на панталоните си и за да се поизпъне, метна върху леглото краката си, обути в смачкани панталони от стоманеносива кожеста тъкан.

Карл трябваше да се отдръпне още към стената.

— Напускате кораба?

— Точно така, утре си вдигаме шапката.

— Но защо? Не ви ли харесва тук?

— Е, това е положението, не винаги има значение дали ти харесва, или не. Впрочем прав сте, тук не ми харесва. Навярно не мислите сериозно да ставате огняр, но точно тъй най-лесно се става. Затова искам категорично да ви разубедея. Щом сте имали желание да следвате в Европа, защо не сторите това тук? Та американските университети са несравнимо по-добри от европейските.

— Възможно е — отвърна Карл, — но аз почти не разполагам с пари, за да следвам. Наистина, четох за някакъв човек, който денем работел в една фирма, а нощем учел и така станал доктор, а, струва ми се, дори и кмет, но за това е нужна голяма издръжливост, нали? Боя се, че тя ще ми липсва. На всичко отгоре не бях много добър ученик, раздялата с училището наистина не ми тежеше. А навярно учебните заведения тук са още по-строги. Английски почти не владее. Изобщо тук са изпълнени с предубеждения към чужденците, струва ми се.

— И това ли вече сте узнали? Е, добре тогава. Значи вие сте мой човек. Вижте, ние сме на немски кораб, собственост на компанията „Хамбург — Америка“, а защо тук не сме само немци? Защо главният машинист е румънец? Името му е Шубал. Просто да не повярваш. И този мерзавец смъква кожата на нас, немците, върху немски кораб! Не мислете, че ... — тук дъхът му пресекна и той размаха ръка, — ... че само се оплаквам. Зная, че не сте влиятелен човек и самият сте злочест клетник. Но ми дойде до гуша!

И той няколко пъти удари с юмрук по масата и докато удряше, не откъсваше очи от юмука си.

— На толкова кораби вече съм служил — викна той и назова двадесетина имена едно след друго, сякаш бяха една дума, тъй че на Карл свят му се зави — и съм се отличавал, получавал съм похвали, бил съм труженик по вкуса на моите капитани, дори изкарах няколко години на един и същи търговски платноход... — той се изправи, сякаш с това бе достигнал върха в живота си, — а тук, на това старо корито, където всичко е наредено по конец и не се изисква никакъв ум, тук аз не чиня пукната пара, тук постоянно съм трън в очите на този Шубал, бил съм мързеливец, заслужавал съм да ме изхвърлят и съм получавал заплатата си даром. Можете ли да го проумеете? Аз — не!

— Не бива да търпите това — възкликна Карл развълнувано. Той почти бе загубил усещането, че стои върху несигурния под на кораб, край брега на непознат континент, тъй уютно се чувствуваше тук, в леглото на огняря. — Ходихте ли вече при капитана? Подирихте ли правото си при него?

— Ах, вървете си, по-добре си вървете! Не ви искам тук! Не слушате какво говоря, а ще ми давате съвети! Та как да ида при капитана!?

И огнярят уморено седна пак и обхвана лице с двете си длани.

„По-добър съвет не мога да му дам“ — рече си Карл. И въобще реши, че е по-правилно да намери куфара вместо да дава тук съвети, които при това смятат за глупави. Когато бащата му връчваше куфара завинаги, беше го запитал на шега: „Докога ли ще го притежаваш?“ И ето че този скъп куфар сега навярно вече сериозно бе изгубен. Единствената утеха бе, че бащата едва ли можеше да узнае за сегашното му положение дори да направеше проучвания. Параходната компания бе в състояние само да му съобщи, че е пристигнал в Ню Йорк. Но Карл съжаляваше, понеже още почти не бе използвал нещата в куфара, макар че например отдавна вече се налагаше да си сложи чиста риза. Ето че бе пестил не на място; сега, когато именно в началото на своето поприще щеше да му е нужно да бъде спретнато облечен, той ще трябва да се появи с мръсна риза. Иначе загубата на куфара съвсем нямаше да е толкова голяма, защото костюмът, който носеше на гърба си, беше дори по-хубав от онзи в куфара — той беше всъщност само резервен костюм, който майка му трябваше да закърпи току преди заминаването. Сега той си спомни също, че в куфара имаше и парче веронски салам, който майка му бе загънала като специален дар; от него той бе успял да хапне съвсем малко, понеже по време на пътуването изобщо нямаше апетит и му бе напълно достатъчна супата, която раздаваха на междинната палуба. Сега обаче му се искаше да разполага със салама, за да го подари на огняря. Защото такива хора се спечелват лесно, щом им мушнеш някоя дреболия — това Карл знаеше още от баща си, който раздаваше пури и с това спечелваше всички низши служители, имащи с него търговски отношения. Сега Карл можеше да даде като подарък само парите си, но тъй като навярно вече бе изгубил куфара, на първо време не искаше да ги пипа. Мислите му постоянно се връщаха към куфара и той наистина не проумяваше защо през време на пътуването тъй зорко го бе охранявал, та пазенето почти му струваше съня, щом сега бе позволил толкова леко да му отнемат същия този куфар. Припомни си петте нощи, през които неизменно бе подозирал един дребен словак, чието място беше през две легла вляво, че е хвърлил око на куфара му. Този словак само чакаше най-последно, повален от слабост, Карл да оброне за миг глава, за да може с един дълъг прът, с който в течение на деня постоянно си играеше или се упражняваше, да примъкне куфара при себе си. Денем този словак изглеждаше доста безобиден, но едва настъпила нощта, той от време

на време се надигаше от постелята си и хвърляше тъжни погледи към куфара на Карл. Това Карл можеше да види съвсем ясно, защото винаги тук или там имаше някой измъчван от преселническа тревога, който палеше свещица; макар според корабния правилник това да беше забранено, и се мъчеше да разчете неразбираеми рекламни брошури на емигрантските агенции. Ако такава свещ гореше наблизко, Карл можеше да подремне, но ако беше далеч или пък бе тъмно, трябваше да си отваря очите. Това усилие здравата го беше изтощило, а ето че сега може би се оказваше напълно излишно. Ах, този Бутербаум, само да му паднеше някъде!

В този миг сред царящата досега пълна тишина прозвучаха въвн от много далеч слаби отривисти тупкания като от детски нозе, те приближаваха и ехтяха все по-силно, накрая се превърнаха в спокоен мъжки вървеж. Хората очевидно се движеха в колона по един, което бе естествено при тесния коридор, чуваше се дрънкане като от оръжия. Карл тъкмо се канеше да се изтегне в леглото за един сън, освободен от всякакви мисли за куфари и словаци, но сега се сепна уплашено и побутна огняря, за да му обърне най-сетне внимание, защото предната част на колоната, изглежда, вече бе стигнала до вратата.

— Това е корабният оркестър — каза огнярят. — Свирили са горе и сега се прибират, за да си стегнат багажа. Ето че всичко е готово и можем да тръгнем. Хайде, елате!

Той хвана Карл за ръката, в последния миг сие от стената над леглото една сложена в рамка икона на Богородица, напъха я във вътрешния си джоб, вдигна куфара си и заедно с Карл бързо напусна каютата.

— Сега ще ида в канцеларията и ще кажа на господата какво мисля. Вече няма никакъв пътник, не е нужно човек да се съобразява.

Това огнярят повтори по различни начини и докато вървяха, се опита да ритне и смаже с крак един изпречил се на пътя им плъх, но само го напъха по-бързо в дупката, която плъхът навреме достигна. Изобщо беше мудар в движенията си, защото макар че имаше дълги нозе, те бяха доста тежки.

Двамата прекосиха едно отделение на кухнята, дето няколко момичета с мръсни престилки — нарочно ги заливаха с помия — плакнеха съдове в големи чебъри. Огнярят повика при себе си някоя си

Лине, обхвана с ръка хълбоците ѝ и така повървя малко с нея, а тя през всичкото време кокетно се притискаше в дланта му.

— Сега ще се разплащаме, ще дойдеш ли с мене — попита той.

— Защо да си правя такъв труд, по-добре ти ми донеси парите — отговори тя, измъкна се изпод ръката му и побягна. — Къде си набутал това хубаво момче? — извика тя в добавка, но без да очаква отговор. Разнесе се смехът на всички момичета, които бяха прекъснали работата си.

Двамата обаче продължиха нататък и стигнаха до една врата, над която изпъкваше малък фронтон, носен от дребни, позлатени кариатиди. За една корабна обстановка това изглеждаше доста разточително. Карл установи, че никога не бе идвал на това място, което по време на пътуването навярно бе запазено за пътниците от първа и втора класа, сега обаче преди голямото почистване на кораба бяха махнати преградните врати. Действително вече бяха се натъкнали на неколцина мъже с метли на рамо, които поздравиха огняря. Карл се чудеше на голямото съоръжение; на своята междинна палуба той, естествено, бе видял твърде малко. По протежение на коридорите преминаваха електропроводници, а някаква малка камбана звънтеше непрекъснато.

Огнярят почтително потропа на вратата и когато отвътре се чу „Влез!“, той с жест подкани Карл да влезе без страх. Карл така и направи, но застана до вратата. Под трите прозореца на помещението се плискаха морските вълни и при вида на веселото им движение сърцето му заби, сякаш в течение на пет дълги дни не бе съзерцавал непрекъснато океана. Големи кораби кръстосваха пътищата си и устояваха на вълнението само доколкото им позволяваше техният тонаж. Присвиеше ли човек очи, тези кораби изглеждаха сякаш се клатят само поради тежестта си. По мачтите им бяха окачени тесни и дълги флагове, които макар че се изпъваха поради пътуването, все пак трепкаха насам-натам. Навярно от военните кораби се разнасяха топовни салюти; оръдейните цеви на един преминаващ недалеч такъв кораб блестяха с отраженията по стоманения им корпус и сякаш се унасяха от ласките на увереното, плавно и все пак не съвсем водоравно движение. Поне от вратата можеше да се види как малките корабчета и лодки в далечината на ята се втурват в пристанището през пролуците между големите кораби. Зад всички тях обаче се извисяваше Ню Йорк

и гледаше към Карл със стотиците хиляди прозорци на своите небостъргачи. Да, в това помещение човек разбираше къде се намира.

До една кръгла маса седяха трима господи, единият — корабен офицер в синя морска униформа, другите двама — чиновници от пристанищното управление в черни американски униформи. На масата лежах един върху друг разни документи — първо офицерът ги прелисти бегло с перо в ръка и сетне ги подаде на другите двама, те ту четяха, ту си вземаха бележки или ги слагаха в чантите си, стига единият от тях, който почти непрекъснато издаваше слаб шум със зъбите си, да не диктуваше нещо на своя колега и той го вписваше в един протокол.

Зад едно писалище до прозореца седеше с гръб към вратата един дребен господин и се ровеше в обемисти книги, наредени една до друга върху здрава лавица пред него на височината на очите му. Наблизо се издигаше разтворена и поне на пръв поглед празна каса.

Вторият прозорец бе незает и предлагаше най-добър изглед. Близо до третия обаче стояха двама господи и полугласно разговаряха. Единият се бе облегал до прозореца, той също носеше морска униформа и играеше с дръжката на сабята си. Събеседникът му бе извърнат към прозореца и при движенията си откриваше част от редицата ордени върху гърдите на другия. Той бе в цивилни дрехи и държеше тънко бамбуково бастунче, а понеже бе опрял ръце на хълбоците си, то също стърчеше като сабя.

Карл нямаше много време да разгледа всичко, защото към тях скоро се приближи един слуга и попита огняря какво иска с такъв поглед, сякаш мястото му не бе тук. Тъй тихо, както го запитаха, огнярят отвърна, че искал да поговори с господин главния касиер. Слугата на свой ред с жест отхвърли тази молба, но все пак на пръсти заобиколи в голяма дъга кръглата маса и отиде при господина с обемистите книги. Този господин — ясно се видя — направо се вцепени от думите на слугата, но накрая се извърна към човека, пожелал да говори с него, и гневно заръкомаха срещу огняря, а за сигурно и срещу слугата. Тогава слугата се върна при огняря и с тон, сякаш му доверяваше нещо каза:

— Незабавно напуснете помещението!

След този отговор огнярят сведе очи към Карл, сякаш той бе негов душеспасител, на когото безмълвно изплакваше неволята си. Без

да разсъждава повече, Карл тръгна от мястото си, прекоси помещението и дори леко досегна стола на офицера, а слугата се втурна подире му приведен и с разперени ръце, сякаш искаше да улови насекомо, но Карл достигна пръв масата на главния касиер и се хвана здраво о нея за в случай, че слугата се опита да го отдръпне.

Естествено, цялото помещение веднага се оживи. Корабният офицер до масата бе скочил на крака, господата от пристанищното управление наблюдаваха спокойно, ала внимателно, двамата господа до прозореца бяха застанали един до друг, а слугата, сметнал, че вече е излишен там, където високопоставените господа проявяват интерес, се оттегли. Огнярят до вратата напрегнато очакваше мига, когато ще стане нужна помощта му. Най-после с широко движение надясно главният касиер се извърна в креслото си с високо облегало.

От тайния си джоб, без да съобразява, че го открива за погледите на тези хора, Карл измъкна пътническия си паспорт и вместо друго представяне, го положи разтворен на масата. Главният касиер, изглежда, не отдаде голямо значение на този паспорт, защото го хвана с два пръста и го подметна встрани, а Карл, сякаш доволен от така уредената формалност, пхна паспорта обратно в джоба си.

— Позволявам си да заявя — после започна той, — че според мене спрямо господин огняря е извършена несправедливост. Тук има един на име Шубал, който го тормози. Самият той е служил напълно задоволително вече на много кораби, които може до един да ви назове, прилежен е, гледа си добре работата и наистина е непонятно защо тъкмо на този кораб, където службата все пак не е тъй прекомерно тежка, както например на търговските платноходи, той не отговаря на изискванията. Ето защо издигането му тук се възпира единствено от клевета, тя го лишава от признанието, което иначе съвсем положително не би му липсвало. Аз изразих само общите съображения по този въпрос, своите конкретни оплаквания той ще ви изложи лично.

Карл отправи тази реч към всички господа, защото в действителност всички го слушаха внимателно, а и далеч по-вероятно бе да се намери справедлив човек сред мнозината, вместо да се очаква тъкмо от главния касиер да прояви справедливост. Освен това Карл хитро премълча, че познава огняря от толкова кратко време. Впрочем би говорил много по-добре, ако не го смущаваше почервенялото лице

на господина с бамбуковото бастунче — това лице той зърна за първи път от сегашното си място.

— Всяка думица е самата истина — рече огнярят, преди още някой да го е попитал, преди изобщо да са го удостоили с поглед.

Тази прибързаност щеше да е голяма грешка, ако господинът с ордените, който във всеки случай бе капитанът, както сега проблясна на Карл, не беше взел очевидно вече решение да изслуша огняря. Защото той вдигна ръка и с твърд глас, който сякаш чук не би могъл да пречупи, извика към огняря:

— Елате тук!

Сега всичко зависеше от поведението на огняря, защото в справедливостта на искането му Карл не се съмняваше.

За щастие при този случай се видя, че огнярят е пообиколил свят. С образцово спокойствие той сръчно извади от куфарчето си връзка книжа, а също един бележник, и с тях в ръка, сякаш това се разбираше от само себе си, под пълното пренебрежение на главния касиер се отправи към капитана и върху подпрозоречната дъска разстла писмените си доказателства. Главният касиер нямаше какво да прави, освен да си даде труд сам да се приближи.

— Това лице е известен мърморко — каза той за обяснение, — престоява повече време в касата, отколкото в машинното отделение. Докарал е Шубал, един тих човек, до пълно отчаяние. Чуйте най-после! — обърна се той към огняря. — Наистина вече прекалявате с вашето нахалство. Колко пъти вече са ви изхвърляли от касовите помещения, както напълно и заслужавате с тези ваши без изключение неоснователни искания! Колко пъти оттам сте тичали в главната каса! Колко пъти са ви казвали с добро, че Шубал е прекият ви началник, с когото единствено можете като на подчинен да се обяснявате! А сега идвате дори тук, в присъствието на господин капитана, не се свените и на него да досаждате, даже сте се одързостили да доведете като подучен глашатай на нелепите си обвинения този малчуган, когото изобщо за пръв път виждам на кораба!

Карл едва се сдържа да не скочи. Но сега се намеси капитанът, като каза:

— Все пак да изслушаме човека. Този Шубал и без това вече започва твърде много да си позволява, с което обаче не казвам нищо във ваша полза.

Последните думи се отнасяха за огняря, съвсем естествено капитанът не можеше веднага да се застъпи за него, но всичко изглеждаше на прав път. Огнярят започна обясненията си и още в началото надви себе си и титулува Шубал с „господин“. Как се радваше Карл край празното писалище на главния касиер и просто от удоволствие постоянно натискаше там една пощенска везна.

— Господин Шубал бил несправедлив! Господин Шубал облагодетелствал чужденците! Господин Шубал изпъдил огняря от машинното отделение и му наредил да чисти клозетите, а това съвсем не било работа на огняря! — Ето че бе подхвърлена на съмнение дори кадрността на господин Шубал, която се оказваше по-скоро привидна, отколкото действителна. Тук Карл с най-голяма настойчивост впери в капитана съучастнически поглед, сякаш му бе колега, само и само той да не се повлияе от малко непохватния стил на огняря в негова вреда. И все пак от многото приказки не се разбира нищо съществено; макар че капитанът все още се взираше пред себе си, а в очите му се четеше решимост да изслуша огняря този път докрай, останалите господа губеха търпение и скоро гласът на огняря вече не кънтеше с неограничена власт в помещението — за това се появиха някои признаци. Най-напред господинът в цивилни дрехи пусна в ход бамбуковото си бастунче и макар и слабо, затропа по паркета. Другите, естествено, поглеждаха сегиз-тогиз натам, господата от пристанищното управление, които очевидно бързаха, се заеха отново с документите и макар все още малко разсеяно, започнаха да ги преглеждат, корабният офицер отново седна по-близо до масата си, а главният касиер вече вярваше, че е спечелил играта и изпускаше дълбоки иронични въздишки. От разпростиращото се всеобщо невнимание не бе засегнат, изглежда, единствено слугата — той споделяше донякъде страданията на клетия човек, притиснат от големците, и със сериозно изражение кимаше на Карл, сякаш с това искаше да заяви нещо.

Междувременно под прозорците продължаваше да кипи животът в пристанището: един плитък шлеп, натоварен с цяла планина от бъчви, които, изглежда, бяха чудесно подредени, та не се търкаляха, премина наблизко и почти затъмни помещението; малки моторници, които Карл, стига да разполагаше с време, би могъл добре да разгледа, летяха шумно право напред, подчинени на най-слабия тласък от ръцете

на изправения зад кормилото мъж; странни плаващи тела сегиз-тогиз самостоятелно изскачаха от развълнуваната вода, но веднага биваха отново заливани и потъваха пред изумения поглед; лодки на океанските параходи се носеха към брега, движени от здравите мишци на сгорещените моряци, а пътниците седяха безмълвни и изпълнени с надежди, както ги бяха натъпкали, и все пак някои не можеха да се съдържат и извърщаха глави къмменящата се гледка. Безкрайно движение, вълнение, преминаващо от неспокойната стихия върху безпомощните хора и техните дела!

Но всичко подканяше към стремителност, яснота, съвсем точна обрисовка, а какво вършеше огнярят! Приказваше безспир, плувнал в пот, отдавна вече не можеше да задържи с треперящите си ръце книжата на прозореца, от всички небесни посоки черпеше оплаквания срещу Шубал, всяко едно от които по негово мнение би било напълно достатъчно да закопае този Шубал, но на капитана той не предлагаше нищо друго, освен една тъжна неразбория от жалби. Отдавна вече господинът с бамбуковото бастунче си подсвиркваше тихо към тавана, господата от пристанищното управление вече държаха здраво офицера на масата си и не даваха вид, че някога ще го пуснат, главният касиер явно бе възпиран само от спокойствието на капитана да се намеси рязко, а слугата стоеше нащрек и очакваше своя капитан всеки миг да му даде някаква заповед, отнасяща се до огняря.

Тъй че Карл не можеше да стои повече безучастен. Затова той бавно се запъти към групата и докато вървеше, трескаво обмисляше как да подхване нещата възможно най-умело. Наистина крайно време беше, още миг и двамата можеха като нищо да изхвъркнат от канцеларията. Капитанът навярно бе добър човек и при това тъкмо сега, както се струваше на Карл, той имаше някаква особена причина да се прояви като справедлив началник, но най-сетне той не бе инструмент, на който можеш да свириш, както си искаш — а тъкмо така се отнасяше с него огнярят, макар че всичко напираше от гълбините на безкрайно възмутената му душа.

Ето защо Карл се обърна към огняря:

— Трябва да разкажете по-просто, по-ясно, господин капитанът не може да го оцени, както му го излагате. Нима познава той всички машинисти и куриери по фамилно, та и по малко име, за да може да разбере за кого става дума, когато назовете някого? Та подредете си

оплакванията, изкажете първо най-важните и степенувайте останалите, тогава може би изобщо вече няма да е нужно да споменавате повечето от тях. Та пред мене винаги сте описвали всичко толкова ясно!

„Щом в Америка крадат куфари, значи може човек и да поизлъже“ — помисли си той за свое извинение.

Само някак да можеше да помогне! Но дали не бе вече твърде късно? Наистина, когато чу познатия глас, огнярят веднага млъкна, но с очите си, съвсем замъглени от сълзи поради наранена мъжка чест, ужасни спомени и крайна настояща неволя, той дори вече не бе в състояние да различи Карл. И как, сега — Карл безмълвно разбираше вече безмълвния човек пред себе си, — как сега изведнъж да смени тона, когато му се струваше, че е изрекъл всичко, което е имал да каже, без да срещне и най-слабо одобрение, а, от друга страна, сякаш още нищо не е изговорил, но не можеше да изисква от господина да изслуша всичко още веднъж. И точно в такъв момент се появява Карл; единственият му привърженик, иска да го напъти, но вместо това му дава да разбере, че всичко, всичко е изгубено.

„Да бях дошъл по-рано, вместо да зяпам през прозореца“ — рече си Карл, сведе очи пред огняря и опъна ръце по шевовете на панталона си в знак, че няма вече никаква надежда.

Но огнярят го разбра погрешно, навярно долови в държането на Карл някакви тайни упреци срещу себе си и с най-доброто намерение да ги опровергае, сега като връх на всичко захвана да спори с Карл. Сега, когато господата до кръглата маса отдавна негодуваха от безполезната врява, която смуцаваше важните им дела, когато главният касиер постепенно вече не проумяваше търпението на капитана и всеки миг можеше да избухне, когато слугата, застанал отново изцяло на страната на своите господари, измерваше огняря с гневни погледи, и когато в последна сметка господинът с бамбуковото бастунче, към когото дори капитанът от време на време поглеждаше дружески, вече бе напълно безучастен към огняря, направо отвратен от него, тъй че извади един малък бележник и явно зает със съвсем други неща, местеше поглед напред-назад между бележника и Карл.

— Зная, зная — рече Карл, като се мъчеше да отбие насочения сега към него словесен порой на огняря, но докато траеше спорът, продължаваше да му отправя приятелска усмивка. — Прав сте, напълно сте прав, никога не съм се и съмнявал в това.

От страх да не се стигне до бой му се искаше да хване размахващите се ръце на огняря, но всъщност още повече желаше да го привлече в някой ъгъл и да му прошепне няколко тихи, успокоителни думи, които никой друг да не чуе. Ала огнярят бе извън себе си. Сега Карл дори започна да черпи нещо като утеха от мисълта, че в краен случай огнярят би могъл да срази присъстващите седем мъже с мощта на отчаянието си. Впрочем върху писалището, както установи само с един поглед, имаше табло с множество копчета от електрическата мрежа и бе достатъчно просто да ги натисне с длан, за да разбуди целия кораб с всичките му коридори, изпълнени от враждебни хора.

Тогавя тъй безучастният господин с бамбуковото бастунче пристъпи към Карл и не много силно, но отчетливо сред виковете на огняря, го запита:

— Всъщност как ви е името?

В този миг, сякаш някой бе чакал зад вратата това изявление на господина, се потропа. Слугата погледна към капитана и той кимна. Тогавя слугата отиде до вратата и я отвори. Вън стоеше мъж, среден на ръст, облечен в стар мундир от императорската гвардия, по своя вид не особено подходящ за работа край машините и въпреки всичко — това беше Шубал. Ако Карл не беше го разбрал по всички погледи, изразяващи известно задоволство, което личеше дори у капитана, щеше за свой ужас да го установи по държането на огняря — той така стисна юмруци и изопна ръце, сякаш юмруците бяха най-важното нещо у него, за което бе готов да пожертва живота си. В тях бе вложена цялата му сила, също и тази, която изобщо го държеше на крака.

Ето го, значи, врага, волен и спретнат в официална дреха — под мишница носи някаква служебна книга, навярно ведомостите за заплатите и работните отчети на огняря; без никаква боязън той се взря поред в очите на всекиго, признавайки с това, че преди всичко иска да установи какво е настроението. А седмината мъже сега бяха до един негови приятели, защото макар капитанът по-рано да бе имал срещу него известни възражения или пък да ги бе използвал само като претекст, след причинените му от огняря главоболия навярно вече не намираще и най-малък недостатък у Шубал. Спрямо човек като огняря трябваше да се постъпва с най-голяма строгост и ако можеше да се упрекне за нещо Шубал, то бе, че с време не е успял да пречупи

непокорството на огняря докрай, та днес той се осмеляваше да застане пред капитана.

А може би тъкмо сега трябваше да се допусне, че изправянето на огняря и Шубал един срещу друг ще произведе и пред хората такъв ефект, както пред една по-висша инстанция, защото макар че Шубал умееше добре да се преструва, сигурно не би издържал изпитанието до края. Само едно кратко проблясване на неговата низост щеше да е достатъчно, за да отвори очите на господата — а за това Карл щеше да има грижата. Нали вече познаваше донякъде остроумието, слабостите и прищевките на отделните господа и от тази гледна точка прекараното тук време не беше напразно. Само огнярят да бе в по-добра форма, но той изглеждаше напълно небоеспособен. Ако му предоставеха този Шубал, сигурно би смазал с юмруци омразния му череп. Но дори няколкото крачки до него той навярно не бе в състояние да измине. Но защо Карл не предвиди тъй лесно предвидимото — че в последна сметка Шубал трябваше да се появи — ако не по своя воля, то по нареждане на капитана. Защо докато идваха насам с огняря, не обсъдиха точен план за бойни действия, а в действителност стана така, че ужасно неподготвени просто влязоха през изпречилата им се врата? В състояние ли беше огнярят изобщо да приказва, да отговаря с „да“ и „не“ при кръстосания разпит, който впрочем можеше да се очаква само в най-добрия случай? Той стоеше там с раздалечени нозе, коленете му се огъваха, главата му бе повдигната, а въздухът влизаше и излизаше през отворената му уста, сякаш в него вече нямаше дробове, които да го преработват.

Впрочем Карл се чувствуваше сега тъй силен и разсъдлив, както навярно никога по-рано у дома. Да можеха родителите му да го зърнат как в една чужда страна, пред видни личности, той отстоява доброто, и макар че още не бе извоювал победа, все пак бе напълно готов за сетния бой! Дали щяха тогава да променят мнението си за него? Щяха ли да го сложат помежду си и да го похвалят? Да погледнат веднъж, поне веднъж в неговите тъй предани очи? Колебливи въпроси, зададени в най-неподходящ момент!

— Идвам, понеже ми се струва, че огнярят ме обвинява в някаква непочтеност. Едно момиче от кухнята ми съобщи, че го видяло да върви насам. Господин капитане, и всички вие, уважаеми господа, готов съм да опровергая всяко обвинение въз основа на моите

документи, а при нужда и с показания на непредубедени и неповлияни свидетели, които чакат във вратата.

Тъй рече Шубал. Това във всеки случай бяха ясни думи на истински мъж и по изменените лица на присъстващите би могло да се заключи, че след дълго време те за първи път отново слушаха човешка реч. Разбира се, никой не забелязваше, че дори в това красиво слово има пролуки. Защо първата съществена дума, дошла му на ум, бе „непочтеност“? Може би обвинението трябваше да започне оттук, а не от националните му пристрастия? Някакво момиче от кухнята видяло огняря да върви към канцеларията и Шубал начаса се досетил? А може би тъкмо гузната съвест изострила прозорливостта му? И веднага довел свидетели, като при това дори ги нарече „непредубедени“ и „неповлияни“? Мошеничество, чисто мошеничество! А господата търпяха това и даже го приемаха за правилно държане? Защо бе чакал да изтече несъмнено твърде дълго време между съобщението на кухненското момиче и появата му тук? С единствената цел огнярят да измори господата дотолкова, че те постепенно да изгубят способността си за съждение, от която Шубал трябваше най-много да се бои. След като сигурно дълго е стоял зад вратата, нима не бе потропал едва в мига, когато маловажният въпрос на онзи господин е можел да му вдъхне надежда, че огнярят вече е сразен?

Всичко беше ясно като бял ден и самият Шубал против волята си го разкри така, но господата имаха нужда да им се поднесе друго, още по-убедително. Трябваше да бъдат разтърсени. Хайде, Карл, побързай, сега поне използвай времето, преди да се появят свидетелите и всичко да разводнят!

В този миг обаче капитанът отпрати с ръка Шубал, който незабавно — защото делата му изглеждаха отложени за известно време — се оттегли встрани и с присъединилия се веднага към него слуга подхвана тих разговор, при което не липсваха коси погледи към огняря или Карл и най-убедени ръкомахания. Така сякаш Шубал подготвяше следващата си голяма реч.

— Като че искахте да попитате нещо младия човек, господин Якоб? — обърна се капитанът към господина с бамбуковото бастунче сред възцарилата се тишина.

— Наистина — отвърна той и с кратък поклон благодари за вниманието. После повторно запита Карл:

— Всъщност как ви е името?

Карл сметна, че е в интерес на голямото главно дело да се приключи час по-скоро с това упорито разпитване и затова не се представи по навик чрез показване на паспорта, който тепърва трябваше да дири, а кратко отговори:

— Карл Росман.

— Виж ти — рече така назованият Якоб и отначало почти недоверчиво усмихнат, направи крачка назад.

Също и капитанът, главният касиер, корабният офицер, та дори и слугата бяха явно извънредно учудени от името на Карл. Единствено господата от пристанищното управление и Шубал останаха равнодушни.

— Виж ти — повтори господин Якоб и с малко тромави крачки пристъпи към Карл, — тогава, значи, аз съм твой чичо Якоб, а ти моят скъп племенник. Предчувствах го през цялото време!

Последните думи той изрече към капитана, а сетне прегърна и целуна Карл, който безмълвно изтърпя всичко.

— Как ви е името? — попита Карл, след като се поосвободи от прегръдката; каза това наистина много учтиво, но напълно безучастно и напрегна ума си да предвиди какви последици би имало за огняря това ново събитие. Засега нищо не подсказваше, че Шубал би могъл да се възползва от положението.

— Та проумейте, млади момко, сполуката си! — каза капитанът, като реши, че въпросът на Карл накърнява личното достойнство на господин Якоб.

А този се бе извърнал към прозореца, очевидно за да скрие от другите вълнението по лицето си, като при това го потупваше с носна кърпа.

— Това е сенаторът Едуард Якоб и той ви даде да разберете, че е ваш чичо — продължи капитанът. — Занапред, навярно за разлика от досегашните ви упования, ви очаква бляскаво бъдеще. Помъчете се да схванете, колкото и да е трудно в първия миг, и се опомнете!

— Наистина имам един чичо Якоб в Америка — рече Карл, извърнат към капитана, — но ако съм разбрал правилно, Якоб е само презимето на господин сенатора.

— Точно така — отвърна капитанът, изпълнен с очакване.

— Е, но моят чичо Якоб, брат на майка ми, се казва Якоб по кръщелно име, а презимето му, естествено, би трябвало да гласи като това на майка ми, която по баща е Бенделмайер.

— Господа! — извика сенаторът в отговор на Карловото изявление, ободрен от отдиха си край прозореца.

Всички, с изключение на пристанищните чиновници избухнаха в смях, едни сякаш от умиление, други необяснимо защо.

„Но това, което казах, съвсем не бе толкова смешно“ — помисли си Карл.

— Господа! — повтори сенаторът. — Пряко моята и вашата воля взимате участие в малка семейна сцена, ето защо не мога да не ви дам някои обяснения, тъй като, струва ми се, единствено господин капитанът — това упоменаване предизвика взаимни поклони — е изцяло посветен в нещата.

„Сега обаче наистина трябва да следя всяка дума“ — рече си Карл и се зарадва, когато при едно поглеждане встрани забеляза, че осанката на огняря започва отново да се изпълва с живот.

— През всичките дълги години на престоя си в Америка — впрочем думата „престой“ едва ли подхожда за един американски гражданин, а такъв съм с цялата си душа — и тъй, през всичките тези дълги години аз живея напълно откъснат от европейските си роднини по причини, които, първо, не смятам за уместно да разисквам тук, и, второ, тяхното излагане наистина твърде много би ме измъчило. Дори се боя от мига, когато навярно ще се видя принуден да ги споделя с моя скъп племенник, а при това за жалост не ще могат да се избегнат някои откровени думи за неговите родители и техните близки.

„Това е чичо ми, няма съмнение — каза си Карл и наостри уши, — вероятно е променил името си.“

— Ето че сега родителите на моя скъп племенник — нека изречем думите, обозначаващи действителното положение — просто са го изпъдили, както се изхвърля през вратата котка, която прави бели. Съвсем не искам да омаловажа постъпката на моя племенник, донесла му това наказание, но провинението му е такова, че самото му назоваване вече крие достатъчно извинение.

„Това си струва да се чуе — помисли си Карл, — но не ми се иска да го разкаже пред всички. Впрочем той не може да го знае. Та откъде?“

— И така, той е бил... — продължи чичото, като се полюляваше на опряното отпреде си бамбуково бастунче и тъй наистина успя да отнеме от случая ненужната тържественост, каквато иначе безусловно би придобил — ... и така, той е бил прелъстен от една прислужница на име Йохана Брумер, особа на около тридесет и пет години. С думата „прелъстен“ съвсем не искам да засегна моя племенник, но ми е трудно да намеря друга подобна подходяща дума.

Карл, който вече бе пристъпил доста близо до чичото, сега се извърна, за да прочете по лицата на присъстващите впечатлението от разказа. Никой не се смееше, всички слушаха внимателно, търпеливо и сериозно. В последна сметка човек и не се смее над племенника на един сенатор при първия предоставил се случай. По-скоро можеше да се каже, че макар и съвсем слабо, на Карл се усмихваше огнярят, но, първо, като нов признак на живот това бе радващо, и, второ, бе извинимо, понеже тази ставаща сега публично достойна история Карл бе поискал в каютата да запази като особена тайна.

— Но ето че тази Брумер — продължи чичото — добила от моя племенник дете, здраво момченце, и то било кръстено с името Якоб, несъмнено в чест на моя милост, чието споменаване от моя племенник, навярно дори само мимоходом, сигурно е направило дълбоко впечатление на момичето. За щастие, бих казал аз. Защото родителите, за да избягнат плащането на издръжка или други неприятности, включително засягащ и тях самите скандал — трябва да подчертая, че не съм запознат нито с тамошните закони, нито с положението на родителите, — и тъй, за да избягнат плащането на издръжка и скандала, те пращат сина си, моят скъп племенник, в Америка с безотговорно оскъдна екипировка, както се вижда, така че момчето, предоставено само на себе си, без подкрепата на още живите тъкмо в Америка знамения и чудеса, навярно бездруго щеше да пропадне в някоя уличка край нюйоркското пристанище, ако онази прислужница не бе отпредила до мене писмо, което след дълги странствания завчера ме намери, и не ми бе разказала цялата история, придружена с описание на отличителните белези на моя племенник и наименованието на кораба. Ако целта ми беше да ви занимавам, уважаеми господа, навярно бих могъл тук да ви прочета — той измъкна от джоба си два огромни, ситно изписани листа и ги размаха — някои пасажии от това писмо. То сигурно ще произведе ефект

понеже е написано с малко простовато, макар винаги добронамерено лукавство и с много любов към бащата на детето. Ала нямам желание нито да ви занимавам повече, отколкото е необходимо за добиването на яснота, нито пък още с посрещането да накърнявам навярно все тъй съществуващите чувства у моя племенник, който, ако иска, може за своя поука да прочете писмото сред покоя на вече очакващата го стая.

Карл обаче не изпитваше никакви чувства към онова момиче. Сред наплива от спомени за едно оставащо все по-далеч минало, тя седеше в своята кухня до бюфета, опряла лакти на плота му. Когато сегиз-тогиз той влизаше в кухнята, за да занесе чаша вода на баща си или да изпълни някаква поръчка на майка си, тя го гледаше. Понякога, седнала в неудобно положение странично на бюфета, тя пишеше писмо и черпеше вдъхновение от лицето на Карл. Понякога притискаше очи с длан и тогава никакви изречени думи не стигаха до нея. Понякога коленичеше в тясната си стаичка до кухнята и се молеше пред един дървен кръст; тогава Карл, минавайки оттам, я наблюдаваше винаги плахо през пролуката на полуотворената врата. Понякога тя сновеше диво из кухнята и със смях на вещица отскачаше назад, щом Карл се изпречеше на пътя ѝ. Понякога затваряше вратата на кухнята, когато Карл влезеше и стискаше дръжката в ръка дотогава, докато той настояеше да си тръгне. Понякога донасяше неща, които той изобщо не бе поискал, и мълчаливо му ги тикаше в ръцете. Един ден обаче тя каза „Карл“ и докато той още се чудеше на неочакваното обръщение, правеше гримаси и въздишаше, тя го отведе в стаичката си и я заключи. Обви ръце около врата му, сякаш искаше да го удуши, и докато го молеше да я съблече, тя наистина го разсъблече и го сложи в леглото си, като че възнамеряваше отсега нататък да не го дава на никой друг, да го милва и гледа до края на света. „Карл, о, мой Карл“ — викаше тя, сякаш го виждаше и си потвърждаваше притежанието му, докато той не виждаше нищо и се чувствуваше неловко сред многото топли завивки, които тя, изглежда, бе натрупала специално за него. Накрая и тя легна и пожела да узнае от него някои тайни, но той нямаше какво да ѝ каже, а тя на шега или сериозно се ядоса, раздруса го, преслуша сърцето му, предложи му гръдта си, за да я преслуша и той, ала не успя да склони Карл, после притисна голия си корем о тялото му, тъй противно, че Карл заизмъква глава и врат от възглавниците, след това блъсна няколко пъти корема си срещу него,

стори му се, сякаш тя е част от самия него и може би по тази причина го обзе ужасна безпомощност. Най-сетне след много пожелания за нови срещи от нейна страна той с плач се прибра в леглото си. Това беше всичко, но ето че чичото съумя да направи от него голяма история. А значи готвачката е мислела за него и е уведомила чичото за пристигането му. Бе постъпила хубаво и той навярно щеше да може някога да ѝ се отплати.

— А сега — извика сенаторът — искам да чуя открито от тебе твой чичо ли съм или не.

— Ти си моят чичо — отвърна Карл, целуна му ръката, а за това получи целувка по челото. — Много се радвам, че те срещнах, но ти се лъжеш, ако мислиш, че родителите ми говорят само лошо за тебе. А независимо от това, речта ти съдържа някои грешки, тоест искам да кажа, че в действителност не всичко е протекло така. Но оттук ти наистина, не можеш да съдиш за нещата съвсем добре, а освен това мисля, че няма да навреди особено, ако в някои подробности по един въпрос, който действително не може да бъде от голямо значение, господата са били информирани малко погрешно.

— Добре казано — рече сенаторът, заведе Карл при явно споделящия радостта им капитан и попита: — Нали имам чудесен племенник?

— Щастлив съм — отвърна капитанът с поклон, какъвто са в състояние да направят само военно школувани хора, — че се запознах, господин сенатор, с вашия племенник. За моя кораб е особена чест, че стана място за подобна среща. Но пътуването на междинната палуба навярно е било доста неприятно; та откъде да знаем кого превозваме. Е, правим всичко възможно максимално да облекчим пътуването на хората от междинната палуба, много повече например от американските компании, но да превърнем едно такова пътуване в удоволствие, наистина все още не ни се е удало.

— Това не ми навреди — каза Карл.

— Това не му е навредило — повтори сенаторът, като звучно се разсмя.

— Боя се само, че загубих куфара си ...

И с това той си спомни за всичко, което се бе случило и което оставаше още да се направи, огледа се и видя, че всички присъстващи стояха на предишните си места, онемели от почит и

удивление, вперили очи в него. Само пристанищните чиновници, доколкото можеше да се надникне в строгите им, самодоволни лица бяха изпълнени от съжаление, че са дошли в толкова неудобно време и сега сложеният отпреде им джобен часовник вероятно бе за тях по-важен от всичко, което ставаше в помещението или тепърва щеше да се случи.

Първият, който след капитана изрази благопожеланията си, бе за учудване огнярят.

— От сърце ви честитя — каза той и раздруса ръката на Карл, с което искаше да покаже нещо като одобрение.

Когато след това пожела със същите думи да се обърне към сенатора, той отстъпи крачка назад, сякаш по този начин огнярят превишаваше правата си: и огнярят веднага се отдръпна.

Но сега другите разбраха какво трябва да направят и начаса се струпяха в безпорядък около Карл и сенатора. Стана така, че Карл получи и прие поздравления дори от Шубал, като благодари за тях. Последни се приближиха сред отново възцарилата се тишина пристанищните чиновници и казаха две английски фрази, които направиха смешно впечатление.

Сенаторът бе в отлично настроение и желаше да се наслади докрай на удоволствието да припомни на себе си и на другите някои по-маловажни моменти, което всички, естествено, не само изтърпяха, но и приеха с интерес. Така той обърна внимание, че е нахвърлил в бележника си най-отличителните черти на Карл, упоменати в писмото на готвачката, за да може при нужда начаса да му послужат. И ето че по време на непоносимия брътвеж на огняря с единствената цел да се поразвлече той извадил бележника и на шега се опитал да установи някаква връзка между, естествено, не съвсем по детективски точните наблюдения на готвачката и външността на Карл.

— И тъй човек открива своя племенник! — заключи той с тон, сякаш очакваше нови поздравления.

— Какво ще стане сега с огняря? — попита Карл покрай последния разказ на чичото. Вярваше, че в новото си положение може да изрече всичко, каквото мисли.

— С огняря ще стане това, каквото е заслужил — каза сенаторът — и каквото господин капитанът намери за добре. Смятам, че се

наситихме и преситихме на огняря, с което сигурно ще се съгласи всеки от присъстващите господа.

— Та това няма значение, щом става въпрос за справедливост — рече Карл. Той стоеше между чичото и капитана и вярваше, може би повлиян от това разположение, че решението зависи от него.

И въпреки това огнярят, изглежда, вече не хранеше никаква надежда за себе си. Бе пъхнал длани дополовина в колана на панталоните си, който поради възбудените му движения се бе показал заедно с крайчеца на една шарена риза. Но това никак не го безпокоеше, той бе излял цялата си мъка, сега нека видеха и няколкото парцала, които имаше на гърба си, а после можеха да го отнесат. Представяше си как слугата и Шубал, двамата най-нископоставени тук, ще му окажат тази последна любезност. Подир това Шубал щеше да намери покой и вече нямаше да стига до отчаяние, както се бе изразил главният касиер. Капитанът щеше да назначи само румънци, навред щеше да се говори румънски и може би тогава наистина всичко щеше да тръгне по-добре. Вече никакъв огняр нямаше да дърдори в главната каса, само последното му бръщолевене щеше да остави доста приятен спомен, защото, сенаторът изрично заяви, то бе станало косвена причина за откриването на племенника. Впрочем този племенник по-рано неведнъж се бе опитал да му бъде полезен, тъй че отдавна преди това му се бе отблагодарил повече от достатъчно за неговата услуга при разпознаването; на огняря и през ум не минаваше да иска още нещо от него. Всъщност искаше му се и той да е племенник на сенатора, далеч още не беше капитан, но в последна сметка от устата на капитана щяха да излязат гибелните думи. — В съответствие с разбирането си огнярят не се и опитваше да поглежда към Карл, но за жалост в това помещение, пълно с врагове, за очите му не оставаше друго място за отдих.

— Не схващай положението погрешно — рече сенаторът на Карл, — може би става въпрос за справедливост, но в същото време става въпрос за дисциплина. Двете, а особено последното, подлежат на преценката на господин капитана.

— Така е — промърмори огнярят.

Който го чу и разбра, се усмихна озадачено.

— А освен това ние вече тъй много попречихме на господин капитана при изпълнението на служебните дела, които тъкмо при

пристигането в Ню Йорк сигурно невероятно се натрупват, че за нас е крайно време да напуснем кораба, за да не би на това отгоре чрез някое напълно ненужно вмешателство да превърнем тази незначителна свада между двама машинисти в произшествие. Впрочем отлично разбирам, скъпи племеннико, поведението ти, но точно това ми дава правото бързо да те отведа оттук.

— Веднага ще наредя да спуснат лодка за вас — каза капитанът и за учудване на Карл, не възрази ни най-малко срещу думите на чичото, които все пак можеха да се приемат като проява на самоунижение от негова страна.

Главният касиер се втурна към писалището и по телефона предаде на боцмана заповедта на капитана.

„Времето не чака — рече си Карл, — но каквото и да направя, ще обидя всички. Все пак сега не мога да изоставя чичо, след като едва ме е намерил. Наистина капитанът е вежлив, но това е всичко. Вежливостта му свършва при дисциплината и чичо сигурно изрази напълно мислите и чувствата му. С Шубал не желая да разговарям, дори съжалявам, че му подадох ръка. А всички други хора тук са измет.“

И обзет от такива мисли, той бавно пристъпи до огняря, изтегли дясната му длан от колана и леко я задържа с две ръце.

— Но защо не казваш нищо? — попита той. — Защо търпиш всичко?

Огнярят само сбърчи чело, сякаш търсеше думи за това, което искаше да каже. Иначе бе свел поглед към дланта си в ръцете на Карл.

— Та спрямо теб е извършена несправедливост, както спрямо никого на кораба, зная това съвсем сигурно.

И Карл задвижи пръстите си напред-назад между пръстите на огняря, а той с блестящи очи се озърташе наоколо, сякаш го изпълваше блаженство, за което обаче никой не биваше да го вини.

— Но ти трябва да се отбраняваш, да отговаряш с „да“ и „не“, иначе хората няма да имат и понятие за истината. Трябва да ми обещаеш, че ще ме послушаш, защото самият аз, боя се, по много причини вече изобщо не ще мога да ти помогна.

И сега Карл се разплака, целуна ръка на огняря, вдигна напуканата, почти безжизнена длан и я притисна до бузите си като

съкровище, от което човек трябва да се откаже. Но ето че до него вече бе чичото сенатор и макар и с най-леко насилие, го отдръпна.

— Изглежда, огнярят те е омагьосал — рече той и с дълбоко разбиране погледна капитана. — Чувствувал си се самотен, тогава си попаднал на огняря и сега си му благодарен, та това е съвсем похвално. Но вече заради мене, не отивай прекалено далеч и проумей положението си.

Зад вратата се вдигна врява, чуха се викове и дори сякаш някой брутално бе тласнат във вратата. Влезе един моряк с доста разпуснат вид, а на кръста му бе вързана женска престилка.

— Вън има хора — извика той и ръгна с лакът веднъж около себе си, като че още бе в навалищата. Най-сетне се окопоти и понечи да козирува пред капитана, тогава забеляза женската престилка, смъкна я, запрати я на пода и изрева: — Това е отвратително! Вързали са ми женска престилка! — Но после тракна и козирува.

Някой направи опит да се разсмее, но капитанът строго каза:

— Това се вика добро настроение! Кой е вън?

— Моите свидетели — обади се Шубал и излезе напред. — Покорно моля за извинение заради неподобаващото им държане. Но завърши ли едно пътуване, хората са понякога като луди.

— Веднага ги въведете! — заповяда капитанът и като се обърна начаса към сенатора, любезно, но бързо каза: — Имайте сега добрината, уважаеми господин сенатор, заедно с господин племенника ви да последвате този моряк, който ще ви настани в лодката. Навярно не е нужно тепърва да заявявам какво удоволствие и каква чест представляваха за мене личното запознанство с вас, господин сенатор. Само си пожелавам да ни се удаде скоро случай да възобновим с вас, господин сенатор, прекъснатия си разговор върху положението в американската флота и той може би наново да бъде прекъснат по такъв приятен начин, както днес.

— На първо време ми е достатъчен този племенник — каза чичото през смях. — А сега приемете големите ми благодарности за вашата любезност и останете със здраве! Впрочем напълно възможно е ние — той сърдечно притисна Карл до себе си — да се видим отново с вас навярно за по-дълго при първото ни пътуване за Европа.

— Много ще се радвам — отвърна капитанът.

Двамата господа си стиснаха ръце, а Карл успя само набързо и мълчаливо да подаде ръка на капитана, щото той вече бе зает с може би петнайсетина души, които под ръководството на Шубал, макар и малко смутени, но все пак доста шумни нахлуха в помещението. Морякът помоли сенатора да мине напред и след това проправи път през тълпата за него и Карл и двамата преминаха лесно помежду покланящите им се хора. Изглежда, тези иначе добродушни люде схващаха спора между Шубал и огняря като някаква шега, чиято смеховитост не изчезваше дори пред лицето на капитана.

Сред тях Карл забеляза и кухненското момиче Лине, което весело му намигна и си завърза хвърлената от моряка престилка, защото бе нейната.

Като вървяха подир моряка, те напуснаха канцеларията и свиха в един малък коридор, който след няколко крачки ги отведе до една вратичка, а оттам къса стълбичка се спускаше в приготвената за тях лодка. Водачът на лодката се озова в нея с един единствен скок, а чакащите моряци се изправиха и козируваха. Сенаторът тъкмо предупреди Карл да внимава при слизането, когато той още на горното стъпало избухна в горък плач. Сенаторът прекара дясната си длан под брадичката на Карл, притисна го здраво до себе си и го замилва с лявата си ръка. Тъй те, стъпало по стъпало, бавно заслизаха и плътно прилепнали се спуснаха в лодката, където сенаторът намери за Карл хубаво място точно срещу себе си. По знак на сенатора моряците я отблъснаха от кораба и начаса се заловиха здраво за работа. Едва се отдалечиха на няколко метра от кораба, и Карл направи неочакваното откритие, че се намират тъкмо от тази страна, накъдето гледаха прозорците на главната каса. И трите прозореца бяха заети от свидетели на Шубал, които най-приятелски поздравяваха и махаха, дори чичото благодари, а един моряк се изхитри, всъщност без да прекъсва равномерното гребане, да им изпрати въздушна целувка. Действително всичко изглеждаше така, сякаш вече не съществуваше никакъв огняр. Карл се вгледа по-добре в чичото, с чиито колена неговите почти се допираха, и го обзеха съмнения дали някога този човек ще може да му замени огняря. А и чичото отбягваше погледа му и съзерцаваше вълните, които се плискаха около лодката им.

ПРЕОБРАЖЕНИЕТО

I

Една сутрин Грегор Замза се събуди след неспокойни сънища и откри, че в леглото си е преобразен на огромно насекомо. Лежеше на твърдия си черупчест гръб и като повдигна малко глава, видя кафявия си изпъкнал корем, разделен на дъговидни плътни ивици; одеялото едва се държеше на върха, готово да се смъкне съвсем. Пред очите на Грегор безпомощно мърдаха множество крачка, окаяно тънки в сравнение с едрото тяло.

„Какво ли се е случило с мене?“ — помисли си той.

Ала не сънуваше. Стаята му — истинска, само че за човек прекалено малка стая — спокойно се разполагаше между четирите добре познати стени. Над писалището, където бяха разстлани разопаковани мостри от платове, — Замза бе търговски пътник, — висеше картината, която той неотдавна бе изрязал от едно илюстрирано списание и бе сложил в хубава, позлатена рамка. Това бе портрет на дама с кожена шапка и кожена боа около шията; тя седеше изправена и протягаше към зрителя тежък кожен маншон, в който бе пъхнала цялата си ръка до лакътя.

Погледът на Грегор се насочи след това към прозореца и лошото време — чуваше се как по ламарината на прозореца потропват дъждовни капки — го изпълни докрай с униние.

„Ако поспя още малко, може би ще забравя всички тези глупости“ — помисли си той.

Ала намерението му бе съвсем неизпълнимо, защото Грегор бе навикнал да спи на дясната си страна, а в сегашното си състояние не можеше да заеме това положение. Колкото и силно да се измяташе надясно, всеки път се люшваше назад и падаше по гръб. Направи навярно стотина опита, като затваряше очи, за да не гледа мърдащите крачка и се отказа едва когато в хълбока си почувствува непознатата дотогава лека, тъпа болка.

„Ох, господи — рече си той, — каква изнурителна професия съм си избрал! Всеки ден на път. Деловите вълнения са много по-големи,

отколкото тук, в самата фирма, а освен това трябва да търпя мъките на пътуването, да се грижа за разписанията на влаковете, да понасям нередовната, лоша храна, както и случайното, винаги нетрайно и лишено от сърдечност общуване с хората. Да върви всичко по дяволите!“

Почувствува лек сърбеж около върха на корема си и бавно се изтегли по гръб към предния край на леглото, за да може по-удобно да вдигне глава; откри мястото на сърбежа, осеяно с малки бели точки от непонятен за него произход; понечи да опипа мястото с едно от крачката, но веднага го дръпна, защото при докосването го побиха ледени тръпки.

Плъзна се обратно в старото си положение.

„От това ранно ставане — помисли си той — можеш съвсем да затънееш. А човекът има нужда от сън. Другите търговски пътници си живеят като одалиски. Когато аз например към обяд се завръщам в гостилницата да запиша получените поръчки, тези господа тепърва закусват. А опитам ли аз да сторя същото, шефът незабавно ще ме изхвърли. Кой знае впрочем дали така няма да е по-добре за мене. Ако не се сдържах заради родителите си, отдавна да съм напуснал — ще застана пред шефа и ще му кажа всичко, което ми е на сърцето. Той ще падне от писалището си! Намирам доста странен маниера му да сяда върху писалището и да говори отвисоко със служителя, който на това отгоре трябва да дойде съвсем близо, защото шефът недочува. Е, надеждата още не е напълно загубена; веднъж да събере нужните пари, за да изплатя дълга на родителите си към него — за това ще отидат още пет-шест години, — непременно ще го направя. Тогава ще удара голямата печалба. Засега обаче трябва да ставам, защото влакът ми тръгва в пет.“

И погледна към будилника, който цъкаше на скрина.

„Боже господи!“ — рече си той.

Бе шест и половина и стрелките спокойно се движеха напред, дори минаваше шест и половина, приближаваше седем без четвърт. Нима будилникът не беше звънил? От леглото се виждаше, че е нагласен правилно на четири часа: сигурно бе звънил. Да, но възможно ли бе Грегор да е спал спокойно при неговото дрънчене, от което мебелите трепереха. Е, чак спокойно не беше спал, затова пък навярно още по-дълбоко. Но какво да прави сега? Следващият влак тръгваше в

седем часа; за да го хване, нужно бе да бърза като луд, а мострите още не бяха опаковани, пък и самият той съвсем не се усещаше особено бодър и дееспособен. А дори да хванеше влака, нямаше да го отминат ругатните на шефа, понеже прислужникът от фирмата бе следил на гарата за влака в пет часа и отдавна бе доложил, че Грегор не е заминал. Този прислужник бе креатура на шефа, лишена от гръбнак и мозък. А дали да не кажеше, че е болен? Но това щеше да е крайно неловко и подозрително, защото през петгодишната си служба Грегор нито веднъж не се бе разболявал. Шефът сигурно щеше да доведе лекаря от осигурителната каса, да обсипе родителите с упреци, че синът им е мързеливец и да отхвърли всички възражения, като се позове на лекаря от осигурителната каса, за когото пък изобщо съществуваша на света само напълно здрави, ала нетрудолюбиви хора. А нима в дадения случай нямаше да е съвсем прав? Ако не се смята сънливостта, наистина излишна след продължителния сън, Грегор всъщност се чувствуваше напълно добре и дори изпитваше особено силен глад.

Когато премисли набързо всичко това, без да се реши да стане от леглото — будилникът тъкмо би седем без четвърт, — на вратата до главата му предпазливо се почука.

— Грегор! — долетя до него; беше майката. — Седем без четвърт е. Нали щеше да заминаваш?

Този ласкав глас! Когато в отговор чу собствения си глас. Грегор се изплаши; макар това да бе несъмнено предишният му глас, към него сякаш из дълбините се примесваше някакво непреодолимо, болезнено писукане, от което думите наистина в първия миг прозвучаваха отчетливо, но после отекваха тъй разкривени, че Грегор не знаеше дали слухът му не изневерява. Желаше да отговори изчерпателно и да обясни всичко, но при тези обстоятелства се ограничи да каже:

— Да, да, благодаря, мамо, вече ставам.

Навярно дървената врата пречеше да се долови във промяната в гласа на Грегор, защото обяснението му успокои майката и тя затътри чехли нанякъде. Но от краткия разговор другите членове на семейството бяха разбрали, че противно на очакваното, Грегор още е у дома и скоро на едната странична врата затропа бащата, слабо, ала с юмрук.

— Грегор! Грегор! — подвижна той. — Какво става с тебе?

А след малко го подкани още веднъж с по-дебел глас:

— Грегор! Грегор!

На другата странична врата пък тихо проплака сестрата.

— Грегор! Не ти ли е добре! Имаш ли нужда от нещо?

— Вече съм готов.

Помъчи се да изговаря отделните думи най-старателно и да вмъква дълги паузи помежду им, та да отстрани всичко необичайно в гласа си. Бащата също се върна към закуската си, сестрата обаче шепнеше:

— Грегор, отвори, умолявам те!

Ала на Грегор и през ум не му минаваше да отвори, а благодари на придобитата от пътуванията привичка дори в къщи предпазливо да заключва нощем всички врати.

Най-напред искаше спокойно и несмущавано да стане, да се облече, преди всичко да закуси и чак тогава да реши какво да прави и по-нататък, защото — това добре забеляза — размишленията в леглото нямаше да го доведат до нищо разумно. Припомни си, че неведнъж в леглото бе усещал някаква слаба болка, предизвикана навярно от неудобното положение, която сетне, след ставане, се оказваше чиста приумица, и бе любопитен как днешните видения постепенно ще се разпръснат. Ни най-малко не се съмняваше, че промяната в гласа не е нищо друго, а само предвестник на порядъчна простуда — професионално заболяване на търговските пътници.

Да се махне одеялото бе съвсем просто; наложи се единствено да произведе корема си и то се смъкна само. Ала по-нататък стана трудно, най-вече защото той бе извънредно широк. За да се изправи, нужни му бяха ръце и длани; а вместо това имаше само множество крачка, които непрестанно се движеха в безпорядък и той изобщо не можеше да ги овладее. Речеше ли да свие някое от тях, то първо сред другите се изпъваше; а успееше ли най-сетне да изпълни с това краче, каквото желаше, в същото време всички останали, сякаш пуснати на свобода, се размърдваха в крайна и болезнена възбуда.

„Само да не оставам без нужда в леглото“ — рече си Грегор.

Най-напред искаше да измъкне от леглото долната част на тялото си, но тази долна част, която впрочем още не бе видял и не можеше да си я представи добре, се оказа много трудно подвижна; всичко ставаше съвсем бавно; и когато накрая изпадна почти в ярост с все сили се

устреми безогледно напред, установи, че е избрал лошо посоката, защото се удари силно в единия заден крак на леглото и острата болка го предупреди, че тъкмо долната част на тялото му е за момента може би най-чувствителна.

Ето защо се опита най-напред да измъкне горната половина и внимателно извърна глава към ръба на леглото. Това му се удаде лесно и въпреки широчината и тежестта на туловището, накрая то бавно последва движението на главата. Но когато най-сетне главата му увисна свободно извън леглото, обзе го страх, че ако продължи напред по този начин, накрая ще се строполи на пода и трябваше да се случи направо чудо, та да не си нарани главата. А тъкмо сега за нищо на света не биваше да губи съзнание; по-добре да останеше в леглото.

Но когато след същите усилия облекчено въздъхна и вече заел предишното положение, отново видя крачката си да се борят може би още по-ожесточено едно срещу друго, когато не откри никаква възможност да внесе ред и спокойствие в този произвол, той пак си каза, че по никакъв начин не бива да се излежава и най-разумното е да пожертвува всичко дори при най-слабата надежда да се освободи от леглото. Същевременно обаче не забравяше от време на време да си напомня, че спокойната, най-спокойната разсъдливост струва много повече от отчаяните решения. В подобни мигове той отправяше колкото може по-съсредоточен поглед към прозореца, но за жалост успяваше да почерпи твърде малко упование и бодрост от гледката на утринната мъгла, забулила дори отсрещната страна на тясната улица.

„Седем часът е вече — каза си той, когато будилникът отново би, — седем часът, а все още такава гъста мъгла.“

И няколко мига лежа кротко, притаил дъх, сякаш очакваше може би пълната тишина да възстанови истинските и естествени условия.

Но после си рече:

„Преди да удари седем и четвърт, трябва непременно да се измъкна окончателно от леглото. Впрочем и дотогава ще дойде някой от фирмата да попита за мене, защото отварят магазина преди седем.“

И той се захвана да изтласка с клатушкане тялото си от леглото напълно равномерно и в цялата му дължина. Ако по този начин се строполише на пода, вероятно нямаше да нарани главата си, защото при падането щеше рязко да я извие нагоре. Гърбът изглеждаше достатъчно твърд; навярно нямаше да му стане нищо от удара върху

килима. Най-много го безпокоеше мисълта за силния трясък, който щеше да се вдигне и вероятно да причини зад всички врати ако не уплаха, то поне загриженост. Но трябваше да се осмели да го стори.

Когато увисна наполовина извън ръба на леглото — новият способ бе повече игра, отколкото усилен труд, — на Грегор му мина през ум колко просто щеше да е всичко, ако някой му помогнеше. Двама души с яки мишци — помисли за бащата и прислужницата — щяха да са напълно достатъчни; нужно бе само да пъхнат ръце под изпъкналия му гръб, да го извадят от леглото, да се наведат с товара, а после внимателно и търпеливо просто да изчакаат той да се преобърне на пода, където крачката навярно вече щяха да придобият някакъв смисъл. Е, независимо че вратите бяха заключени, нима наистина се налагаше да вика за помощ? Въпреки цялата си неволя не можеше да не се усмихне при тази мисъл.

Вече бе стигнал дотам, че при по-силни тласъци, трудно запазваше равновесие и много скоро трябваше окончателно да се реши, защото до седем и четвърт оставаха само пет минути, в този миг на входната врата се позвъни.

„Дошъл е някой от фирмата“ — рече си Грегор и почти се вцепени, затова пък крачката му се замяха още по-трескаво.

За миг се възцари тишина.

„Не отварят“ — помисли си Грегор, обзет от някаква безумна надежда.

Ала след това, разбира се, както винаги прислужницата тръгна с твърди стъпки към входната врата и отвори. На Грегор бе достатъчно да чуе само първите поздравителни думи на госта и вече знаеше кой е — самият прокурист. Защо ли Грегор бе осъден да служи във фирма, където и най-малкият пропуск веднага будеше най-голямо подозрение? Нима всички служители без изключение бяха мошеници, нима сред тях нямаше един верен и предан човек, който макар да е отнел на фирмата само няколко утринни часа, обезумява от угризения на съвестта, но просто не е в състояние да се измъкне от леглото? Наистина ли не беше достатъчно да пратят някой стажант да провери — ако изобщо тези проверки бяха нужни; трябваше ли да идва самият прокурист и с това да покаже на всички от напълно невинното семейство, че разследването на такъв подозрителен случай е по умствените сили само на един прокурист? И не толкова поради

истинско решение, а по-скоро поради възбудата, която го обзе при тези мисли, Грегор се заклати с все сили и се изхвърли от леглото. Разнесе се голям шум, ала не и истински трясък. Ударът бе смекчен донякъде от килима, пък и гърбът се оказа по-гъвкав, отколкото предполагаше Грегор, затова звукът бе глух и не тъй необичаен. Само главата си не бе предпазил достатъчно и я бе ударил; той я повъртя, а после от яд и болка я затърка в килима.

— Оттатък нещо падна — рече прокуристът от съседната стая вляво.

Грегор се опита да си представи не би ли могло и на прокуриста да му се е случвало подобно нещо, както днес на него; такава възможност трябваше всъщност да се допусне. Обаче като груб отговор на този въпрос прокуристът направи в съседната стая няколко решителни крачки и лачените му ботуши заскърцаха. От стаята вдясно зашептя сестрата, за да предупреди Грегор:

— Грегор, дойде прокуристът.

— Зная — каза Грегор тихо; да повиши глас дотолкова, че да чуе сестрата, не се осмеляваше.

— Грегор — обади се сега бащата от стаята вляво, — дошъл е господин прокуристът да се осведоми защо не си заминал с ранния влак. Не знаем какво да му кажем. Пък и той иска да поговори лично с тебе. Така че, моля те, отвори вратата. Той ще има добрината да те извини за безпорядъка в стаята.

— Добро утро, господин Замза — викна приветливо и прокуристът.

— Не му е добре — заобяснява на прокуриста майката, докато бащата продължаваше да говори до вратата. — Не му е добре, повярвайте ми, господин прокурист. Нима иначе Грегор би изпуснал влак! Момчето не мисли за нищо друго освен за фирмата. Аз дори малко се сърдя, че вечер никога не излиза; сега престоя цели осем дни в града, но всяка вечер си беше в къщи. Седи си с нас на масата и мълчаливо четете вестник или пък проучва разписанията на влаковете. Единственото развлечение, което си позволява, е резбарството. Ето, да речем, за някакви си две-три вечери изряза малка рамка; ще се учудите колко е хубава; виси вътре в стаята; веднага ще я видите, щом Грегор отвори. Впрочем добре, че дойдохте, господин прокурист; без вас не

бихме склонили Грегор да отвори вратата; той е ужасно твърдоглав; но положително не му е добре, въпреки че сутринта отрече.

— Сега идвам — бавно и отмерено рече Грегор, ала не помръдна, за да не изпусне нито дума от разговора.

— И аз не намирам друго обяснение, уважаема госпожо — рече прокуристът, — дано само не е нещо сериозно. От друга страна обаче, съм длъжен да заявя, че ние, търговците, за щастие или за нещастие, както щете, много често просто сме длъжни в интерес на работата да превъзможваме някое леко неразположение.

— Значи господин прокуристът вече може да влезе при тебе? — запита нетърпеливо бащата и отново потропа на вратата.

— Не — каза Грегор.

В стаята отляво настъпи мъчителна тишина, в стаята отдясно сестрата се разхлипа.

Но защо ли сестрата не отиваше при другите? Навярно току-що бе станала от леглото и дори още не бе започнала да се облича. А защо ли плачеше? Нима защото той не ставаше и не пускаше прокуриста в стаята си, а така се излагаше на опасността да загуби мястото си и тогава шефът отново щеше да притисни родителите за стария дълг? Но поне засега това бяха напразни страхове. Грегор бе още тук и през ум не му минаваше да изостави семейството си. Наистина в момента лежеше на килима и ако те знаеха състоянието му, никой не би настоявал сериозно да пусне прокуриста в стаята. Та не можеше да уволнят Грегор незабавно заради тази малка невежливост, за която по-късно лесно щеше да се намери подходящо оправдание. Грегор бе убеден, че е много по-разумно да го оставят сега на мира, вместо да го смущават с плачове и увещания. Но другите угнетяваше именно неизвестността и това извиняваше поведението им.

— Господин Замза? — викна накрая прокуристът с повишен глас. — Какво става с вас? Барикадирате се в стаята си, отговаряте само с „да“ и „не“, създавате на родителите си големи, ненужни грижи и, споменавам между другото, се отклонявате от служебните си задължения наистина по възмутителен начин. Говоря тук от името на родителите ви и на шефа и най-настоятелно ви моля за незабавно, недвусмислено обяснение. Чудя ви се, чудя ви се! Мислех ви за спокоен, разумен човек, а сега изведнъж сте решили да се перчите с някакви странни приумици. Наистина тази сутрин шефът ми загатна

едно вероятно обяснение за вашето отклонение: то се отнася до повереното ви неотдавна инкасо; а пък аз, вярвайте, почти заложих честта си, че подобно обяснение не може да отговаря на истината. Сега обаче, като виждам тук непонятното ви твърдоглавие, губя всякакво желание да се застъпвам и най-малко за вас. А положението ви във фирмата съвсем не е толкова стабилно. Първоначално възнамерявах да ви кажа всичко това насаме, но понеже ме принуждавате напразно да си пиляя времето, не виждам защо да не го узнаят и уважаемите ви родители. И така: в последно време успехите ви бяха твърде незадоволителни; наистина сега не е сезон за големи сделки, с това сме съгласни, но сезон, през който да не се сключват никакви сделки, изобщо няма, господин Замза, не бива да има.

— Но, господин прокурист — извика Грегор извън себе си и от вълнение забрави за всичко друго, — ще отворя веднага, незабавно! Леко неразположение и виене на свят ми попречиха да стана. И сега още съм в леглото. Но вече съм съвсем бодър. Тъкмо ставам. Само, минутка търпение! Още не ми е тъй добре, както си мислех. Но вече ми преминава. Как само може да сполети човека подобно нещо! До снощи бях съвсем здрав, родителите ми знаят; или по-точно още снощи имах слабо предчувствие. Навярно е личало по лицето ми. Защо ли не се обадох във фирмата! Но нали все си мислим, че ще изкараме болестта на крак. Господин прокурист! Пощадете родителите ми! Всички упреци, които тук ми отправяте, са неоснователни; пък и никой, не ми е споменал досега нито дума. Може би вие не сте видели последните поръчки, които изпратих. Впрочем сега ще замина още с влака в осем, няколкото часа почивка ме укрепиха. Само не си губете времето, господин прокурист; аз самият веднага ще дойда във фирмата, имайте добрината да съобщите това и да предадете на господин шефа моите почитания!

Докато изричаше трескаво всичко и едва ли сам знаеше какво говори, Грегор навярно благодарение на придобитата в леглото сръчност се бе приближил без труд до скрина, и сега, опрян на него, се опитваше да се изправи. Защото действително искаше да отвори вратата, да се покаже и да поговори с прокуриста; жадуваше да узнае какво ще кажат, като го видят другите, които сега тъй настойчиво го викаха. Ако се изплашеха, тогава Грегор вече не носеше отговорност и можеше да бъде спокоен. А приемеха ли всичко невъзмутимо, значи

той също нямаше причина да се вълнува и ако побързаше, наистина можеше в осем часа да бъде на гарата. Отначало няколко пъти се плъзна по гладката повърхност на скрина, ала накрая с последен тласък се изправи в цял ръст; вече не обръщаше внимание на болките в долната част на тялото, колкото и остри да бяха. Сега се отпусна върху облегалото на един стол наблизко и се залови с крачката си за ръбовете му. По този начин отново доби власт над себе си и замълча, за да чуе отговора на прокуриста.

— Разбрахте ли поне една дума? — попита прокуристът родителите. — Той не се ли подиграва с нас?

— За бога? — възкликна майката през плач. — Може би е тежко болен, а ние го мъчим. Грете! Грете! — извика тя после.

— Да, мамо? — обади се сестрата от другата страна.

Двете разговаряха през стаята на Грегор.

— Бързо повикай лекар. Грегор е болен. Чу ли го сега как говори?

— Това бе животински глас — рече прокуристът необикновено тихо в сравнение с виковете на майката.

— Ана! Ана! — закрещя бащата пред вестибюла към кухнята и запляска с ръце. — Веднага доведи ключар!

И начаса двете момичета претичаха с шумолящи фусти през вестибюла — как ли сестрата бе успяла да се облече тъй бързо? — и с трясък разтвориха входната врата. Не се чу захлопването на вратата; навярно я бяха оставили отворена, както обикновено бива в дом, където се е случило голямо нещастие.

Грегор обаче значително се бе успокоил. Наистина вече не разбираха думите му, макар на него да му се бяха сторили достатъчно ясни, по-ясни отпреди, навярно поради привикването на слуха. Но все пак сега другите вече бяха повярвали, че с него нещо не е в ред, и проявяваха готовност да му помогнат. Увереността и упованието, с които бяха дадени първите разпореждания, му подействуваха благотворно. Грегор се чувствуваше отново включен в кръга на хората и очакваше от двамата, от лекаря и ключаря — всъщност той не ги отделяше рязко един от друг, — велики и удивителни дела. За да стане гласът му колкото може по-ясен за предстоящите решаващи разисквания, той покашля, като все пак се стараяше това да стане приглушено, понеже бе възможно и тези звуци вече да не приличат на

човешка кашлица; да прецени това сам не се решаваше. Междувременно в съседната стая бе станало съвсем тихо. Може би родителите седяха с прокуриста на масата и си шушукаха, а може би всички бяха прилепили уши до вратата и слухтяха.

Грегор бавно се запримъква със стола към вратата, там го пусна, хвърли се срещу вратата, задържа се прав на нея — възглавничките на крачката му бяха покрити с лепливо вещество — и за кратко си отдъхна от усилието. Но сетне се зае да превърти с уста ключа в бравата. За жалост май нямаше истински зъби — с какво ли сега да стисне ключа?, — но затова пък челюстите му се оказаха все пак много здрави; с тяхна помощ той действително задвижи ключа, без да го е грижа, че несъмнено си причинява вреда, защото от устата му заизлиза някаква кафява течност, плъзне по ключа и закапа на пода.

— Чувате ли — обади се прокуристът от съседната стая, — превъртя ключа?

Тези думи силно насърчиха Грегор; ала нужно бе да му подвикнат всички, също бащата и майката би трябвало да закрещат: „Давай, Грегор! По-смело, натисни бравата!“ И като си представяше, че всички напрегнато следят напъните му, той с все сили отчаяно захапа ключа. Залази около бравата според успеха на завъртането; сега стоеше прав само с помощта на устата и съобразно с нуждата ту увисваше на ключа, ту после отново го налягаше с цялата тежест на тялото си. Звънкото щракване на поддалата се най-сетне брала буквално съживи Грегор. Той пое дълбоко дъх и си рече:

„Значи все пак нямаше нужда от ключар...“

После опря глава на дръжката, за да отвори докрай.

Понеже отвори по този начин, пролуката на вратата бе всъщност вече доста широка, но самият той още не се виждаше. Трябваше най-напред бавно да заобиколи едното крило на вратата, и то съвсем предпазливо, ако не искаше тъкмо при излизането в дневната да тупне глупаво по гръб. Още бе зает с това трудно движение и нямаше време да следи за друго, когато чу прокуриста високо да възкликва „О!“ — то прозвуча като свистене на вятър, и в същия миг го видя, най-близо до вратата, как затиска с ръка отворената си уста и бавно отстъпва, сякаш погнат от невидима, неотклонно действаща сила. Майката — въпреки присъствието на прокуриста, тя още стоеше с разпуснати за през нощта, разчорлени коси — първо погледна бащата с молитвено

склучени ръце, после направи две крачки към Грегор и рухна на пода сред широко разстлалите се около нея фусти, като лицето потъна тъй дълбоко в гърдата ѝ, че съвсем се скри. Бащата с враждебно изражение сви юмрук, сякаш искаше да изблъска Грегор назад в стаята му, сетне неуверено се огледа в дневната, закри очи с ръце и заплака тъй, че мощните му гърди се затресоха.

При това положение Грегор не излезе в дневната, а се облегна отвътре върху залостеното крило на вратата, тъй че се виждаше само половината от тялото му и извитата встрани глава, с която попоглеждаше към другите.

Междувременно бе станало много по-светло; на противоположната страна на улицата ясно се открояваше отрез от насрещното безкрайно сиво-черно здание — беше болница — с равномерно и грубо прорязващи фасадата прозорци; дъждът още валеше, но само на едри, видими самотни капки, сякаш захвърлени поотделно на земята. Съдините от закуската стояха многочислени върху масата, тъй като за бащата закуската бе най-важното ядене през деня, което той поради четенето на различни вестници протакеше с часове. Точно на отсрещната стена бе окачена фотографията на Грегор от времето на военната му служба; тя го показваше като подпоручик, който с ръка на сабята, безгрижно усмихнат, изисква уважение към осанката и униформата си. Вратата към вестибюла бе отворена, а понеже зееше входната врата, виждаше се площадката пред жилището и началото на водещото надолу стълбище.

— Е — рече Грегор, като отлично съзнаваше, че единствен той е запазил самообладание, — веднага ще се облека, ще опаковам мострите и ще замина. Искате ли, искате ли да замина? Е, господин прокурист, виждате, че не съм твърдоглав и обичам работата; пътуването е изнурително, ала не бих могъл да живея, ако не пътувам. Но къде тръгнахте, господин прокурист Във фирмата ли отивате? Да? Ще доложите ли за всичко, както си е? Човек може за момент да е неработоспособен, но тъкмо това е подходящият миг да си припомним предишните успехи и съобразим, че по-късно, когато се отстрани пречката, той положително ще заработи два пъти по-усърдно и съсредоточено. Та вие отлично знаете колко съм задължен на господин шефа. От друга страна, върху мене тежи грижата за родителите ми и сестрата. Затруднен съм, но скоро ще се оправя. Само не отежнявайте

още повече положението ми. Застанете във фирмата на моя страна! Зная, че никой не обича търговския пътник. Смятат, че печели луди пари и при това си живее живота. Просто нямат особен повод да се замислят повече над това предубеждение. Но вие, господин прокурист, вие имате по-широк поглед за нещата от останалия персонал, дори, съвсем между нас казано, имате по-широк поглед и от господин шефа, който в качеството си на собственик лесно може да бъде заблуден при преценката си в ущърб на този или онзи служител. Вие също тъй много добре знаете, че търговският пътник, който почти през цялата година е извън фирмата, може лесно да стане жертва на сплетни, случайности и неоснователни оплаквания, срещу които да се брани му е съвсем невъзможно, понеже най-често не узнава нищо за тях и едва когато изтощен се завърне от поредното пътуване, изпитва на собствен гръб неблагоприятните им последици, чиято причина вече не е в състояние да прозре. Господин прокурист, не си отивайте, преди да сте ми казали макар и една дума, от която да разбере, че поне отчасти ми давате право!

Но още при първите думи на Грегор прокуристът се бе извърнал и сега, нацупил устни, поглеждаше над потръпващото си рамо назад към него. През цялото време, докато Грегор говореше, той за миг не остана на едно място, а без да изпуска от очи Грегор, се промъкваше към вратата, ала съвсем бавно, като че съществуваше тайна забрана да се напуца стаята. Той вече бе стигнал до вестибюла и при рязкото движение, с което накрая измъкна крака си от дневната, можеше да се помисли, че току-що си е опарил стъпалото. Във вестибюла обаче той протегна дясната си ръка далеч напред към стълбището, сякаш там го очакваше някакво направо неземно избавление.

Грегор си даде сметка, че в никакъв случай не бива да пуска прокуриста да си иде в такова настроение, ако не искаше да застраши извънредно много положението си във фирмата. Родителите не съзнаваха всичко това съвсем ясно; през дългите години те си бяха създали убеждението, че Грегор е осигурен в тази фирма за цял живот, пък и сега дотолкова бяха погълнати от сполетелите ги за момента грижи, че им липсваше всякаква прозорливост. Ала Грегор притежаваше тази прозорливост. Прокуристът трябваше да бъде спрян, успокоен, убеден и накрая спечелен; та от това завистеше бъдещето на Грегор и семейството му! Ах, ако беше тук сестрата! Тя бе умна; бе се

разплакала още докато Грегор си лежеше спокойно на гръб. А прокуристът, този фуstopоклонник, сигурно би се повел по нея; тя щеше да затвори входната врата, а във вестибюла с приказки да разсее страха му. Но ето че сестрата я нямаше и Грегор трябваше сам да действа. И без да размисли, че още не познава съвсем сегашните си способности за придвижване, без да размисли също, че е възможно, дори вероятно думите му и този път да са останали неразбрани, той се отдели от крилото на вратата; провря се през отвора; понечи да тръгне към прокуриста, който твърде смешно се бе заловил с две ръце за перилата на стълбищната площадка; но търсейки опора, Грегор с тих вик падна върху многото си крачка. И в същия миг, за пръв път тази сутрин, той усети телесно задоволство; крачката бяха стъпили на твърда почва и той с радост установи, че го слушат напълно, дори се стремяха да го понесат накъдето той пожелае; и Грегор вече вярваше, че скоро ще настъпи окончателното избавление от всички страдания. Ала в мига, когато олюлявайки се от сдържано вълнение, се озова на пода недалеч от майка си, точно насреща ѝ, тя, макар да изглеждаше напълно потънала в себе си, изведнъж скочи, протегна широко ръце с разперени пръсти и закрещя:

— Помощ, за бога, помощ!

Тя бе навела глава, сякаш искаше да разгледа Грегор по-добре, ала въпреки желанието си побягна безпаметно назад: бе забравила, че зад гърба ѝ стои наредената маса и когато я достигна, сякаш от разсеяност бързо седна отгоре ѝ; изглежда, тя изобщо не забелязваше че от катурнатата голяма кана край нея кафето в пълна струя се излива върху килима.

— Мамо, мамо! — промълви Грегор и вдигна очи към нея.

За миг той съвсем забрави за прокуриста; затова пък при гледката на изтичащото кафе не можа да се стърпи и няколко пъти напразно раззина челюсти. Като видя това, майката наново закрещя, побягна от масата и се хвърли в прегръдките на завтеклия се насреща ѝ баща. Но сега Грегор нямаше време за родителите си; прокуристът бе вече на стълбището; подпрял брадичка на перилата, той отправяше последен поглед назад. Грегор се втурна, за да може със сигурност да го застигне; прокуристът навярно предугаждаше това, защото за-прескача по няколко стъпала наведнъж и изчезна. Все пак успя да извика тъй, че цялото стълбище заехтя:

— Пфуй!

За жалост побягването и на прокуриста като че вече напълно обърка държалия се досега сравнително спокойно баща, защото вместо сам да се завтече подире му или поне да не пречи на Грегор в гонитбата, той грабна с десницата си бастуна, забравен от прокуриста заедно с шапката и пардесюто на един стол, с лявата си ръка дръпна от масата един голям вестник и като тропаше с крака, заразмахва бастуна и вестника, за да пропъди Грегор в стаята му. Молбите на Грегор не помогнаха, а и нито една от тях не бе разбрана; колкото и смирено той да въртеше глава, бащата само по-силно тропаше с крака. Оттатък майката въпреки хладното време бе разтворила широко един прозорец и надвесена, притискаше с длани лицето си далеч навън. Между улицата и стълбището ставаше силно течение, завесите на прозорците се разлетяха, вестниците върху масата зашумоляха, а отделни листове се плъзнаха по пода. Бащата напираше неутолимо, като шъткаше диво. Ала Грегор още нямаше никакъв опит в задния ход и наистина отстъпваше много бавно. Само ако можеше да се завърти, тутакси щеше да се озове в стаята си, но Грегор се опасяваше да не изкара бащата от търпение с мудното обръщане, а бастунът в бащината ръка застрашаваше всеки миг да се стовари смъртоносно върху гърба или главата му. В последна сметка обаче Грегор все пак нямаше друг избор, защото с ужас откри, че на заден ход не съумява да спази посоката; затова, като непрестанно поглеждаше страхливо към бащата, той започна, колкото може по-бързо, в действителност обаче твърде бавно, да се обръща. Може би бащата забеляза добрата му воля, защото не му пречеше, а дори сегиз-тогиз направляваше отдалеч движението му с върха на бастуна. Само да не беше това непоносимо бащино шъткане! От него Грегор съвсем губеше ума и дума. Той вече се бе завъртял почти напълно, ала заслушан в това неспирно шъткане, дори се заблуди и трябваше да се върне малко назад. А когато най-сетне благополучно спря глава пред отвора на вратата, оказа се, че тялото му е прекалено широко и не може да мине свободно. Бащата в сегашното си състояние съвсем не се сецаше например да отвори и другото крило на вратата, за да създаде удобен проход за Грегор. Единствената му натрапчива мисъл бе колкото може по-скоро да пропъди Грегор в стаята му. Той никога не би и допуснал обстояйните приготовления, необходими на Грегор, за да се изправи и може би по този начин да се

промъкне през вратата. Напротив, сякаш не съществуваше никаква пречка, той начаса погна Грегор напред, като вдигаше особен шум; звуците, раздаващи се зад Грегор, вече никак не напомняха гласа само на един единствен баща; сега вече наистина нямаше шега и — да става, каквото ще — Грегор се пъкна във вратата. Едната страна на тялото му се повдигна, то се просна косо в отвора, единият му хълбок бе съвсем ожулен, по бялата врата останаха грозни петна; скоро той се заклеши тъй здраво, че сам не би могъл повече да помръдне, крачката от едната страна висяха, треперещи, високо във въздуха, от другата пък бяха притиснати болезнено към пода — тогава бащата му нанесе отзад сега вече наистина спасителен як ритник и Грегор, облян в кръв, влетя далеч в стаята си. Вратата бе затръшната с бастуна и най-сетне настъпи тишина.

II

Едва по здрач Грегор се пробуди от тежък, почти несвестен сън. Сигурно щеше да отвори очи скоро след това и без лекото сепване, защото се чувствуваше добре отпочинал и отспал, но му се стори, че го разбудиха бегли стъпки и предпазливо заключване на вратата, водеща към вестибюла. По тавана и по горните части на мебелите тук-там падаше идващата от улицата бледа светлина на електрическите лампи, но долу край Грегор беше тъмно. Като движеше още непохватно пипалата си, чието значение едва сега оцени, той бавно се повлече към вратата, за да види какво е станало там. Лявата му страна изглеждаше изцяло превърната в продълговат, неприятно изпънат белег от рана и той наистина куцаше с двете си редици крачка. Впрочем в хода на сутрешните събития едно от тях бе наранено тежко — чудно наистина, че бе пострадало само едно — и той го влачеше като мъртво.

Едва при вратата разбра какво всъщност го е подмавило нататък: миризмата на нещо за ядене. Защото там бе сложена паничка с подсладено мляко, в което плуваха малки късчета бял хляб. Почти се разсмя от радост, защото бе още по-гладен от сутринта и веднага натопи главата си почти до очи в млякото. Скоро обаче я отдръпна разочарован; не само че яденето го затрудняваше поради пострадалата лява страна — а можеше да яде само ако раззинеше широко челюсти и работеше с цялото си гърло, — ала млякото, което по-рано беше любимото му питие и сигурно затова му го бе донесла сестрата, сега никак не му се услаждаше; да, той почти с отвращение се отдръпна от паничката и залази обратно към средата на стаята.

През долната пролука на вратата Грегор видя, че в дневната е запалена газовата лампа, но докато друг път в този час на деня бащата обикновено четеше гласно на майката, а понякога и на сестрата следобедния си вестник, сега не се чуваше никакъв звук. Е, може би пък това четене на глас, за което постоянно му разказваше и пишеше сестрата, в последно време изобщо да е преустановено. Но и наоколо беше съвсем тихо, въпреки че в жилището сигурно имаше хора.

„Какъв живот води нашето семейство!“ — каза си Грегор.

И докато се взираше в тъмнината, почувствува се много горд, че е успял да осигури на родителите си и сестрата такъв живот в толкова хубаво жилище. Ами ако сега на цялото това спокойствие, благополучие и доволство настъпеше ужасният край? За да не се предава на такива мисли, Грегор реши да се пораздвижи и залази нагоре-надолу из стаята.

Веднъж в течение на дългата вечер някой откряна леко и пак бързо затвори едната странична врата, а после и другата; навярно изпитваше необходимост да влезе, ала не се осмеляваше. Ето защо Грегор застана непосредствено до вратата към дневната, решил да привлече по някакъв начин в стаята колебливия посетител или поне да узнае кой е; ала вратата не се отвори повече и Грегор чака напразно. Сутринта, когато вратите бяха заключени, всички искаха да влязат при него, а сега, след като беше отворил едната, а другите очевидно са били отключени през деня, никой не идваше, пък и ключовете бяха пъхнати отвън.

Едва късно през нощта светлината в дневната бе угасена и сега вече се установи, че родителите и сестрата са буювали дълго, защото съвсем ясно се долови как тримата излязоха на пръсти. Сега сигурно до сутринта никой повече нямаше да влезе при Грегор; тъй че той разполагаше с достатъчно време необезпокояван да размисли как да устрои по нов начин живота си. Ала високата пуста стая, в която бе принуден да лежи по корем на пода, му вдъхваше страх, макар да не виждаше за това причина, защото живееше в тази стая вече от пет години; и с почти несъзнателно движение той не без лек срам бързо пропълзя под канапето, където веднага се почувствува много добре, макар че гърбът му бе леко притиснат и вече не можеше да вдига глава; съжеляваше само, че тялото му е прекалено широко и не се побира цяло под канапето.

Там остана през цялата нощ, която прекара отчасти в полусън, нарушаван често от чувството на глад, отчасти в грижи и неясни надежди, които все пак водеха до заключението, че сега-засега трябва да се държи спокойно, като с търпение и най-голямо внимание към семейството направи поносими неприятностите, които в сегашното си състояние бе принуден да му създава.

И в ранни зори — още беше почти нощ — Грегор получи възможност да изпита твърдостта на едва взетите си решения, защото сестрата, почти напълно облечена, отвори вратата откъм вестибюла и погледна напрегнато в стаята. Не го забеляза веднага, но когато го откри под канапето — боже мой, та все трябваше да е някъде, не можеше да е изхвъркнал!, — тя толкова се уплаши, че не успя да се овладее и захлопна вратата. Но сякаш разкаяла се за това държане, тя веднага отвори пак и влезе на пръсти като при тежко болен или дори чужд човек. Грегор бе показал глава до самия край на канапето и я наблюдаваше. Щеше ли да забележи, че не е изпил млякото, и то не защото не бе гладен, и щеше ли да донесе друга храна, по-подходяща за него? Ако тя не го стореше по собствен подтик, той предпочиташе да умре от глад, ала не и да я подсети, въпреки че всъщност страшно му се искаше да изскочи изпод канапето, да се хвърли в нозете на сестрата и я помоли да му донесе нещо хубаво за ядене. Ала сестрата веднага съзря с учудване още пълната паничка, от която бе разплискано наоколо съвсем малко мляко, начаса я вдигна — наистина не с голи ръце, а като си послужи с един парцал — и я изнесе. Грегор беше извънредно любопитен какво ли ще му донесе тя в замяна и започна да си представя най-различни неща. Ала никога не би отгатнал какво действително ще стори сестрата в своята доброта. За да узнае вкуса му, тя донесе цял подбор от храни, разхвърляни върху един стар вестник. Имаше увехнали, позагнили зеленчуци; кокали от вечерята, покрити с бял застинал сос; няколко стафиди и бадеми; бучка сирене, за което преди два дни Грегор бе казал, че не може да се яде; късче сух хляб; кифла, намазана с масло, и друга, пак намазана с масло, но посолена. Освен това тя постави до храната същата, вероятно отредена окончателно за Грегор паничка, в която бе наляла вода. И от деликатност, понеже знаеше, че Грегор няма да яде пред нея, тя бързо излезе и дори превъртя ключа, само за да покаже на Грегор, че може да се разполага, както му е удобно. Когато Грегор тръгна към храната, крачката му затрепкаха бързо-бързо. Впрочем сигурно и раните му бяха напълно заздравели, защото не усещаше вече никакви затруднения, учуди се и му дойде на ум как преди повече от месец съвсем леко си бе порязал пръста с ножа и тази рана му причиняваше силни болки до завчера.

„Нима сега съм станал по-нечувствителен?“ — помисли си той.

И жадно впи челюсти в сиренето, което сред всички други храни изведнъж го бе привлякло най-силно. С просълзени от задоволство очи той бързо погълна едно след друго сиренето, зеленчуците и соса; пресните храни, напротив, не му се усладиха, дори миризмата им не можеше да понася и затова откъсна по-надалеч нещата, които искаше да изяде.

Отдавна беше унищожил всичко и сега лежеше лениво на същото място, когато сестрата, за да му даде знак, че трябва да се отдръпне, бавно превъртя ключа. Това веднага го сепна и макар да бе позадрямал, той бързо пропълзя отново под канаето. Но трябваше да прояви голямо самообладание да лежи под канаето — дори за краткото време, през което сестрата престоя в стаята, — понеже от обилното ядене коремът му се бе поиздул и той едва дишаше в тясното пространство. Като превъзможваше слабите пристъпи на задушаване, той с поизцъклени очи наблюдаваше как нищо неподозиращата сестра събира с метлата не само остатъците, но дори и недокоснатата от Грегор храна, сякаш вече не можеше да се използва, после бързо изсипа всичко в една кофа, покри я с дървен капак и я изнесе. Още щом тя му обърна гръб, Грегор изпълзя изпод канаето, протегна се и изду гърди.

По този начин Грегор получаваше сега всеки ден храна — веднъж сутрин, докато родителите и прислужницата още спяха, и втори път след общия обяд, защото тогава родителите също подремваха, а прислужницата излизаше да изпълни някоя поръчка на сестрата. Сигурно родителите също не желаеха Грегор да умре от глад, ала навярно им бе непоносимо да знаят за храненето му повече от това, което чуваха, а може би и сестрата искаше да им спести това макар и малко огорчение, защото те наистина страдаха предостатъчно. Под какъв предлог бяха отпратили лекаря и ключаря онази първа утрин Грегор така и не узна — понеже не го разбираха, никой и не помисляше, дори сестрата, че той може да разбира другите, и така, когато сестрата беше в стаята му, той трябваше да се задоволява само да слуша сегиз-тогиз нейните въздишки и призови към светците. Едва по-късно, когато тя вече попривикна с всичко — за пълно привикване, естествено, не можеше и дума да става, — Грегор понякога долавяше един или друг израз, който беше доброжелателен или поне можете да се изтълкува така.

— Днес му се е усладило — казваше сестрата, когато Грегор бе излапал почти цялата храна.

В противен случай, а това постепенно започна да се повтаря все по-често, тя обикновено изричаше почти с тъга:

— Пак не е побутнал нищо.

Наистина Грегор не можеше да узнае никаква новина непосредствено, но долавяше по нещичко от разговорите в съседните стаи; щом само чуеше гласове, той начаса се втурваше към съответната врата и се притискаше до нея с цялото си тяло. Особено през първите дни нямаше разговор, който, макар и прикрито, да не се отнасяше някак до него. В течение на два дни при всяко сядане на масата се чуваха обсъждания върху това как да се държат сега; но и между яденето се говореше на същата тема, защото сега у дома винаги имаше поне двама членове на семейството — навярно никой не искаше да стои сам в къщи, а пък в никакъв случай не биваше да оставят жилището без надзор. Впрочем прислужницата — не беше съвсем ясно какво и доколко знаеше тя за случилото се — още първия ден на колене замоли майката незабавно да я освободи и когато след четвърт час дойде да се сбогува, тя благодари през сълзи за уволнението, сякаш то бе най-голямото благодеяние, оказано ѝ тук, и без да изискват това от нея, даде страшна клетва, че няма да каже никому ни думица.

Сега сестрата трябваше също да готви заедно с майката; във всеки случай това не им създаваше много труд, защото почти не се хранеха. Грегор постоянно слушаше как всички взаимно се подканят да хапнат и отговорът винаги гласеше: „Благодаря, не ми се яде.“ Или нещо подобно.

Навярно и нищо не пиеха. Много често сестрата питаше бащата не иска ли бира и от сърце изявяваше готовност сама да отскочи до магазина; и понеже бащата мълчеше, за да разсее колебанията му, тя казваше, че може да прати и портиерката, но тогава бащата изричаше най-сетне едно тежко „не“ и повече не говореха за това.

Още през първия ден бащата изложи пред майката и сестрата материалното положение на семейството и изгледите за в бъдеще. Той често ставаше от масата и донасяше по някой документ или търговска книга от малката си каса „Вертхайм“, която бе спасил при банкрута на своята фирма преди пет години. Чуваше се как отключва сложната секретна брава и отново я заключва, след като извади нужното. Тези

обяснения на бащата бяха донякъде първото радостно нещо, което Грегор чу от деня на своето затворничество. Бе смятал, на бащата не е останало нищичко от някогашната фирма, поне бащата не бе потвърдил противното, пък Грегор наистина никога не го бе питал. Единствената грижа на Грегор тогава бе да хвърли всички сили, та семейството час по-скоро да забрави търговската несполука, изправила всички пред пълна безнадеждност. Ето защо по онова време той бе заработил с необикновена жар и скоро дребният търговски помощник бе станал търговски пътник, а той, естествено, имаше съвсем други възможности за припечелване и неговите успехи в работата под формата на комисиони незабавно се превръщаха в налични пари, които можеше да се сложат на масата у дома пред удивеното и щастливо семейство. Хубави времена бяха тогава и след това те вече никога не се повториха, най-малкото не с такъв блясък, макар по-късно Грегор да печелеше толкова много пари, че бе в състояние да издържа и наистина издържаше цялото семейство. Всички бяха свикнали с това — и семейството, и Грегор; те приемаха парите с благодарност, а той ги даваше на драго сърце, но особена топлота вече не се пораждаше. Само сестрата бе останала все тъй близка на Грегор и понеже за разлика от него тя обичаше музиката и умееше да свири трогателно на цигулка, Грегор имаше тайното намерение следващата година да я запише в консерваторията, като нехаеше за големите разноски по следването, които все щеше да покрие някак. При кратките престои на Грегор в града често в разговорите със сестрата се споменаваха консерваторията, но винаги само като красив блян, чието осъществяване е немислимо, а и родителите не обичаха да слушат дори тези невинни упоменания; ала Грегор мислеше съвсем определено за това и възнамеряваше по Коледа тържествено да оповести решението си.

Такива мисли, съвсем безполезни при сегашното му състояние, минаваха през главата му, докато той стоеше изправен, долепен до вратата и слухтеше. Понякога от силна умора преставаше изобщо да чува и вяло чукваше глава о вратата, но веднага пак я изправяше, защото дори лекият шум от това се долавяше в съседната стая и караше всички да замлъкнат.

— Какво ли върши пак? — казваше след малко бащата, явно извърнат към вратата, и едва тогава прекъснатият разговор постепенно

се подновяваше.

Понеже бащата имаше навик често да повтаря обясненията си — отчасти защото самият той отдавна не се бе занимавал с тези неща, отчасти защото майката не разбираше всичко от първия път, — сега Грегор с достатъчно подробности узна, че въпреки всички беди е останало от старите времена едно наистина съвсем малко състояние, което междуременно бе понараснало, тъй като не бяха побутвали дори лихвите. Освен това парите, внасяни всеки месец в къщи от Грегор — той задържаше за себе си само по няколко гулдена, — не бяха изразходвани напълно и тъй се бе натрупал малък капитал. Грегор, спотаен зад вратата, усърдно кимаше, зарадван от тази неочаквана предвидливост и пестеливост. В същност с тези непохарчени пари той би могъл да погаси още една част от бащиния дълг към шефа и би се приближил много повече до деня, в който щеше да се отърве от тази служба, сега обаче несъмнено бе по-добре така, както бе сторил бащата.

Все пак тези пари съвсем не бяха достатъчни, за да може семейството да живее от лихвите; щяха да стигнат може би за една, най-много за две години, не повече. Така че те представляваха просто сума, която всъщност не биваше да пипат, а трябваше да сложат настрана за черни дни; парите за прехраната на семейството обаче трябваше да се припечелват. Наистина бащата беше здрав, но вече стар човек, който от пет години не бе работил нищо и във всеки случай не биваше да се пресилва; за тези пет години, които бяха първата почивка в усилния му и все пак неудачен живот, той бе натрупал доста тлъстини и от това бе станал твърде тромав. А нима трябваше да печели пари старата му астматична майка, на която дори една обиколка на жилището струваше усилие и през ден лежеше в задух на кушетката при отворен прозорец? Трябва ли да печели пари сестрата, която на своите седемнадесет години беше още дете и не биваше да я лишава от досегашния начин на живот — да се облича гиздаво, да спи до късно, да помага в домакинството, да участва в някои скромни забавления и преди всичко да свири на цигулка? Станеше ли дума за тази необходимост да се печелят пари, Грегор всеки път бързо се отдръпваше от вратата и се хвърляше върху хладното кожено канапе наблизко, защото пламваше целият от срам и мъка.

Често лежеше там по цели нощи, без да мигне, и с часове само дращеше по кожата. Или без да жали усилия, понякога избутваше един стол до прозореца и пропъльзваше до рамката, настаняваше се в стола и се облягаше на перваза, очевидно тласкан от спомена за облекчението, изпитвано някога от гледката през прозореца. Защото от ден на ден действително виждаше все по-неясно дори немного отдалечените предмети; отсрещната болница, която по-рано беше проклинал заради прекалено познатия ѝ вид, сега изобщо вече не можеше да зърне и ако не знаеше с увереност, че живее на тихата, ала напълно градска по изглед Шарлотенщрасе би могъл да помисли, че от своя прозорец сезира в някаква пустош, където сивото небе и сивата земя се сливат неотличимо. Внимателната сестра трябваше само два пъти да види, че столът стои до прозореца, и вече всеки път, след като разтребваше стаята, отново избутваше стола точно на същото място, дори от този ден нататък оставяше вътрешното крило на прозореца отворено.

Да можеше Грегор да поприказва поне със сестрата и да ѝ благодари за всичко, каквото тя бе принудена да върши за него, би понасял по-леко грижите ѝ, така обаче страдаше. Наистина сестрата се стараяше да смекчи мъчителността на положението и колкото повече време минаваше, толкова по-добре, естествено, ѝ се удаваше това, ала постепенно и Грегор започна да прозира много по-ясно всичко. Вече самото ѝ появяване беше за него ужасно. Едва влязла, макар иначе да внимаваше никой да не надниква в стаята на Грегор, не губеше време да бутне вратата, а се втурваше право към прозореца и трескаво го разтваряше, сякаш почти се задушаваше, а след това, колкото и студено да е навън, оставаше за кратко там и дишаше дълбоко. С това тичане и шумене тя изплашваше Грегор два пъти дневно; през цялото време той трепереше под канапето, макар отлично да съзнаваше, че тя сигурно на драго сърце би му спестила това, стига да можеше да стои в една стая с Грегор при затворен прозорец.

Веднъж — бе изминал навярно месец от преобразението на Грегор, така че сестрата вече нямаше особена причина да се удивлява от вида му — тя дойде малко по-рано от обикновено и завари Грегор неподвижно възправен като истинско страшилище да гледа през прозореца. Ако тя просто не бе влязла в стаята, за Грегор нямаше да е неочаквано, защото с позата си той ѝ пречеше да отвори веднага

прозореца, но тя не само не влезе, ами дори се стъписа, отскочи назад и хлопна вратата; чужд човек можеше направо да си помисли, че Грегор я е причаквал, за да я ухапе. Естествено, Грегор веднага се свря под канапето, но трябваше да чака до обяд връщането на сестрата, пък и тя изглеждаше много по-неспокойна от всеки друг път. По това той разбра, че видът му все още е за нея непоносим и ще остане непоносим и занапред, че ѝ струва голямо усилие да не побегне дори при вида на малката част от тялото му, подаваща се изпод канапето. За да я избави от тази гледка, един ден той пренесе на гръб — за тази работа му бяха необходими четири часа — ленения чаршаф до канапето и го натъкми по такъв начин, че да го закрива напълно и сестрата, дори да се наведе, да не може да го види. Ако тя сметнеше този чаршаф за ненужен, би могла да го махне, защото бе напълно ясно, че така Грегор се изолираше окончателно не за свое удоволствие. Но тя остави чаршафа както си беше и когато веднъж Грегор предпазливо го повдигна с глава, за да провери как приема сестрата това нововъведение, дори му се стори, че долавя бърз признателен поглед.

През първите две седмици родителите не можеха да се решат да влязат при него и той често чуваше как те одобряват напълно сегашната работа на сестрата, докато по-рано неведнъж ѝ се бяха гневили, защото им изглеждаше доста загубено момиче. Сега обаче двамата, бащата и майката, често чакаха пред стаята на Грегор, докато сестрата вътре разтребваше, и щом тя излезеше, караха я подробно да им разкаже как изглежда стаята, какво е ял Грегор, как се е държал този път и дали не се забелязва поне слабо подобрене. Впрочем майката сравнително скоро пожела да види Грегор, но бащата и сестрата я възпряха най-напред с разумни доводи, които Грегор твърде внимателно изслуша и напълно одобри. По-късно обаче се наложи да я задържат насила, защото тя се развика:

— Но пуснете ме при Грегор, при моя нещастен син! Не разбирате ли, че трябва да го видя?

При тези думи Грегор си помисли, че все пак навярно ще е хубаво, ако майката идва при него, не всеки ден, естествено, ала може би веднъж в седмицата; все пак тя схващаше всичко много по-добре от сестрата, която въпреки цялото си безстрашие беше още дете и най-

сетне вероятно само поради детско лекомислие бе поела такава тежка задача.

Желанието на Грегор да види майката скоро се сбъдна. Загрижен за родителите си, Грегор реши денем да не се показва на прозореца, но да лази дълго по няколкото квадратни метра също не можеше; спокойното лежане понасяше трудно дори през нощта, яденето скоро престана да му доставя и най-малкото удоволствие, тъй че за да се разсейва, той усвои навика да лази надлъж и шир по стените и тавана. Особено обичаше да виси на тавана — беше нещо съвсем различно от лежането на пода: дишаше по-свободно, а през тялото му преминаваше някакво леко трептене; и в почти блажената разсеяност, която го обземаше горе, случваше се за собствена изненада на Грегор да се откъсне и да тупне на пода. Ала вече, естествено, той владееше тялото си много по-добре и дори при такова падане от високо не се нараняваше. Сега сестрата веднага забеляза, че Грегор си е намерил ново забавление — дори при лазенето той оставяше тук-там следи от лепливото си вещество — и си науми да му предостави колкото може повече място за лазене, като изнесе от стаята мебелите, които му пречеха, преди всичко скрина и писалището. Но тя не беше в състояние да извърши това сама; да повика на помощ бащата не се осмеляваше; прислужницата положително не би й помогнала, защото макар това шестнайсетгодишно момиче да се държеше храбро след напускането на предишната готвачка, бе помолило за разрешението да държи кухнята постоянно заключена и да отваря само при особено повикване; ето защо на сестрата не оставаше нищо друго, освен в отсъствие на бащата да доведе майката, и майката дойде с радостно възбудени възгласи, но пред вратата на Грегоровата стая се умълча. Сестрата, естествено, най-напред провери дали в стаята всичко е наред; едва тогава пусна майката да влезе. Грегор съвсем набързо бе придърпал чаршафа още по-надолу и го бе надиплил повече — всичко изглеждаше наистина така, сякаш чаршафът съвсем случайно е метнат върху канапето. И този път Грегор реши да не наднича изпод чаршафа; отказа се от възможността да зърне майката още този път и само се радваше, че тя най-сетне все пак е дошла.

— Влез, влез, той не се вижда — каза сестрата и явно водеше майката за ръка.

Грегор чуваше как двете слаби жени избутват тежкия стар скрин от мястото му и как сестрата през цялото време поемаше по-голямата част от работата върху себе си, без да слуша предупрежденията на майката, която се боеше тя да не се пресили. Това трая доста дълго. След като измина може би четвърт час, майката каза, че все пак е по-добре да оставят скрина тук, защото, първо, е много тежък и няма да свършат преди прибирането на бащата, а скринът, преместен по средата на стаята, ще задръсти всички пътища на Грегор, и, второ, не е никак сигурно, че Грегор ще е доволен от изнасянето на мебелите. Струвало ѝ се по-вероятно обратното: на самата нея от гледката на голата стена направо ѝ се свивало сърцето; защо и Грегор да не изпитва това чувство, тъй като все пак отдавна е свикнал с мебелите и по тази причина ще се усеща в празната стая отритнат.

— И после няма ли да изглежда — заключи майката съвсем тихо, макар че всъщност почти шепнеше, сякаш не желаше Грегор, за когото не знаеше къде точно се намира, да чуе дори тембъра на гласа ѝ, а че той не разбира думите, в това бе убедена — няма ли да изглежда сякаш с изнасянето на мебелите показваме, че губим всяка надежда за подобрене и безжалостно го предоставяме сам на себе си? Мисля, най-добре е да се постарая да запазим стаята точно в това състояние, в което се е намирала по-рано, та когато Грегор отново се върне при нас, да намери всичко непроменено и по-лесно да забрави промеждутъка от време.

Когато чу тия думи на майката, Грегор съзна, че липсата на каквото и да е непосредствено човешко общуване при еднообразния живот вътре в семейството очевидно бе помътило разума му за тези два месеца, иначе не можеше да си обясни, че сериозно е пожелал стаята му да бъде опразнена. Нима действително му се искаше да превърнат топлатата, уютно обзаведена с наследствени мебели стая в бърлога, където наистина би могъл необезпокояван да лази във всички посоки, затова пък бързо и окончателно да забрави човешкото си минало? Та и без това той беше на път да го забрави и само отдавна неслушаният майчин глас го бе накарал да се опомни. Нищо не биваше да махат; всичко трябваше да остане на мястото си; благотворното въздействие на мебелите върху неговото състояние му бе необходимо; и ако мебелите му пречеха да лази безсмислено насам-натам, това не беше във вреда, а от голяма полза.

Но за жалост сестрата беше на друго мнение; свикнала — впрочем не без основание — при обсъждане работите на Грегор да се проявява пред родителите като особено вещо лице, тя и сега видя в съвета на майката достатъчно основание да настоява за изнасянето не само на скрина и писалището, за които най-напред бе помислила, но изобщо на всички мебели с изключение на необходимото канапе. Това изискване бе породено естествено не само от детско упорство и от самоувереността, придобита тъй неочаквано и трудно през последно време; но сестрата действително беше установила, че Грегор се нуждае от простор за лазене, затова пък, доколкото можеше да се види, изобщо не използваше мебелите. А навярно тук се проявяваше и присъщата на момичетата в нейната възраст мечтателност, която винаги търси случаи да се самоосъществи и сега подтикваше Грете да направи положението на Грегор още по-страховито, та да може сетне тя да се грижи за него с още по-голямо усърдие. Защото в помещение, където Грегор властвуваше сам над голите стени, навярно никой човек освен Грете не би се осмелил да влезе.

Ето защо тя не позволи майката да я отклони от решението й; пък и майката, която в тази стая изглеждаше твърде неспокойна и неуверена, скоро млъкна и продължи според силите си да помага на сестрата при изнасянето на скрина. Е, в краен случай Грегор можеше да мине и без скрина, ала писалището трябваше да остане. И щом двете жени излязоха от стаята със скрина, който тласкаха с пъшкане, Грегор подаде глава изпод канапето, за да разбере как да се намеси внимателно и колкото може по-деликатно. Но за беда първа се върна майката, а през това време в съседната стая Грете бе обгърнала с две ръце скрина и го поклащаше насам-натам, естествено, без да го помръдне от мястото му. Майката обаче не бе свикнала с вида на Грегор и ако го зърнеше, можеше да се поболее, затова Грегор уплашено пое на заден ход към другия край на канапето, но все пак не можа да избегне едно леко поклащане на чаршафа отпред. Това бе достатъчно да привлече вниманието на майката. Тя се стъписа, постоя един миг неподвижно и после се върна при Грете. Макар Грегор непрекъснато да си повтаряше, че не се извършва нищо необикновено, а само се преместват няколко мебели, все пак — скоро трябваше да си го признае — тази шетня на жените, слабите им възгласи и скърцането на мебелите по пода му въздействуваха като голяма, подхранвана от

всички страни суматоха. Колкото и здраво да притискаше глава и крачка към тялото си, а корема към пода, неизбежно трябваше да си каже, че няма да издържи дълго. Те опразваха стаята му; взимаха му всичко свидно; вече бяха изнесли скрина, в който държеше резбарското трионче и другите инструменти; сега разклащаха вдлъбналото се в пода писалище, на което бе готвил уроците си като студент в търговската академия, като гимназист, дори още като ученик в основното училище — така че той наистина нямаше повече време да вниква в добрите намерения на двете жени, чието съществуване впрочем почти бе забравил, защото от изтощение те работеха вече мълчаливо и се чуваха само тежките им стъпки.

И така, той изскочи — жените тъкмо се бяха облегли на писалището в съседната стая, за да поотдъхнат, — четири пъти промени посоката на своя бяг, защото наистина не знаеше какво да спаси най-напред, после зърна открояващия се върху голата вече стена портрет на дамата в кожи, бързо полази нагоре и се притисна към стъклото, което го задържа и подежда благотворно на сгорещения му корем. Поне тази картина, сега изцяло закрыта от Грегор, сигурно никой не би му отнел. Той извърна глава към вратата на дневната, за да забележи жените, когато се върнат.

Те не почиваха дълго и скоро дойдоха; Грете почти носеше майката, обгърнала я с ръка.

— Е, какво ще вземем сега? — каза Грете и се озърна.

Тогава погледът ѝ се кръстоса с погледа на Грегор, който висеше на стената. Навярно само поради присъствието на майката Грете запази самообладание, сведе се към нея, за да ѝ попречи да погледне наоколо, и като трепереше, наслуки рече:

— Хайде да се върнем за малко в дневната!

Намерението на Грете беше ясно за Грегор — тя искаше да отведе майката на безопасно място и после да го пропъди от стената. Е, добре, нека само опита! Той бе затиснал картината и не я даваше. По-скоро би се хвърлил в лицето на Грете.

Но думите на Грете обезпокоиха още повече майката, тя се отдръпна, съгледа огромното кафяво петно върху изпъстрения с цветчета тапет и преди всъщност да проблесне в съзнанието ѝ, че пред очите си вижда Грегор, извика с креслив, прегракнал глас:

— Боже господи! Боже господи!

После с разперени ръце, сякаш се отказваше от всичко, се просна на канапето и не мръдна.

— Ех, Грегор! — извика сестрата, като вдигна юмрук и го прониза с поглед.

Това бяха първите думи след преображението, които сестрата отправяше пряко към него. После тя изтича в съседната стая за някакви капки, с които да разбуди майката от несвяст. Грегор също искаше да помогне — да спаси картината имаше още време, — но бе залепнал здраво за стъклото и трябваше да се откъсне със сила; после и той изтича в съседната стая, сякаш можеше да даде някакъв съвет на сестрата, както в по-раншните времена, но бе принуден да застане бездеен зад нея; докато ровеше сред разни шишенца, тя се обърна и се стресна; едно шише падна на пода и се разби; парче стъкло нарани Грегор в лицето, обля го някакво разяждащо лекарство; без да се бави повече, Грете грабна толкова шишенца, колкото бе в състояние да носи, и с тях изтича обратно при майката, а вратата захлопна с крак. Сега Грегор бе отделен от майката, която може би щеше да умре по негова вина, не биваше да отваря вратата, ако не искаше да прогони сестрата, която трябваше да остане при майката; сега не му оставаше нищо друго, освен да чака. И измъчван от самообвинения и грижи, той тръгна да лази. Облази всичко — стени, мебели и таван, — а накрая, когато цялата стая взе да се върти край него, в отчаянието си падна по средата на голямата маса.

Мина известно време, Грегор лежеше без сили, наоколо беше тихо — може би това бе добър знак. В този миг се позвъни. Прислужницата, естествено, се бе заключила в кухнята и затова Грете трябваше да отвори. Бащата се прибираше.

— Какво се е случило? — бяха първите му думи; навярно видът на Грете му бе издал всичко.

— Мама падна в несвяст, но вече е по-добре. Грегор изскочи.

С приглушен глас, понеже очевидно притискаше лице към бащините гърди, Грете отвърна:

— Очаквах това — рече бащата, — постоянно ви го повтарях, но вие, жените, никога не слушате.

За Грегор беше ясно, че бащата е изтълкувал погрешно оскъдното изявление на Грете и е помислил, че той си е позволил някакво насилие. Затова сега Грегор трябваше да се помъчи да успокои

бащата, понеже да му обясни всичко нямаше нито време, нито възможност. Той се спусна към вратата на своята стая и се притисна към нея, та бащата, идвайки от вестибюла, веднага да види, че Грегор има най-доброто желание незабавно да се прибере в стаята си и не е нужно да го погват назад, а трябва само да отворят вратата и той за миг ще изчезне.

Ала бащата не бе настроен да забелязва подобни тънкости.

— А-а-а! — извика той още при влизането с такъв тон, сякаш едновременно беше гневен и радостен.

Грегор отдръпна глава от вратата и я вдигна към бащата. Наистина не си бе представял бащата такъв, какъвто го виждаше сега; впрочем поради лазенето из стаята напоследък Грегор бе престанал да се интересува, както по-рано, от събитията в останалата част на жилището и всъщност не би трябвало да се учудва на промяната в отношенията. И все пак, и все пак нима този човек бе още бащата? Същият ли, който някога уморено се гушеше в леглото, когато Грегор тръгваше на търговско пътуване; който при завръщането му някоя вечер го посрещаше по халат, седнал в креслото с високо облегало, и дори не бе в състояние да се изправи, та в знак на радост само вдигаше ръце; който при редките семейни разходки в някой неделен ден на големите празници в годината, увит в старото палто и винаги внимателно потропча с бастуна си, крачеше напред между Грегор и майката, понеже поначало те вървяха бавно, все пак малко по-бавно от него, а когато искаше да каже нещо, почти винаги се спираше и събираше около себе си своята свита? Сега обаче той стоеше с изправена осанка; облечен бе в стегната синя униформа със златни копчета, каквито носят банковите прислужници; над високата твърда яка се образуваше масивна двойна брадичка; изпод рошавите вежди черните очи гледаха живо и внимателно; обикновено разчорлените бели коси бяха сресани на безупречно прав път и блестяха от помада. Фуражката със златен монограм, вероятно на някоя банка, той хвърли в дъга през цялата стая върху канапетото, после с отметнати поли на дългата си ливрея, пъкнал ръце в джобовете на панталона, с озлобено лице се отправи към Грегор. Навярно сам не знаеше какво да предприеме; все пак вдигаше нозете си необикновено високо и Грегор се удиви на великанските му подметки. Обаче Грегор не остана на мястото си, защото още от първия ден на новия си живот знаеше, че

бащата смята за редно да се отнася към него само с най-голяма строгост. Затова побягна пред бащата, спираше се заедно с него; после пак хукваше, щом бащата само помръднеше. Така те направиха няколко кръга из стаята, без да се случи нищо съществено, а поради бавното темпо всичко това дори не приличаше на гонитба. Ето защо засега Грегор оставаше на пода, а и се опасяваше, че ако залази по стените или тавана, бащата може да схване това като зловеща подигравка. Все пак Грегор трябваше да си каже, че дори на това бягане не би издържал дълго, защото докато бащата правеше една крачка, той бе принуден да извърши множество движения. Усещаше вече лек задух, тъй като и в по-раншни времена не можеше да разчита много на белите си дробове. Залиташе от умора и за да съсредоточи всички сили в своя бяг, държеше очите си полуотворени; в замаяността си изобщо не помисляше за друго спасение освен чрез бягство и почти бе забравил, че има на разположение стените, които наистина тук бяха задръстени от мебели, старателно украсени с множество изрязани зъбци и връхчета — изведнъж близо до него тупна и се затъркаля напред някакъв леко подхвърлен предмет. Беше ябълка; веднага след първата прелетя втора; от уплаха Грегор се закова на мястото си; да продължи своя бяг беше безсмислено, защото бащата бе решил да го бомбандира. Той бе напълнил джобовете си от фруктиерата на бюфета и сега, без много да се прицелва, хвърляше ябълка подир ябълка. Тези дребни червени ябълки се търкаляха като наелектризирани по пода и се блъскаха една в друга. Някаква слабо запратена ябълка докосна гърба на Грегор, но се плъзна, без да го нарани. Ала друга, последвала веднага, буквално се заби в гърба му; Грегор понечи да запълзи напред, сякаш с промяната на мястото можеше да премине внезапната неимоверна болка; усещаше се обаче като прикован и в пълното си объркване се просна на пода. Успя да види само как вратата на стаята му се разтвори с тласък и оттам, изпреварвайки пищящата сестра, се втурна майката по риза, защото сестрата я бе разсъблякла, за да облекчи дишането на падналата в несвяст; видя как майката се спусна към бащата, а от нея една след друга се свличаха на пода развързаните ѝ фусти; като се препъваше в тях, тя се хвърли върху бащата, прегърна го и напълно слята с него — тук вече зрението на Грегор отказваше да му служи, — притисна длани към тила на бащата и го замоли да пощади живота на Грегор.

III

Тежкото нараняване, от което Грегор страда повече от месец — ябълката остана забита в тялото като видим спомен, защото никой не се решаваше да я извади, — сякаш подсети дори бащата, че въпреки сегашния си жалък и отвратителен облик Грегор е член на семейството, когото не бива да разглеждат като враг, а според повелята на семейния дълг трябва да преглътнат погнусата си и да търпят, само да търпят.

И ако сега поради раната си Грегор навярно завинаги бе загубил своята подвижност и за да прекоси стаята си, му бяха необходими като на стар инвалид много, много минути — за лазене по стените не можеше да се мисли, — то за това влошаване на състоянието той получи по своя преценка напълно достатъчна отплата: редовно привечер се отваряше вратата към дневната, след като обикновено той я бе следил зорко два часа, така че, обгърнат от тъмнината на стаята и невидим откъм дневната, можеше да съзерцава цялото семейство, насядало край осветената маса, и да слуша разговорите, донякъде с общо позволение, тоест съвсем не както преди.

Наистина това вече не бяха някогашните оживени беседи, за които Грегор винаги с известен копнеж си бе спомнял в малките хотелски стаи, когато уморен се отпуснеше във влажната постеля. Сега всички приказваха обикновено много тихо. Скоро след вечерята бащата заспиваше в креслото си; майката и сестрата взаимно си напомняха да пазят тишина; ниско приведена под лампата, майката шиеше фино бельо за един моден магазин; сестрата, постъпила там като продавачка учеше вечер стенография и френски, та да може някой ден да достигне до по-добра длъжност. Понякога бащата се пробуждаше и сякаш не знаеше, че е спал, казваше на майката:

— Докога ще шиеш пак тази вечер!

И веднага отново заспиваше, а майката и сестрата си разменяха уморени усмивки.

С особено упорство бащата се противеше да сваля у дома прислужническата си униформа; и докато халатът висеше без полза на закачалката, той дремеше на мястото си напълно облечен, сякаш постоянно готов за служба, очакващ и тук да чуе гласа на началника. Ето защо въпреки всички грижи на майката и сестрата по начало не съвсем новата униформа загуби чистия си вид и Грегор често по цяла вечер гледаше тази покрита с безброй петна, но блестяща с винаги излъсканите си златни копчета дреха, в която старецът спеше крайно неудобно и все пак спокойно.

Щом часовникът удареше десет, майката опитваше с кротки увещания да разбуди бащата и после да го склони да си легне, понеже сънят в креслото не бе дълбок, а бащата трябваше добре да се наспи, тъй като службата му започваше в шест часа. Но поради упорството, обзело го, откакто бе станал прислужник, той всеки път настояваше да остане още на масата, макар че редовно заспиваше и след това само с големи усилия успяваха да го накарат да замени креслото с леглото. Колкото и да го подканяха с разни малки заплахи майката и сестрата, той по четвърт час клатеше бавно глава със затворени очи и не ставаше. Майката го дърпаше за ръкава и му шепнеше на ухото ласкави думи, сестрата оставяше уроците си, за да помогне на майката, но това не въздействуваше на бащата. Той само още по-дълбоко се отпускаше в креслото си. Едва когато двете жени го хванеха под мишниците, той отваряше очи, поглеждаше ту майката, ту сестрата и обикновено казваше:

— И това ако е живот! И това ако е отдихът на старите ми години!

Опрян на двете жени, той се изправяше бавно, сякаш бе сам на себе си тежко бреме, оставяше жените да го отведат до вратата, там им махваше с ръка да се върнат и продължаваше сам, докато майката бързо прибираше своя шев, а сестрата перото си, за да се спуснат подир бащата и му бъдат в помощ.

Кой в това преуморено, съсипано от работа семейство би имал време да полага за Грегор повече грижи, отколкото беше безусловно необходимо? Домакинските разходи се ограничаваха все повече и повече; сега вече трябваше да уволнят прислужницата; за най-тежката работа сутрин и вечер идваше една огромна кокалеста домашна помощница с бели, развяващи се около главата коси; всичко останало

вършеше майката наред с многото шиене. Наложиха се дори да продадат разни семейни накити, които майката и сестрата по-рано бяха носили с върховна радост на забави и празненства; Грегор узна за това вечерта, когато всички обсъждаха получените пари. Ала винаги най-много бяха жалбите, че не могат да напуснат това жилище, станало твърде голямо при сегашните условия, тъй като нямаха представа как да пренесат Грегор. Ала Грегор много добре разбираше, че пречка за преселването бе не само грижата за него, защото лесно можеха да го превозят в подходящ сандък с отдушници; семейството не се решаваше да смени жилището поради пълната безнадеждност и мисълта, че ги е сполетяло нещастие, каквото не се е случвало на никого измежду техните роднини и познати. Семейството изпълняваше до крайност всичко, което светът изисква от бедните хора: бащата купуваше закуски на дребните чиновници, майката се трепеше да шие бельо за чужди хора, сестрата сновеше зад тезгяха по заповед на клиентите, ала за повече от това силите на семейството не стигаха. И раната върху гърба на Грегор започваше наново да го боли, когато майката и сестрата, вече сложили бащата в леглото, се върнеха в дневната, ала не подхващаха работа, а седяха една до друга и опираха глави, когато майката посочеше към стаята на Грегор и сега вече казваше: „Затвори онази врата, Грете!“ и когато Грегор отново оставаше на тъмно, а жените оттатък сливаха сълзите си или със сухи очи гледаха втренчено масата.

Нощите и дните Грегор прекарваше почти без сън! Понякога си казваше, че при следващото отваряне на вратата наново ще вземе в свои ръце семейните дела, точно както по-рано; в мислите му след толкова време отново започнаха да се мяркат шефът и прокуристът, търговските помощници и стажантите, несхватливият прислужник в магазина, двама-трима приятели от други фирми, камериерката в един провинциален хотел — мил, бегъл спомен, касиерката в един магазин за шапки, която бе ухажвал сериозно, ала прекалено дълго — всички те му се явяваха, размесени с непознати или вече забравени лица, ала вместо да помогнат на него и семейството му, всички до един бяха непристъпни и той се радваше, когато изчезваха. А после отново губеше всяко желание да се грижи за семейството си, изпълваше го само гняв поради лошото обслужване и въпреки че не можеше да си представи нищо, което да възбуди апетита му, кроеше планове как да се добере до килера, за да си вземе оттам каквото му се полага, макар

да не бе гладен. Сега сестрата без много да умува с какво би доставила на Грегор особено удоволствие, сутрин и обед, преди да изтича в магазина, набързо тикваше с крак какво да е ядене в стаята му, а вечер, все едно дали храната беше само опитана или — както най-често — стоеше непобутната, с едно бръсване я измиташе навън. Разтребването на стаята, с което тя сега се заемаше винаги вечер, едва ли можеше да става по-бързо. По стените се точеха мръсни ивици, тук-там се трупаха купчини прах и нечистотии. На първо време при появата на сестрата Грегор се свираше в особено зацапаните ъгли, та с положението си да ѝ отпрати известен укор. Но дори да останеше там седмици наред, сестрата нямаше да се поправи; тя виждаше мръсотията не по-зле от него, ала бе решила да не я отстранява. При това с непозната досега раздражителност, обхванала изобщо цялото семейство, тя бдеше разтребването на Грегоровата стая да си остане само нейна грижа. Веднъж майката бе направила основно почистване в стаята на Грегор, което ѝ се удаде едва след като изразходва няколко кофи вода — наистина голямата влага подразни и Грегор, затова той лежеше мрачен и вцепенен на канапето, — ала наказанието за майката не закъсня. Защото вечерта, щом като забеляза промяната в стаята на Грегор, сестрата, дълбоко обидена, изтича в дневната и въпреки заклинателно вдигнатите ръце на майката, избухна в истеричен плач, на който родителите — бащата, естествено, бе подскочил сепнато в креслото си — гледаха отначало учудено и безпомощно; после се оживиха и те; бащата заотправя надясно упреци към майката, че не е оставила сестрата да почисти стаята на Грегор; наляво пък закрепя на сестрата, че занапред няма да ѝ позволява да разтребва Грегоровата стая; в това време майката се мъчеше да замъкне в спалнята бащата, който от възбуда вече, не се владееше; сестрата, разтърсвана от ридания, тропаше с малките си юмручета по масата; а Грегор шумно съскаше от гняв, че никой не се сеца да затвори вратата, за да му спести тази гледка и тази врява.

Но дори ако на сестрата, изтощена от работата си в магазина, бе дотегнало да се грижи за Грегор, както по-рано, майката в никакъв случай не трябваше да я замества и не се налагаше Грегор да бъде пренебрегван. Защото съществуваше домашната помощница. Тази стара вдовица, която благодарение на здравите си кокали навярно бе превъзмогнала през дългия си живот и най-лошото, всъщност не

изпитваше отвращение към Грегор. Без никакво любопитство тя веднъж случайно бе отворила вратата на стаята му и при вида на Грегор, който съвсем изненадан, макар че никой не го гонеше, забяга насам-натам, учудено се спря и скръсти ръце на корема. Оттогава тя не пропускаше сутрин и вечер винаги да откrexне вратата, за да хвърли бегъл поглед към Грегор. Отначало дори го викаше при себе си с изрази, които вероятно смяташе за приветливи, например: „Я ела насам, стар торен бръмбаре!“ или: „Виж го ти, стария торен бръмбар!“ На тия думи Грегор не отвръщаше с нищо, а оставаше неподвижен на мястото си, сякаш вратата изобщо не бе отваряна. Нямах ли да е по-добре, вместо да позволяват на тази жена да го безпокои без нужда според прищевките си, да ѝ наредят да почиства всеки ден стаята му! Една ранна утрин — по стъклата плющеше силен дъжд, може би вече предвестник на настъпващата пролет, — когато домашната помощница пак започна с изразите си, Грегор тъй се озлоби, че сякаш готов да я нападне, ала все пак бавно и немощно, се насочи към нея. Жената обаче, вместо да се уплаши, само вдигна високо намиращия се близо до вратата стол и раззинала широко уста, стоеше с ясното намерение да си затвори устата едва когато столът в ръката ѝ се стовари върху гърба на Грегор.

— Е, само дотук ли стигнахме? — попита тя, когато Грегор отново се извърна, и спокойно остави стола обратно в ъгъла.

Сега Грегор вече почти нищо не ядеше. Само когато случайно минеше покрай приготвената му храна, за развлечение взимаше една хапка в устата си, държеше я там с часове, а после най-често я изплюваше. Отначало мислеше, че видът на неговата стая убива апетита му, но тъкмо с промените тук той твърде скоро се примири. Бяха свикнали да слагат в тази стая вещи, които няма къде да сместят, а такива вещи сега имаше много, понеже една от стаите бяха дали на трима наематели. Тези сериозни господа — и тримата носеха дълги бради, както веднъж Грегор установи през пролуката на вратата — държаха строго на реда не само в стаята, но и в цялото домакинство, а най-вече в кухнята, защото се бяха настанили тук за постоянно. Не понасяха безполезни, още по-малко пък мръсни вехтории. Освен това в по-голямата част си бяха донесли собствени мебели. По тази причина в жилището бяха станали излишни много вещи, които семейството не можеше да продаде, ала не искаше и да хвърли. Всички те преминаваха

в стаята на Грегор. Там се озоваха също кофата за боклук и кофата за кухненски отпадъци. Всичко непотребно за момента домашната помощница, която винаги много бързаше, просто хвърляше в стаята на Грегор; за щастие в повечето случаи Грегор виждаше само съответния предмет и държащата го ръка. Може би домашната помощница имаше намерение при случай и свободно време да извади обратно всички вещи или вкупом да ги изхвърли навън, в действителност обаче те си оставаха да лежат където веднъж бяха запокитени, стига Грегор да не ги отместваше при провирането си между вехториите — отначало той вършеше това по принуда, защото нямаше свободно място за лазене, а по-късно — за свое все по-нарастващо удоволствие, макар че след такива странствувания отново с часове не се помръдваше от мястото си, обзет от смъртна умора и тъга.

Тъй като понякога наемателите също вечеряха у дома, в общата дневна, вратата към нея някои вечери оставаше затворена, ала Грегор съвсем леко свикна с това, защото често, когато вратата бе отворена, той не използваше предложената възможност, а без семейството да забележи, лежеше в най-тъмния ъгъл на стаята си. Веднъж обаче домашната помощница бе оставила вратата към дневната открената и тя стоя отворена дори вечерта, когато дойдоха наемателите и лампата бе запалена. Те седнаха в горния край на масата, където по-рано се хранеха бащата, майката и Грегор, разгърнаха салфетките и взеха в ръце нож и вилица. В същия миг на вратата се появи майката, носеща блюдо с месо, а веднага след нея се показва сестрата с блюдо, в което имаше купчина картофи. От ястието се вдигаше гъста пара. Наемателите се наведоха над сложените отпреде им блюда, сякаш искаха да ги опитат, преди да пристъпят към яденето; и действително този, който бе седнал по средата и навярно се ползуваше с уважение пред другите двама, разреза къс месо още в блюдото, очевидно за да установи дали е добре сварено, или трябва да се върне в кухнята. Той остана доволен, а майката и сестрата, които напрегнато го наблюдаваха, се усмихнаха облекчено.

Самото семейство се хранеше в кухнята. Ала преди да отиде в кухнята, бащата влезе в дневната и се поклони на всички, с фуражка в ръка обиколи масата. Наемателите се изправиха вкупом и промърмориха нещо над брадите си. Когато останаха след това сами, те започнаха да се хранят сред почти пълно мълчание. На Грегор

изглеждаше странно, че измежду всичките разнообразни шумове при храненето постоянно се открояваше звукът от дъвченето на зъбите, сякаш това трябваше да покаже на Грегор, че за ядене са нужни зъби и дори най-прекрасните, ала беззъби челюсти не струват за нищо.

„Та и аз искам да ям — угрижено си каза Грегор, — ала не такива неща. Как добре си хапват тези наематели, а пък аз умирам от глад!“

Тъкмо тази вечер — Грегор не помнеше за цялото изминало време да е чул сестрата да свири — откъм кухнята долетяха звуци на цигулка. Наемателите вече бяха приключили вечерята си, седналият по средата бе извадил вестник и раздал на другите двама по лист; сега те се ослушаха, станаха и на пръсти се приближиха до вратата на вестибюла, където застанаха вкупом. Изглежда, в кухнята ги бяха усетили, защото бащата се обади:

— Навярно свиренето е неприятно на господата? Може веднага да се прекрати.

— Напротив — каза наемателят, който бе по средата, — не би ли желала госпожицата да дойде при нас и да посвири в тази стая, та тук е много по-уютно и по-приятно?

— О, моля! — извика бащата, сякаш той бе цигуларят.

Господата се оттеглиха в дневната и зачакаха. Скоро дойдоха бащата с нотния пулт, майката с нотите и сестрата с цигулката. Сестрата спокойно се приготви за свирене; родителите, които по-рано никога не бяха давали стая под наем и затова прекаляваха в любезността си към наемателите, дори не се осмеляваха да седнат на собствените си столове. Бащата се облегна на вратата, пъхнал дясната си длан между две копчета на затворената си догоре ливрея; единият от наемателите обаче предложи стол на майката и понеже тя не го премести оттам, където случайно го бе сложил господинът, остана да седи настрана в един ъгъл.

Сестрата засвири; бащата и майката, всеки от своя страна, следяха внимателно движенията на ръцете ѝ. Грегор, привлечен от музиката, се бе осмелил да отиде малко по-напред от обикновено и дори подаде глава в дневната. Почти не се учудваше, че в последно време нехае за другите, докато по-рано се гордееше с вниманието си към тях. А всъщност тъкмо сега имаше повече от друг път причини да се крие, защото поради праха, който се бе натрупал в стаята му и при най-лекото движение се разлиташе, той самият бе покрит целият с

прах; на гърба си и хълбоците мъкнеше нишки, косми, остатъци от храна; безразличието му към всичко бе толкова голямо, че не смяташе за нужно, както по-рано, по няколко пъти на ден да ляга по гръб и да се отърква в килима. И въпреки този си вид той не се побоя да пристъпи още малко напред по изрядно чистия под на дневната.

Впрочем никой не го забелязваше, семейството бе всецяло погълнато от звуците на цигулката; а пък наемателите, пъхнали ръце в джобовете на панталоните, отначало бяха застанали съвсем близо зад пулта, тъй че и тримата можеха да гледат в нотите, което сигурно смущаваше сестрата, скоро обаче в полугласен разговор, свели глави, се оттеглиха до прозореца и останаха там, наблюдавани загрижено от бащата. Сега действително изглеждаше, сякаш те са останали разочаровани в очакването си да чуят хубаво или приятно изпълнение на цигулка, сякаш цялата музикална продукция им е дотегнала и сега само от учтивост нарушават още спокойствието си. Особено начинът, по който и тримата изпускаха нагоре през носа и устата дима на пурите си, издаваше силното им раздражение. А пък сестрата свиреше толкова хубаво! Лицето ѝ бе наклонено встрани, очите ѝ внимателно и печално се плъзгаха по нотните редове. Грегор пропълзя още малко напред, като притискаше глава към пода, та по възможност да срещне погледа ѝ. Нима той беше животно, щом музиката тъй го трогваше? Струваше му се, че пред него се разкрива пътят към жадуваната непозната храна. Той бе решен да достигне до сестрата, да я подръпне за полата и с това да ѝ подсказже да дойде с цигулката си в неговата стая, защото тук никой не цени свиренето ѝ, както би го оценил той. Нямаше вече да я пусне от стаята си, поне докато бе жив; за първи път неговият страшен вид щеше да му е от полза; искаше му се да бди едновременно пред всички врати на стаята си и с фучене да отблъсква нападателите. Сестрата обаче трябваше да остане там не по принуда, а доброволно, тя щеше да седне на канапето до него, да наклони ухо и тогава той щеше да ѝ довери, че е имал твърдото намерение да я запише в консерваторията и че ако не беше го сполетяло нещастieto, щеше да оповести решението си пред всички миналата Коледа — Коледа навярно вече беше минала?, — без да го е грижа за никакви възражения. След това признание сестрата, покъртена, щеше да избухне в плач, а Грегор щеше да се надигне до нейното рамо и да я

целуне по шията, която тя, откак бе станала продавачка, вече не закриваше с панделка или с якичка.

— Господин Замза! — извика към бащата наемателят, който бе по средата, и без да хаби повече думи, посочи с пръст към бавно промъкващия се напред Грегор.

Цигулката замлъкна, същият наемател отначало се усмихна на приятелите си, като поклати глава, а после отново погледна към Грегор. Бащата очевидно сметна за по-нужно вместо да прогони Грегор, първо да успокои наемателите, макар че те съвсем не бяха развълнувани и, изглежда, Грегор ги забавляваше повече, отколкото изпълнението на цигулка. Бащата забърза към тях и с разперени ръце се опита да ги изтласка в стаята им, а същевременно с тялото си да закрие от очите им Грегор. Тогава те наистина се поразсърдиха — не стана ясно дали поради държането на бащата, или поради едва сега озарилото ги съзнание, че без да подозират, са имали съквартирант като Грегор. Те поискаха от бащата обяснение, на свой ред вдигнаха ръце и като подръпваха неспокойно брадите си, бавно заотстъпваха към стаята си. Междувременно сестрата преодоля смущението, в което бе изпаднала след внезапното прекъсване на изпълнението ѝ; няколко мига държа в безсилно отпуснатите си ръце цигулката и лъка, като продължаваше да се вира в нотите, сякаш все още свиреше, а после изведнъж се окопоти, сложи инструмента в скута на майката — тя още седеше на стола си и дишаше тежко в пристъп на задух — и изтича в съседната стая, към която под натиска на бащата наемателите все побързо се приближаваха. Виждаше се как под сръчните ръце на сестрата излитат високо и се подреждат завивките и възглавниците. Преди още господата да стигнат до стаята, тя приготви леглата и се измъкна. Бащата, изглежда, до такава степен бе обзет отново от своето упорство, че забрави всяко уважение, каквото все пак дължеше на наемателите си. Той ги изтласкваше и изтласкваше, докато най-сетне пред самата врата на стаята наемателят, който бе по средата, тупна шумно с крак и това възпря бащата.

— Заявявам ви — каза господинът с вдигната ръка, като подири с поглед също майката и дъщерята, — че предвид на отвратителните порядки, владеещи в този дом и в това семейство — при тези думи той решително плю на пода, — още утре напускам стаята си. Естествено, няма да платя нито грош и за дните, през които живях тук, напротив,

ще поразмисля дали да не предявя иск срещу вас, който, повярвайте ми, може много лесно да бъде обоснован.

Той млъкна и втренчи очи пред себе си, сякаш очакваше нещо. И действително двамата му приятели тутакси додадоха:

— Ние също още утре напускаме.

После той улови дръжката и затръшна шумно вратата.

Бащата опипом се добра до креслото и се стовари в него; имаше вид, като че се изтяга за обичайната си вечерна дрямка, ала по рязкото кимане на главата му, останала сякаш без опора, личеше, че съвсем не спи. Грегор през цялото време бе лежал тихо на мястото, където го откриха наемателите. Разочарованието от неуспеха на плана му, а може би и слабостта от продължителното гладуване сковаваха движенията му. Той почти не се съмняваше, че само след миг всеобщият гняв ще се изсипе върху него, и чакаше. Не го сепна дори цигулката, която изпод треперещите пръсти на майката падна от скута ѝ, като издаде кънтящ звук.

— Мили родители — каза сестрата и за да наблегне на думите си, удари с ръка по масата, — така не може да продължава. Ако вие не го разбирате, аз го разбирам. Няма да изрека пред това чудовище името на моя брат и затова само ще кажа: трябва да направим опит да се отървем от него. Сторихме всичко според човешките сили, за да се грижим за него и го търпим, мисля, че никой не може ни най-малко да ни упрекне.

— Съвсем права е — промълви бащата на себе си.

Майката, която все още не можеше да си поеме дъх, закашля глухо в шепата си с безумно изражение в очите.

Сестрата се спусна към майката и положи длан върху челото ѝ. Бащата пък, когото думите на сестрата бяха навели, изглежда, на по-определени мисли, се изправи в креслото, заигра с прислужническата си фуражка, оставена на масата между още неприбраните след вечерята на наемателите чинии, и сегиз-тогиз поглеждаше към притихналия Грегор.

— Трябва да направим опит да се отървем от него — повтори сестрата, сега обърната главно към бащата, защото поради кашлицата си майката не чуваше нищо, — той ще погуби и двама ви, ще видите. Щом всички трябва да работим тъй непосилно, не сме в състояние и в къщи да понасяме това вечно мъчение. Аз също не мога повече.

И избухна в такъв буен плач, че сълзите ѝ потекоха по лицето на майката, от което тя ги изтриваше с машинални движения на ръката.

— Дете мое — съчувствено и с явно разбиране каза бащата, — но как да постъпим?

Сестрата само сви рамене в знак на безпомощност, обзела я през време на плача и отнела предишната ѝ увереност.

— Ако той ни разбираше... — рече бащата полувъпросително.

Сестрата през сълзи отривисто заклати ръка, за да покаже, че за това не може и да се мисли.

— Ако той ни разбираше — повтори бащата и затвори очи, приел убеждението на сестрата, че това е невъзможно, — тогава навярно бихме се споразумели с него. Така обаче ...

— Трябва да се махне! — извика сестрата. — Ето единствения изход, татко. Просто се помъчи да се освободиш от мисълта, че това е Грегор. Вярвахме прекалено дълго, че е така, и всъщност там е нашето нещастие. Но откъде-накъде да е Грегор? Ако беше Грегор, отдавна да е проумял, че хора не могат да съжителствуват с подобно животно и сам да си бе отишъл. Тогава нямаше да имаме брат, но затова пък щяхме да живеем и да тачим паметта му. А сега този звяр ни преследва, прогонва наемателите, явно иска да обсеби цялото жилище и да ни изхвърли на улицата. Ето виж, татко — изкрещя внезапно тя, — той пак започва!

И в напълно непонятна за Грегор уплаха сестрата изостави дори майката, буквално отскочи от стола ѝ, сякаш предпочиташе да пожертвува майка си, ала не и да остане в близост с Грегор; после бързо се скри зад бащата, който, разтревожен единствено от нейното поведение, също стана и разпери пред сестрата ръце като закрила.

А на Грегор и през ум не минаваше да плаши когото и да било, най-малко пък сестра си. Той просто, бе започнал да се обръща, за да пропълзи обратно в стаята си, но все пак това се набиваше в очи, защото поради страданието си трябваше при трудните извивания да си помага с глава — неведнъж я вдигна и я удари в пода. Сега той се закова на място и се озърна. Другите като че ли вече бяха схванали доброто му намерение; уплахата бе краткотрайна. Всички го гледаха безмълвно и скръбно. Майката полулежеше на стола с изпънати, но събрани нозе, очите ѝ почти се затваряха от изнемога; бащата и сестрата седяха редом, сестрата бе обвила с ръка врата на бащата.

„Сега навярно вече мога да се обърна“ — помисли Грегор и поднови усилията си.

Не бе в състояние, да сподави сумтенето поради напрежението, пък и бе принуден тук-там да поотдъхва. Впрочем никой не го караше да бърза, всичко бяха предоставили на самия него. Щом завърши обръщането, той веднага запълзя право напред. Учуди го голямото разстояние, което го делеше от стаята му, и не проумяваше как при своята слабост е успял преди малко да измине същия път почти неусетно. През цялото време, загрижен само да пълзи колкото може по-бързо, надали забелязваше, че никакви думи, никакви възгласи от страна на семейството не го безпокоят. Едва когато стигна до вратата, той извърна глава, ала не съвсем, понеже усещаше как шията му се вдървява, но все пак успя да види, че зад него нищо не се е променило, само сестрата бе станала. Последният му поглед обгърна майката, заспала вече окончателно.

Щом само се озова в стаята си, отвън бързо затвориха вратата, бутнаха резето и заключиха. Внезапният шум зад гърба му изплаши Грегор тъй, че крачката му се подкосиха. Разбързала се бе сестрата. Затова бе станала и чакаше, после бе притичала с толкова леки стъпки, че Грегор дори не бе я усетил.

— Най-послед! — извика тя на родителите, докато превърташе ключа в бравата.

„Ами сега?“ — попита се Грегор и се заозърта в тъмнината.

Бързо откри, че вече изобщо не е в състояние да помръдне. Не се учуди, по-скоро му се видя неестествено, че досега действително е можел да се придвижва на тези тънки крачка. Иначе се чувствуваше сравнително добре. Наистина по цялото тяло го пронизваха болки, но му се струваше, че те все повече и повече отслабват и накрая ще преминат съвсем. Вече почти не усещаше гнилата ябълка в гърба си и възпаленото място наоколо, покрито цялото с мек прах. За семейството мислеше с умиление и любов. Та нали самият той смяташе, може би дори още по-твърдо и от сестра си, че трябва да изчезне. В това състояние на празна и спокойна размисъл остана, докато часовникът на градската кула удари третия час на утрото. Дочака и началото на всеобщото развиделяване във пред прозореца. После против неговата воля главата му клюмна напълно и от ноздрите немощно излетя сетният му дъх.

Когато рано сутринта дойде домашната помощница — преливаща от сила и жизненост, колкото и пъти да я бяха молили да внимава, тя припряно тръскаше тъй шумно вратите, че в цялото жилище подир пристигането ѝ бе вече невъзможен спокойният сън, — при обичайното надникване в стаята на Грегор тя отначало не откри у него нищо особено. Помисли, че той нарочно лежи така неподвижно, защото играе ролята на обиден; тя го смяташе надарен с всевъзможен разсъдък. И понеже случайно държеше в ръка дългата метла, помъчи се от вратата да погъдедичка с нея Грегор. Когато това нямаше успех, тя се ядоса и леко замушка Грегор; едва когато без никаква съпротива го изтика от мястото му, тя се взря по-внимателно. Бързо схвана истинското положение и облещи очи, после подсвирна и без много да се бави, разтвори вратата на спалнята, като с пълен глас извика в тъмното:

— Я елате да видите, животното е пукнало! Лежи съвсем мъртво.

Съпрузите Замза се изправиха в съпружеското легло, но им трябваше време да превъзмогнат уплахата от появата на домашната прислужница, преди да схванат думите ѝ. После обаче господин и госпожа Замза бързо слязоха от леглото, всеки от своята страна, господин Замза наметна одеялото върху раменете си, а госпожа Замза излезе само по нощница; така отидоха в стаята на Грегор. Междувременно се отвори и вратата откъм дневната, където след настаняването на наемателите спеше Грете; тя бе напълно облечена, сякаш изобщо не бе лягала, за което говореше и бледнината на лицето ѝ.

— Мъртъв ли е? — рече госпожа Замза и повдигна въпросително очи към домашната помощница, макар че можеше сама да провери това и да го разбере дори без проверка.

— Ама разбира се — отвърна домашната помощница и за доказателство с метлата отмести още встрани трупа на Грегор.

Госпожа Замза направи движение като да задържи метлата, ала не го стори.

— Е — проговори господин Замза, — сега можем да поблагодарим на бога.

Той се прекръсти и трите жени последваха примера му. Грете, която не отместваше очи от трупа, възкликна:

— Погледнете само колко е измършавял. От толкова време вече нищо не ядеше. Както внасяхме храната, така я изнасяхме.

И действително тялото на Грегор бе съвсем изсъхнало и плоско, всъщност това се виждаше едва сега, понеже крачката вече не го повдигаха, а и нищо друго не отвличаше погледа.

— Влез за мъничко при нас, Грете — каза Замза с тъжна усмивка.

И като все пак поглеждаше назад към трупа, Грете отиде подир родителите в спалнята. Домашната помощница затвори вратата и широко разтвори прозореца. Въпреки ранния час, в свежия въздух вече се промъкваше малко топлина — беше краят на март.

Тримата наематели излязоха от стаята си и учудено потърсиха с очи закуската си; бяха ги забравили.

— Къде е закуската? — намусено се обърна към домашната помощница наемателят, който бе по средата.

Но тя сложи пръст на устата си, а после бързо беззвучно закима на господата да идат в стаята на Грегор. Те влязоха и пъхнали ръце в джобовете на поизносените си сака, застанаха край трупа на Грегор сред вече напълно светлата стая.

Тогава се отвори вратата на спалнята и се появи господин Замза в ливреята си, хванат под едната ръка от жена си, а под другата от дъщеря си. Очите на всички бяха малко зачервени от плач; сегиз-тогиз Грете притискаше лице към рамото на баща си.

— Веднага напуснете дома ми! — рече господин Замза и без да се отделя от жените, посочи вратата.

— Какво искате да кажете? — попита малко слисано наемателят, който бе по средата, и сладниково се усмихна.

Другите двама държаха ръце на гърба и непрекъснато ги потриваха, сякаш в радостно очакване на голям спор, който обаче щеше да завърши благоприятно за тях.

— Точно това, което казах — отговори господин Замза и рамо до рамо с двете си придружителки тръгна към наемателя.

А той отначало стоеше безмълвно, забил поглед в пода, сякаш мислите в главата му приемаха нов порядък.

— Е, тогава ще си вървим — накрая рече той и вдигна очи към господин Замза, сякаш, обзет от внезапно смирение, очакваше от него да одобри дори това решение.

Господин Замза само няколко пъти му кимна кратко, ококорил очи. След това господинът действително веднага се отпрати с широки крачки към вестибюла; двамата му приятели за известно време бяха слушали всичко с напълно неподвижни ръце, а сега направо заподскачаха подире му, сякаш се бояха да не би господин Замза да влезе преди тях във вестибюла и да ги откъсне от водача им. Във вестибюла тримата взеха шапките си от окачалката, изтеглиха бастуните си от стойката, поклониха се мълчаливо и напуснаха дома. Обхванат от някакво, както се оказа, напълно неоснователно недоверие, господин Замза излезе с двете жени на стълбищната площадка; облежани на перилата, те загледаха как тримата господа бавно, ала неотклонно слизат по дългото стълбище, как на всеки етаж изчезват в определена чупка и след няколко мига отново се появяват; колкото по-ниско отиваха, толкова повече отслабваше интересът на семейство Замза към тях, а когато насреща им с напета стойка се заизкачва и после ги задмина един млад месарски помощник с табла на главата, господин Замза и жените бързо се отдръпнаха от перилата и всички с някакво облекчение се прибраха в жилището.

Решиха да използват днешния ден за отдих и разходка; не само бяха заслужили тази почивка от работата, но тя им бе дори крайно необходима. Тъй че всички седнаха на масата и написаха три извинителни писма — господин Замза до своята дирекция, госпожа Замза до работодателя си и Грете до своя шеф. Докато пишеха, влезе домашната помощница, за да каже, че си отива, понеже е свършила утринната си работа. Тримата отначало само кимнаха, без да я погледнат, и продължиха да пишат, но тъй като домашната помощница все още не си тръгваше, те ядосано вдигнаха глави.

— Е? — попита господин Замза.

Домашната помощница стоеше усмихната на вратата, сякаш имаше да съобщи на семейството за някакво голямо щастие, но смяташе да го стори едва след подробно разпитване. Почти правото малко щраусово перо на шапката ѝ, което дразнеше господин Замза през цялата ѝ служба у тях, се полюшваше леко на всички страни.

— И тъй, всъщност какво искате? — запита госпожа Замза, която вдъхваше най-голям респект на домашната помощница.

— Ами да! — отвърна домашната помощница и не можа да продължи веднага, защото се заливаше от добродушен смях, — значи,

няма защо да берете грижа за изнасянето на онова там отгатык. Всичко вече е уредено.

Госпожа Замза и Грете се наведоха над масата, сякаш искаха да допишат писмата си; господин Замза, като забеляза, че домашната помощница се кани да опише всичко подробно, решително отклони това с протегнатата ръка. И понеже не й дадоха да говори, тя си спомни колко бързаше и явно обидена, извика:

— Сбогом на всички ви!

Обърна се рязко и като затръшваше с ужасен шум вратите, напусна жилището.

— Довечера ще я уволним — рече господин Замза.

Ала не получи отговор нито от жена си, нито от дъщерята, защото домашната помощница, изглежда, наново бе нарушила едва възвърнатия им покой. Двете станаха, отидоха до прозореца и останаха там прегърнати. Господин Замза се извърна в креслото си към тях и няколко мига ги наблюдаваше мълчаливо. После извика:

— Хайде, елате тук! Оставете най-сетне тия стари неща. Пък обърнете и на мене малко внимание.

Жените незабавно го послушаха, завтекоха се към него, погалиха го и бързо привършиха писмата си.

После всички заедно излязоха от къщи, нещо, което не бяха правили вече месеци наред, и заминаха с трамвая на разходка извън града. Вагонът, в който седяха само те, бе целият огрян от топло слънце. Облегнати удобно на седалките, обсъдиха заедно изгледите за в бъдеще и откриха, че разгледани отблизо, те съвсем не са лоши, защото службите и на тримата, за които всъщност още не се бяха разпитвали един-друг, се оказваха изключително изгодни и най-вече многообещаващи занапред. За момента, естествено, най-голямо подобрене на положението можеха лесно да постигнат, ако сменят жилището; искаше им се да наемат някое по-малко и по-евтино, ала затова пък по-представително жилище, изобщо по-практично от досегашното, избрано още от Грегор. Докато си приказваха тъй, като гледаха своята все по-оживяваща се дъщеря, господин и госпожа Замза почти едновременно си помислиха, че въпреки всички терзания, покрили с бледнина страните й, напоследък тя е разцъфтяла и е станала хубава, закръглена мома. Като се умълчаха и почти несъзнателно се разбраха с поглед, те си казаха, че вече е дошло време

да ѝ потърсят някой добър мъж. И сякаш в потвърждение на новите им мечти и чудесни намерения, когато достигнаха целта на пътуването си, дъщерята първа се надигна от седалката и разкърши младата си снага.

1912

ГРИЖАТА НА БАЩАТА

Едни твърдят, че думата „Одрадек“ е от славянски произход и на тази основа се мъчат да докажат как е възникнала. Други пък смятат, че произходът на думата е немски, а тя само е претърпяла славянско влияние. Ала несигурността на тези обяснения позволява може би с право да се заключи, че и двете не са верни, още повече че нито едно от тях не е в състояние да открие някакъв смисъл в думата.

Естествено, никой не би се занимавал с подобни проучвания, ако не съществуваше действително създание на име Одрадек. На пръв поглед то изглежда като плоска звездовидна макара и наистина сякаш е омотано с конци; впрочем това са навярно само накъсани, стари и навързани един за друг, но също тъй взаимно преплетени парчета конци от различен вид и цвят. Ала то не е просто макара — от средата на звездата стърчи малка наклонена пръчица и към нея под прав ъгъл приляга още една. С помощта на тази втора пръчица, а също на един от лъчите, звездата може да стои права като на два крака.

Човек се изкушава да мисли, че по-рано създанието е притежавало някаква целесъобразна форма, а сега просто е повредено. Това обаче, изглежда, не е вярно; поне липсват такива данни; никъде не се забелязват счупени места или други признаци, които да свидетелстват за подобно нещо; макар създанието да е наглед безсмислено, посвоему то е завършено. Повече от това впрочем не може да се каже, защото Одрадек е изключително подвижен и не позволява да се хване.

Той прекарва ту на тавана, ту на стълбището, из коридорите или в преддверието. Понякога с месеци не се появява; тогава навярно се е преселил в други къщи, но после неизбежно се връща в нашия дом. Когато човек излезе от вратата и го зърне долу, облегат на стълбищните перила, понякога има желание да го заприказва. Естествено, не му задава трудни въпроси, а се отнася към него — подвежда го дребният му ръст — като към дете.

— Как се казваш? — пита го.

— Одрадек — отвърща той.

— Ами къде живееш?

— Неопределено местожителство — казва той и се засмива.

Такъв смях обаче може да издаде само същество без бели дробове. Звучи почти като шумолене на опадали сухи листа. С това най-често разговорът свършва. Впрочем той не винаги дава дори тези отговори; често стои дълго безмълвен като дървото, от което, изглежда, е направен.

Напусто се питам какво ли ще стане с него. Нима може да умре? Всичко, което умира, е притежавало преди това някаква цел, някаква дейност — и те са го съсипали; при Одрадек не е така. Значи ли това, че някога, влачейки подире си парчета конци, той ще се търкаля по стълбището и пред нозете на моите деца и внуци? Очевидно той не вреди никому; но представата, че ще ме надживее, е за мене почти болезнена.

ЕДИНАДЕСЕТ СИНА

Имам единадесет сина.

Първият е доста невзрачен на вид, но е сериозен и умен; въпреки това аз не го ценя много, макар да го обичам като всичките си други деца. Неговото мислене ми изглежда прекалено опростено. Той не гледа нито надясно, нито наляво, нито далеко пред себе си; непрекъснато се движи в кръг из тесния си мисловен свят по-скоро се върти около себе си.

Вторият е красив, строен, добре сложен; истинско удоволствие е да го гледаш в позата на фехтовач. И той е умен, на това отгоре е видял и свят; познава много страни, ето защо дори родната природа сякаш му говори повече, отколкото на другите, които не са напускали домашното огнище. Впрочем това предимство положително се дължи не само и дори не главно на пътешествията му — то по-скоро спада към неповторимите черти на този мой син; това признава всеки, който например пожелае да наподоби майсторския му скок във вода — скок с няколко премятания, поривист и все пак овладян. Смелостта и желанието на подражателя траят само до края на трамплина, там обаче, вместо да скочи, той изведнъж сядва и разперва виновно ръце. И въпреки всичко (би трябвало всъщност да съм щастлив с такъв син) нещо в него ме безпокои. Лявото му око е малко по-свито от дясното и често примигва; това, разбира се, е дребен недостатък, той дори придава на лицето му по-дръзновен израз, отколкото иначе би имало, а при недостижимата завършеност на характера му, никой не ще забележи и укори това примигващо поприсвито око. Ала на мене, бащата, то прави впечатление. Смуцава ме, естествено, не физическият недостатък, а прозиращата зад него душевна неравност, някаква отрова, блуждаеща в жилите на сина ми, някаква негова неспособност да осъществи докрай житейското си предназначение, което единствено аз съзирам. От друга страна пък, тъкмо тази черта го прави истинско мое дете, защото тя е наследствен недостатък на целия ни род, проявен у него особено отчетливо.

Третият син е също красив, но тази негова красота не ми е по сърце. Това е красотата на певец — изящно извити устни; замечтан взор; глава, която има нужда от драперия зад себе си, та да се открие; прекалено издути гърди; леко вдигащи се и още по-леко отпуснащи се ръце; нозе, които се кипрят, понеже не държат. На всичко отгоре гласът му не е пълнозвучен; за миг измамва, кара познавача да наостри уши, но бързо глъхне. И макар че, общо взето, всичко ме блазни да показвам този мой син, аз предпочитам да го държа в сянка; той самият не се натрапва, ала не защото съзнава недостатъците си, а поради душевна невинност. А времето, в което живеем, му е напълно чуждо; макар роден в нашето семейство, той сякаш принадлежи и на друго, което завинаги е загубил, затова често изпада в униние и нищо не е в състояние да го разведри.

Четвъртият ми син е може би най-общителният от всички. Истинска рожба на времето си, той се разбира с всекиго, стои с двата си крака върху земята, която смята всеобща, и хората с желание му кимат. Може би това единогодушно одобрение придава на характера му нещо повърхностно, на движенията му — някаква волност, на съжденията му — известна безгрижност. Човек често би искал да повтори някои негови изказвания, впрочем само някои, защото в своята цялост той все пак страда от прекалена лекота. Прилича на скиор, който с възхитителен скок се отделя от шанцата, разсича въздуха като лястовица, но после се сгромолясва сред снежния прах като жалко нищожество. Такива мисли тровят радостта ми от това мое дете.

Петият син е мил и добър; той обещаваше много по-малко от това, което стана; бе тъй незначителен, че в негово присъствие човек се чувствуваше сам — и все пак той достигна до известна почит. Ако ме запитат как е станало това, едва ли ще съм в състояние да отговоря. Може би пък невинността си пробива най-леко път през вилнеещите в този свят стихии, а той е невинен. Дори прекалено невинен. Отзивчив е към всекиго. Дори прекалено отзивчив. Признавам, не ми е приятно да слушам, когато ми го хвалят. Знае се колко лесно е да хвалиш някого, който очевидно заслужава похвала, а такъв е моят син.

Шестият ми син изглежда, поне на пръв поглед, най-задълбочен от всички. Постоянно увесил нос, той все пак е бърбивец. Затова трудно можеш да се справиш с него. Всяко поражение го хвърля в непреодолима тъга; постигне ли обаче надмощие в спора, запазва

победата чрез словоизлияния. Все пак не отричам, че у него има известна пламенност, стигаща до самозабрава; често в борба с мислите си той прекарва цял ден като унесен в сън. Макар да не е болен — напротив, здравето му е много добро, — понякога залита, особено по здрач, ала не пада и се оправя без чужда помощ. Може би всичко се дължи на телесното му развитие — той е прекалено висок за възрастта си. Това го прави, общо взето, некрасив, въпреки че много неща у него поотделно са красиви, например ръцете и нозете. Некрасиво е впрочем и челото му: не само кожата, но сякаш и костта е някак сбръчкана.

Седмият син е може би повече от всички други мое дете. Хората не са в състояние да оценят достойнствата му, не разбират своеобразното му остроумие. Аз не го надценявам; зная, че той е доста незначителен; да имаха хората само този недостатък, че не съумяват да оценят сина ми, нямаше да ги упреквам в нищо. Ала не бих искал този син да липсва от семейството ми. Той внася размирнен дух и наред с това уважение към традицията, при което и едното, и другото се сливат у него — поне аз така смятам — в ненарушимо цяло. Впрочем той самият не знае какво да прави с това цяло; не, на него е съдено да придвижи колелото на бъдещето; ала тази му заложба е толкова ободряваща, тъй обнадеждаваща; иска ми се да има деца, а после и те да народят деца. За жалост това желание, изглежда, няма да се сбъдне. Изпълнен с наистина понятно за мене, ала също тъй огорчително самодоволство, което впрочем се намира в чудесно противоречие с преценката на околните, той ходи винаги сам, нехае за момичета и въпреки това никога не губи доброто си настроение.

Осмият ми син е чедото, което ми причинява най-много мъка, макар всъщност да не виждам причина за това. Той гледа на мене като на чужд човек, а пък аз се чувствам по бащински тясно свързан с него. Времето много неща поизглади; ала по-рано често ме побиваха тръпки, щом само помислех за този мой син. Той върви по свой собствен път; скъса всички връзки с мене и навярно с коравата си глава и дребното си тяло на атлет — само нозете му бяха слабички в детството, ала сигурно вече са заякнали — ще си пробие път навред, където пожелае. Неведнъж съм имал желание да го повикам обратно у дома, да го попитам как живее, защо тъй се дели от баща си и какви намерения всъщност има, но сега той е така далеч от мене, а и толкова време измина, че е по-добре всичко да си остане по старому. Чувам, че

той — единствен сред синовете ми — си е пуснал дълга брада; при неговия дребен ръст, естествено, тя не му стои добре.

Деветият ми син е много елегантен и притежава томителен поглед, който пленява жените. Тъй томителен, че понякога успява да прелъсти и мене, макар да зная, че е нужна само една мокра гъба, за да се изтрие цялото това неземно сияние. Ала особеното в моето момче е, че то самото не се стреми да прелъстява никого; синът ми би се чувствувал доволен, ако можеше цял живот да се излежава на канапетото, да пилее погледа си по тавана или, още по-добре — да го държи в покой под клепачите си. Заеме ли тази любима поза, той обича да приказва и говори нелошо — сбито и изразително, ала все пак само в определени граници; наложи ли му се да ги напусне, а това е неизбежно при тяхната теснота, речта му се превръща в празно дърдорене. Човек би махнал с ръка, за да го спре, стига да имаше надеждата, че този сънлив поглед е в състояние да забележи жеста.

Десетият ми син минава за неискрен човек. Аз не искам да отричам този недостатък, нито пък изцяло да го потвърдя. Безспорно, който го види как пристъпя с неподобаваща за възрастта си тържественост, винаги със закопчан догоре редингот и стара, но извънредно грижливо почистена черна шапка, с неподвижно лице и малко издадена напред брадичка, с тежко отпуснати над очите клепачи и при това с допрени сегиз-тогиз до устните два пръста — който го види така, си помисля: „Ето един завършен лицемер!“ Но послушайте го как говори! Разумно, обмислено, не хаби излишни думи; с язвителна живост пресича всички въпроси; в удивително, самопонятно и радостно единение с целия свят; единение, от което шията непременно се изпъва, а главата се устремява нагоре. Мнозина, които смятат себе си за твърде умни и по тази причина, както сами казват, са се чувствали отблъснати от външността му, после пък са били привлечени от словото му. Има обаче и хора, които не се смуцават от външността му, но съзират лицемерие в думите му. Аз като баща не мога да преценя, но все пак трябва да призная, че вторите съдници са по-убедителни.

Единадесетият ми син е с нежно телосложение, може би най-слабият сред синовете ми; но слабостта му е измамлива, защото той може понякога да бъде твърд и решителен, но дори тогава слабостта си остава негова основна черта. В тази слабост обаче няма нищо срамно,

тя изглежда слабост само на тази наша земя. Нима например и готовността да полетиш не е слабост, щом представлява неустойчивост, неопределеност и пърхане с криле? Нещо подобно има у моя син. Такива качества, естествено, не радват бащата; те явно водят към разруха на семейството. Понякога той ме поглежда, сякаш иска да ми каже: „Ще те взема със себе си, татко!“ Аз пък си мисля: „Ти си последният, комуто бих се доверил.“ А той сякаш ми отвръща с поглед; „Добре, да бъда поне последният!“

Това са моите единадесет сина.

БРАТОУБИЙСТВО

Установи се, че убийството е извършено по следния начин:

В лунната вечер Шмар, убиецът, застанал към девет часа на ъгъла, покрай който Везе, жертвата, трябвало да завие от улицата, където се намирала кантората му, в улицата, на която живеел.

Студеният нощен въздух пронизвал всекиго до кости. А Шмар бил облечен само в лек син костюм; при това самото му било разкопчано. Ала той не усещал хлад; а и през цялото време се движел. Смъртоносното си оръжие, наполовина щик, наполовина кухненски нож, той стискал в ръка съвсем открито. Повъртял ножа на лунната светлина, острието блестяло; това не задоволило Шмар; той го ударил в каменната настилка тъй, че се разлетели искри; после навярно съжалил и за да заглади нащърбеното, заточил острието в подметката на обувката си, все едно че настройвал цигулка; докато стоял така на един крак, приведен напред, той се вслушвал едновременно в скриптенето на ножа по обувката и в злокобната странична улица.

Защо е търпял всичко това рентриерът Палас, който наблюдавал през прозореца си от втория етаж на близката къща? Можеш ли проумя човешката душа! Вдигнал яката на халата си, стегнат с колан около дебелия му корем, той само клател глава и поглеждал надолу.

А отсреща, пет къщи по-нататък, госпожа Везе с наметната върху нощницата лисича шуба надничала през прозореца за мъжа си, който този ден необичайно закъснявал.

Най-после дрънва звънчето над вратата в кантората на Везе, прекалено силно за подобно звънче, звукът се понася над града, издига се към небето и Везе, работил усърдно до късна вечер, напуска сградата, още невидим откъм тази улица, но вече известил за себе си посредством звънчето; каменната настилка отмерва спокойните му крачки.

Палас се навежда далеч напред; не бива да изпусне нищо. Успокоена от звънчето, госпожа Везе захлопва прозореца си и стъклата издрънчават. Шмар обаче коленичи; тъй като засега той няма други

голи места, притиска само ръце и лице към камъните; там, където всичко е смръзнало, Шмар гори в огън.

Точно на границата, която разделя двете улици, Везе се спира и се обляга на бастуна си, който вече е минал зад ъгъла. Малка прищявка. Примамило го е вечерното небе — тъмносиньо и златно. Той безгрижно го съзерцава, безгрижно приглажда косата си под килнатата на тила шапка; а там горе нищо не трепва, да му предскаже съвсем близкото бъдеще; звездите остават на своите безсмислени, неведоми места. В същност напълно разумно е, че Везе отново тръгва, но тръгва към ножа на Шмар.

— Везе! — изкрещява Шмар, вдигнал се на пръсти, протегнал високо ръка с насочен надолу нож. — Везе, Юлия напразно те чака!

Отдясно в гърлото и отляво в гърлото, а третият удар Шмар нанася ниско в корема. Разпорени водни плъхове издават същия звук, какъвто се чува от Везе.

— Край! — казва Шмар и запокитва ножа, това вече ненужно кърваво бреме, срещу стената на близката къща. — О, блаженство на убийството! Как облекчава и окриля гледката на изтичащата чужда кръв! Везе, стари нощен призрак, приятелю, другарю по чашка, ти се процеждаш в тъмната улична пръст. Защо не си просто пълен с кръв мехур, та да седна отгоре ти и да изчезнеш завинаги! Не всичко се сбъдва, не узряха всички разцъфнали мечти^[1] тежките ти останки лежат тук, недостъпни вече за ритник. Какво означава немият въпрос, който поставяш по този начин?

Палас, задавен от кипналата в тялото му отрова, е застанал сред разтворената двукрила врата на дома си.

— Шмар, Шмар! Видях всичко, нищо не пропуснах!

Палас и Шмар се гледат изпитателно. Палас тържествува, Шмар е объркан.

Наобиколена от народ, с остаряло от ужас лице, насам тича госпожа Везе. Полите на шубата ѝ се разлитат, тя се строполява върху Везе, тялото ѝ под нощницата принадлежи нему, шубата, разстлала се над съпрузите като надгробна трева, принадлежи на тълпата.

Шмар с мъка сподавя пълзящото към гърлото му страшно гадене и притиска уста към рамото на стражаря, който чевръсто го отвежда.

[1] „Не узряха всички разцъфнали мечти“ — из „Прометей“, Гьоте. — Б. пр ↑

В НАКАЗАТЕЛНАТА КОЛОНИЯ

— Това е особен апарат — каза офицерът на пътешественика-изследовател и хвърли почти възхитен поглед към очевидно добре познатия му уред.

Пътешественикът, изглежда, само от учтивост бе приел поканата на коменданта да присъствува при екзекуцията на един войник, осъден за неподчинение и обида на началника. Тази екзекуция навярно не предизвикваше твърде голям интерес в наказателната колония. Поне тук в дълбоката, песъчлива долчинка, затворена отвсякъде от голи склонове, освен офицера и пътешественика, се намираха само осъденият — глуповат човек с широка муцуна, мръсни коси и занемарено лице — и един войник, хванал в ръце тежката верига, в която преминаваха малките вериги, свързващи осъдения за глезените, китките и шията и освен това съединени помежду си с други допълнителни вериги. Впрочем осъденият имаше такъв кучешки покорен вид, че навярно можеха да го пуснат да се поразходи по склоновете, а преди началото на екзекуцията трябваше само да му свирнат и той щеше да дотича.

Пътешественикът не проявяваше особено любопитство към апарата и почти безучастно крачеше насам-натам зад осъдения, докато офицерът извършваше в последните приготовления — ту се завираше под вградения дълбоко в земята апарат, ту се изкачваше по една стълба, за да провери горните части. Тази работа всъщност би могла да се възложи на някой техник, но офицерът я изпълняваше с голямо усърдие — било защото беше особен привърженик на апарата, било защото по други причини тази задача не биваше да се поверява на никого освен на него.

— Ето че всичко е готово! — извика той накрая и слезе от стълбата. Беше извънредно изнурен, дишаше с широко отворена уста, а под яката на мундира си бе напъхал две фини дамски кърпички.

— Тези униформи наистина са прекалено тежки за тропиците — каза пътешественикът, вместо, както офицерът очакваше, да разпита за

апарата.

— Така е — отвърна офицерът и изми изцапаните си с машинно масло и грес ръце в една предварително приготвена кофа с вода, — но те представляват за нас родината, а ние не искаме да загубим родината си... Но погледнете сега този апарат — добави той веднага, изтри с кърпа ръцете си и заедно с това посочи апарата. — Дотук бе нужно да се работи на ръка, но отсега нататък апаратът ще действа напълно самостоятелно.

Пътешественикът кимна и последва поканата на офицера. А той искаше да се подsigури за всякакви инциденти, затова накрая каза:

— Случват се, естествено, и повреди; макар че се надявам днес да минем без тях, все пак трябва да сме готови. Та апаратът ще работи дванадесет часа непрекъснато! Но дори да възникнат смущения, те ще са незначителни и веднага ще бъдат отстранени... Няма ли да седнете? — попита той най-после, измъкна от цяла купчина плетени столове един и го предложи на пътешественика; той не можа да откаже.

Сега пътешественикът седеше край една яма и хвърли в нея бегъл поглед. Тя не беше много дълбока. Изкопаната пръст бе натрупана като насип от едната страна на ямата, от другата страна се издигаше апаратът.

— Не зная — рече офицерът — дали комендантът вече ви е обяснил устройството на апарата.

Пътешественикът махна неопределено с ръка; това бе достатъчно за офицера, защото сега можеше сам да даде обясненията.

— Този апарат — започна той, вдигна една мотовилка и се подпря на нея — е изобретение на предишния ни комендант. Аз му помагах още при първоначалните опити и участвах във всички работи до завършването му. Впрочем заслугата за това изобретение принадлежи единствено на него. Чували ли сте за предишния ни комендант? Не? Е, няма да преувелича, ако кажа, че уредбата на цялата наказателна колония е негово дело. Ние, неговите приятели, знаехме още в часа на смъртта му; уредбата на колонията е тъй съвършена, че наследникът му, дори умът му да е пълен с хиляди нови проекти, поне в продължение на много години не ще съумее да промени нищо старо. И нашето предвиждане се сбъдна; новият комендант трябваше да схване това. Жалко, че не познавате предишния комендант!... Но — сепна се офицерът — аз се разбъбрих, а тук пред нас се издига

неговият апарат. Състои се, както виждате, от три части. С течение на времето за всяка от тези части се създадоха донякъде просторечни названия. Долната се нарича „легло“, горната — „рисувач“, а ето тази, средната висяща част, се казва „брана“.

— Брана ли? — попита пътешественикът.

Той не бе слушал много внимателно, слънцето в тази гола, лишена от сенки долина грееше тъй жарко, че човек трудно можеше да събере мислите си. Толкова по-достоеен за възхищение му се виждаше офицерът, стегнат в тесния параден мундир с тежки еполети и висящи акселбанти, който тъй усърдно даваше обяснения и освен това, докато говореше, с един гаечен ключ затягаше тук-там някой винт. В подобно състояние като пътешественика, изглежда, се намираше и войникът. Той бе омотал веригата на осъдения около двете си китки, подпираше се с една ръка на пушката, бе провесил глава и нехаеше за нищо. Това не учуди пътешественика, понеже офицерът говореше на френски, а сигурно нито войникът, нито осъденият разбираха френски. Затова още по-силно впечатление правеше, че осъденият все пак се мъчеше да следи обясненията на офицера. С някаква сънлива настойчивост той постоянно насочваше погледа си натам, където в момента показваше офицерът, а сега, когато пътешественикът прекъсна с въпрос офицера, осъденият също като него погледна пътешественика.

— Да, брана — каза офицерът. — Названието подхожда. Иглите са наредени както при браната, пък и цялата част се движи като брана, но на едно място и много по-изкусно. Впрочем вие веднага ще разберете всичко. Ето тук, върху леглото, се полага осъденият... Първо искам да ви опиша апарата, а после ще наредя да се изпълни самата процедура. Така ще можете по-добре да я проследите: Пък и едно зъбно колело в рисувача вече е доста изхабено, та когато е в ход, силно скърца и почти става невъзможно да се разговаря; за жалост тук много трудно се набавят резервни части ... И така, както казах, това е леглото. Цялото е покрито с памучен слой; предназначението му ще узнаете след малко. Върху този памук се полага осъденият по корем, разбира се, гол; ето тези ремъци са за ръцете, тези за краката, а този за шията, за да го стегнат здраво. Тук, в горния край на леглото, върху което човекът, както казах, най-напред ляга по лице, е прикрепена тази малка филцова затулка; тя лесно може да се регулира така, че да влезе право в устата на осъдения. Предназначена е да попречи на крещенето

и прехапването на езика. Естествено, човекът трябва да поеме филца в устата си, иначе шийният ремък ще му скърши врата.

— Това памук ли е? — попита пътешественикът и се наведе.

— Да, разбира се — отвърна офицерът с усмивка, — пипнете сам. — Той хвана ръката на пътешественика и я прокара по леглото. — Този памук е обработен по особен начин, затова изглежда тъй неузнаваемо; ще дойде ред да поговоря и за неговото предназначение.

Пътешественикът вече бе донякъде заинтересуван от апарата; заслонил с ръка очите си от слънцето, той огледа машината отдолу догоре. Това бе голямо съоръжение. Леглото и рисувачът имаха еднакви размери и напомняха две тъмни ракли. Рисувачът бе поставен на около два метра над леглото; двата уреда се свързваха в ъглите посредством четири месингови щанги, които почти искряха на слънцето. Между раклите на една стоманена лента висеше браната.

Офицерът едва ли бе забелязал предишното безразличие на пътешественика, но сега усети проявения от него интерес, ето защо прекъсна обясненията си, за да му даде време спокойно да разгледа всичко. Осъденият повтаряше движенията на пътешественика; но понеже не можеше да вдигне, ръка над челото си, запримигва нагоре с незащитени очи.

— Значи, човекът ляга тук — каза пътешественикът, изтегна се назад на стола и кръстоса крака.

— Да — отвърна офицерът, килна малко фуражката си към тила и изтри с длан сгорещеното си лице. — Сега слушайте! И леглото, и рисувачът имат свой собствен акумулатор; леглото го използва за себе си, а рисувачът — за браната. Щом човекът е стегнат с ремъците, леглото се привежда в движение. То започва да трепти едва забележимо, но много бързо, едновременно в хоризонтална и вертикална посока. Навярно сте виждали подобни апарати в лечебни заведения; но при нашето легло всички движения са точно изчислени: те трябва да бъдат строго съгласувани с движенията на браната. Именно на тази брана е предоставено самото изпълнение на присъдата.

— А каква е присъдата? — попита пътешественикът.

— Нима и това не знаете? — удивено възкликна офицерът и прехапа устни. — Простете, ако обясненията ми са може би безредни; много моля да ме извините. По-рано обясненията обикновено даваше

комендантът; новият комендант обаче се лиши от това почетно задължение; но да не уведоми такъв висок гост — пътешественикът се опита с две ръце да отклони ласкателството, офицерът обаче не се отказа от този израз, — да не уведоми такъв висок гост дори за формата на нашата присъда, това е пак някакво нововъведение, което ... — на езика му пареше ругатня, но той се овладя и само каза: — За това обстоятелство не ми бе съобщено, така че вината не е моя. Във всеки случай аз все пак съм най-добре подготвен да разясня разновидностите на нашите присъди, защото тук — той потупа вътрешния си джоб — нося съответните чертежи, изготвени от ръката на предишния комендант.

— От ръката на самия комендант? — попита пътешественикът. — Та няма той е обединявал в себе си всичко? Бил е едновременно войник, съдия, конструктор, химик, чертожник?

— Тъй вярно — кимна офицерът, а очите му бяха втречени и замислени.

После придирчиво погледна ръцете си; не му се виждаха достатъчно чисти, за да се докоснат до чертежите; затова отиде до кофата и ги изми повторно. Сетне извади малка кожена папка и каза:

— Нашата присъда не гласи строго. Върху тялото на осъдения се изписва с браната нарушената от него заповед. Върху тялото на този осъден например — офицерът посочи човека — ще бъде написано: „Почитай началника си!“

Пътешественикът хвърли бегъл поглед към осъдения; когато офицерът го посочи, той сведе глава и сякаш напрегна докрай слуха си, за да разбере нещо. Но движенията на дебелиите му, здраво стиснати устни показаха ясно, че не проумява нищо. Пътешественикът искаше да зададе най-различни въпроси, но при вида на човека само попита:

— Той знае ли присъдата си?

— Не — каза офицерът и понечи веднага да продължи обясненията си.

Обаче пътешественикът го прекъсна:

— Не знае собствената си присъда?

— Не — повтори офицерът, загъна се за миг, сякаш очакваше от пътешественика да обоснове по-изчерпателно въпроса си, а после рече: — Би било безполезно да му се оповестява. Нали ще я узнае върху тялото си.

Пътешественикът вече искаше да замълчи, но почувствува, че осъденият е отправил към него очи и сякаш го пита дали одобрява описаната процедура. Ето защо пътешественикът, който бе се изтегнал назад, отново се приведе и в добавка попита:

— Но все пак знае, че изобщо е осъден, нали?

— И това не знае — отговори офицерът и се усмихна на пътешественика, сякаш очакваше от него и други такива странни изявления.

— Е — каза пътешественикът и изтри с длан челото си, — в такъв случай човекът и досега ли не знае как е приета защитата му?

— Нямаше възможност да се защитава — отвърна офицерът, като гледаше встрани, сякаш говореше, на себе си и не искаше да засрамва пътешественика с изложението на такива самопонятни неща.

— Все пак е трябвало да му се даде възможност да се защити — каза пътешественикът и стана от стола.

Офицерът схвана, че съществува опасност за дълго да го прекъснат при обясняването на апарата; затова се приближи до пътешественика, улови го под ръка, показва с пръст осъдения, който сега, когато вниманието съвсем явно бе насочено към него, застана мирно — а и войникът подръпна веригата, — и рече:

— Работата се състои в следното. Тук, в наказателната колония, аз изпълнявам задълженията на съдия. Въпреки младостта си. Защото помагах на предишния комендант във всички наказателни процедури и най-добре познавам устройството на апарата. Принципът, според който вземам решенията си, гласи: „Вината винаги е несъмнена.“ Други съдилища може и да не следва този принцип, защото са съставени от много хора и имат над себе си по-висши съдебни инстанции. Тук не е така или поне не беше при предишния комендант. Защото новият комендант вече прояви охота да се меси в моето съдопроизводство, но досега съм успявал да отбия тези опити, ще успявам и занапред... Вие пожелахте да ви разясня този случай; а той е толкоз прост като всички други. Един капитан доложи тази сутрин, че въпросният човек, който му е зачислен като ординарец и спи пред вратата му, не се събудил навреме и с това нарушил службата. Защото той е длъжен всеки час при биенето на часовника да става и да козирува пред вратата на капитана. Това задължение наистина не е тежко и е необходимо, понеже той трябва винаги да е бодър както за да охранява, така и за да

обслужва офицера. Снощи капитанът поиска да провери как ординарецът изпълнява дълга си. Точно в два часа отворил вратата и го сварил да спи, свит на пода. Взел камшика и го шибнал през лицето. И ето че вместо да стане и помоли за прошка, ординарецът уловил господаря си за краката, раздрусал го и изревал: „Хвърли камшика или ще те ухапя!“ Това са фактическите обстоятелства. Преди един час капитанът дойде при мене, аз записах показанията му, а веднага след това и присъдата. После наредих да оковат нарушителя. Всичко бе много просто. Ако най-напред го бях призовал на разпит, щеше да възникне само безпорядък. Тоя щеше да лъже; ако пък успееш да опровергая лъжите му, щеше да ги замени с нови лъжи и така нататък. А сега ми е в ръцете и вече няма да го изпусна ... Е, най-после ясно ли ви е всичко? Но времето тече, екзекуцията трябваше вече да започне, а пък още не съм приключил с обяснението на апарата.

Той накара пътешественика отново да седне на стола, върна се при апарата и подхвана:

— Както виждате, браната има форма, отговаряща на човешкото тяло; ето браната за корпуса, а това са браните за краката. За главата е предназначен само този малък резец. Схванахте ли?

Той любезно се приведе към пътешественика, готов за най-подробни обяснения.

Пътешественикът, сбърчил чело, гледаше браната. Сведенията за съдопроизводството не бяха го задоволили. Все пак трябваше да си каже, че това тук е наказателна колония, където са необходими особени дисциплинарни мерки и следва да се постъпва докрай по военному. Освен това възлагаше известни надежди на новия комендант, който, макар и бавно, очевидно възнамеряваше да въведе нова процедура, непонятна за ограничения ум на този офицер. В хода на тези мисли пътешественикът попита:

— Комендантът ще присъствува ли на екзекуцията?

— Не е сигурно — отвърна офицерът, неприятно затегнат от внезапния въпрос, и от лицето му изчезна любезното изражение. — Тъкмо затова трябва да побързаме. Много съжалявам, но дори се налага да съкратя обясненията си. Утре обаче, когато апаратът е отново почистен... единственият му недостатък е голямото замърсяване ... бих могъл да ви дам по-подробни обяснения. И така, сега само най-необходимото! Щом човекът легне на леглото, а то се приведе в

трептене, браната се спуска над тялото. Тя от само себе си заема такова положение, че остриетата едва-едва докосват тялото; завърши ли настройката, това стоманено въже веднага се изопва като щанга. И сега започва играта! Непосветеният не ще открие външно никаква разлика в наказанията. Браната сякаш работи еднообразно. Трептейки, тя забива остриетата си в тялото, което пък, от своя страна, трепти заедно с леглото. За да има всеки възможност да провери изпълнението на присъдата, браната бе направена от стъкло. Закрепването на иглите по нея създаде технически затруднения, но след много опити това ни се удаде. Защото не жалехме труда си. И сега всеки може да види през стъклото как надписът се нанася върху тялото. Няма ли да се приближите и да разгледате иглите?

Пътешественикът бавно се надигна, отиде до апарати и се приведе над браната.

— Виждате — продължи офицерът — два вида игли, разположени най-различно. До всяка дълга игла има по една къса. Именно дългата пише, а късата изцърква вода за отмиване на кръвта, тъй че винаги се запазва четливостта на надписа. Кървавата вода се отвежда после по тези малки улеи, накрая се стича в главния улей и оттам по отточната тръба се излива в ямата.

Офицерът проследи с пръст пътя, по който трябваше да мине кървавата вода. Когато за по-голяма нагледност подложи двете си шепи под устието на отточната тръба, за да улови въображаемата струя, пътешественикът изправи глава и като опипваше зад себе си с ръка, понечи да се върне при стола си. Но в същия миг с уплаха забеляза, че и осъденият бе последвал заедно с него поканата на офицера да разгледа отблизо устройството на браната. Той бе повлякъл подире си с веригата сънливия войник и също се бе привел над стъклото. Виждаше се как с неуверени очи се мъчи да вникне в това, което двамата господа тъкмо бяха наблюдавали, и как това не му се удава, понеже не схващаше обясненията. Навеждаше се ту тук, ту там и погледът му непрестанно пробягваше по стъклото. Пътешественикът понечи да го изтласка назад, тъй като постъпката на осъдения навярно беше наказуема. Но офицерът задържа пътешественика с едната си ръка, с другата сграбчи от насипа буца пръст и я запокити по войника. Той сепнато вдигна очи, видя на какво се е одързостил осъденият, хвърли пушката, опря здраво токовете си в земята и тъй силно дръпна

осъдения, че онзи тутакси се строполи, а после загледа надолу към него как се мята и дрънка с веригите си...

— Изправи го! — кресна офицерът, понеже забеляза, че пътешественикът твърде много отклонява вниманието си заради осъдения, дори е отвърнал лице от браната и без да се интересува повече от нея, желае само да разбере какво ще стане с осъдения. — Отнасяй се внимателно с него! — кресна повторно офицерът, после заобиколи апарата, сам улови осъдения под мишниците, понеже той на няколко пъти се подхлъзна, и накрая го изправи с помощта на войника.

— Сега вече зная всичко — каза пътешественикът, когато офицерът се върна при него.

— Освен най-главното — възрази офицерът, хвана пътешественика под ръка и посочи нагоре. — Там, в рисувача, е зъбният механизъм, който определя движението на браната, а този механизъм се наглася според чертежа, на който е написана присъдата. Аз още използвам чертежите на предишния комендант. Ето ги — той извади няколко листа от кожената папка. — За съжаление не мога да ви ги дам в ръка, те са най-скъпото нещо, което притежавам. Но седнете, ще ви ги покажа отгук и ще можете да видите добре всичко.

Той показва първия лист. Пътешественикът с удоволствие би изрекъл някаква похвала, но виждаше само многократно пресичащи се линии, напомнящи лабиринт, които тъй гъсто покриваха хартията, че само с усилие успя да различи белите пространства между тях.

— Прочетете — каза офицерът.

— Не мога — отвърна пътешественикът.

— Написано е съвсем ясно — рече офицерът.

— Направено е много изкусно — отговори уклончиво пътешественикът, — но не мога да го разгадая.

— Така е — засмя се офицерът и пхна папката обратно в джоба си, — това не е краснопис за първолаци. Човек трябва дълго да се вира. Но в края на краищата положително и вие бихте го разчели. Надписът, естествено, не бива да бъде изпълнен с прост шрифт; той не трябва да убива веднага, а средно в разстояние на дванадесет часа; през шестия час според изчисленията следва да настъпи повратът. Затова е нужно самият надпис да бъде заобиколен от множество орнаменти; същински текст обточва тялото само като тесен пояс, останалото място е предназначено за украсата. Сега вече в състояние

ли сте да оцените работата на браната и на целия апарат? ... Ето, вижте!

Той скочи на стълбата, завъртя някакъв диск и викна надолу:

— Внимание, отдръпнете се!

Всичко заработи. И ако не скърцаше зъбното колело, щеше да бъде чудесно. Офицерът, сякаш изненадан от това смущаващо колело, му се закани с юмрук, после разпери извинително ръце към пътешественика и бързо слезе по стълбата, за да наблюдава работата на апарата отдолу. Но все още нещо, което само той забелязваше, не беше в ред; той отново се изкачи, завря и двете си ръце вътре в рисувача, сетне за по-бързо не използва стълбата, а се спусна с плъзване по едното перило. И за да бъде чул сред шума, с пълен глас закрещя в ухото на пътешественика:

— Разбирате ли действието на апарата? Браната започва да пише; щом тя завърши първото нанасяне на текста върху гърба на човека, памучният слой се загъва и бавно обръща тялото на една страна, за да предостави на браната нова площ. Междувременно наранените при писането места лягат върху памука, който в резултат на особена обработка веднага спира кръвотечението и подготвя местата за ново задълбочаване на надписа. Ето тези зъбци по края на браната после, при по нататъшното обръщане на тялото, издърпват залепналия по раните памук, хвърлят го в ямата и за браната отново има работа. Така все по-дълбоко и по-дълбоко тя пише в продължение на дванадесет часа. През първите шест часа осъденият живее почти както дотогава, той само изпитва болки. След втория час филцът се отстранява защото човекът вече няма сили да крещи. Ето в тази електрически подгрявана паничка близо до главата се сипва топла оризова каша, от която той ако желае, може а си вземе, колкото докопа с езика си. Никой не пропуска тази възможност. Не ми е известен такъв случай, а зад гърба си имам голям опит. Едва към шестия час човекът загубва удоволствието от яденето. Тогава аз обикновено коленича тук и наблюдавам това явление. Той рядко глътва последната хапка само я премята в устата и я изплюва в ямата. На мига аз трябва да се наведа, иначе тя ще ме улучи в лицето. Но как притихва човекът към шестия час! Просветляват се мислите и на най-тъпия. Това просветление започва около очите. И отгук се разпростира навред — гледка, която би могла да те изкуши да легнеш и ти под браната. А не се е случило нищо ново,

човекът просто започва да разчита надписа, той изостря устни, сякаш се вслушва. Видяхте, че не е лесно да се разгадае надписът с очи; нашият човек обаче го разчита с раните си. Наистина това изисква много работа; нужни са му шест часа, за да я извърши. А после браната го набучва целия и го хвърля в ямата, където той плъсва в кървавата вода и памука. С това присъдата е изпълнена и ние, аз и войникът, го зариваме.

Пътешественикът, наклонил ухо към офицера и пънал ръце в джобовете на самото си, наблюдаваше действието на машината. Също и осъденият се вираше напрегнато, ала нищо не разбираше. Той се поприведе и заоглежда трептящите игли, но в този миг по знак на офицера войникът разряза с нож ризата и панталона му отзад, тъй че те се свлякоха по него; осъденият понечи да вдигне падащите дрехи, за да покрие голотата си, но войникът го изправи и отърси от тялото му последните дрипи. Офицерът спря машината и в настъпилата тишина поставиха осъдения под браната. Веригите бяха снети, а вместо тях сложиха ремъците; в първия миг това сякаш представляваше за осъдения почти облекчение. После браната се спусна малко по-ниско, защото човекът бе твърде слаб. Когато остриетата го докоснаха, по кожата му минаха тръпки; и докато войникът бе зает с дясната му ръка, той протегна лявата, без да гледа накъде; но той сочеше мястото, където стоеше пътешественикът. Офицерът непрестанно се вираше в пътешественика отстриани, сякаш се мъчеше да прочете по лицето му какво впечатление му прави екзекуцията, която, макар и бегло, вече му бе разяснил.

Ремъкът, предназначен за китката, се скъса; вероятно войникът го бе обтегнал твърде силно. Войникът потърси помощ от офицера, като му показва скъсаното парче. Офицерът се запъти към него, но извърна лице към пътешественика и каза:

— Машината е много сложна, тук-там все нещо ще се скъса или счупи; но това не бива да ви заблуждава при общата преценка. Впрочем за ремъците веднага ще се намери заместител — ще използвам верига; наистина по този начин ще се наруши фиността на трептенето при дясната ръка.

И докато поставяше веригата, додаде:

— Средствата за поддържане на машината сега са твърде ограничени. При предишния комендант бе определена само за тази цел

отделна каса, с която разполагах свободно. Тук имаше склад, където се съхраняваха всякакви резервни части. Признавам, че просто разточителствувах с тях, говоря за по-рано, не за сега, както твърди, че правя, новият комендант, за когото всичко е само предлог да води борба срещу старите порядки. Днес той се разпорежда самолично с касата на машината и пратя ли за нов ремък, изискват скъсания за доказателство, а новият ремък пристига след десет дни, при това е от по-ниско качество и не върши много работа. А как през това време ще използвам машината без ремък, никой не го е грижа.

Пътешественикът си помисли: „Винаги е рисковано да се намесваш решително в чужди дела.“ Той не беше нито жител на наказателната колония, нито гражданин на страната, която владееше тази колония. Ако пожелаеше да осъди или дори да осуети екзекуцията, можеха да му кажат: „Ти си чужденец, мирувай!“ На това нямаше какво да отговори, освен само да добави, че в случая не проумява сам себе си, защото пътува единствено с познавателна цел, а съвсем не да променя чужди съдоустройства. И все пак тукашното положение много го изкушаваше да се намеси. Несправедливостта на съдебната процедура и безчовечността на наказанието не подлежаха на съмнение. Никой не можеше да заподозре пътешественика в користни намерения, понеже той не познаваше осъдения, не бяха съотечественици, пък и като човек онзи съвсем не будеше съчувствие. Самият пътешественик носеше препоръки от авторитетни учреждения, бяха го посрещнали тук извънредно учтиво, а поканата да присъствува на екзекуция сякаш дори подсказваше, че очакват преценката му за тукашното правораздаване. Това изглеждаше още по-вероятно, след като комендантът — чу го преди малко с ушите си — не беше привърженик на тази съдебна процедура и се отнасяше към офицера почти враждебно.

В същия миг пътешественикът чу яростния вик на офицера. Той тъкмо, не без усилие, бе напъхал филцовата затулка в устата на осъдения, но онзи не можа да превъзмогне гаденето, затвори очи и повърна. Офицерът бързо го изтегли от затулката нагоре и понечи да извърти главата му към ямата; но беше твърде късно — нечистотията вече се стичаше по частите на машината.

— За всичко е виновен комендантът! — закрещя офицерът и неистово затресе предните месингови щанги. — Омърсяват машината

ми като кочина! — С треперещи ръце той показа на пътешественика какво е станало. — Часове наред се мъчих да втълпя на коменданта, че един ден преди екзекуцията не бива да се дава никаква храна. Ала представителите на новото, снизходително направление мислят другояче. Дамите на коменданта натъпкват осъдения със сладкиши, преди да го отведат. Цял живот той се е хранил с вмирисана риба, а сега го карат да яде сладкиши! Е, какво от това, аз не бих възразил, но защо не ни доставят нов филц, за какъвто моля от три месеца? Та може ли без погнуса да се поеме в устата тази затулка, която са лигавили и хапали преди смъртта си повече от сто човека?

Осъденият бе отпуснал глава и изглеждаше кротък; войникът се зае да почисти машината с ризата му. Офицерът пристъпи към пътешественика, който в някакво предчувствие направи крачка назад, но офицерът го улови за ръката и го дръпна настрана.

— Искам да ви кажа няколко поверителни думи — рече той, — ще позволите, нали?

— Разбира се — отвърна пътешественикът и заслуша с наведени очи.

— Тази съдебна процедура и тази екзекуция, от която сега ще имате възможност да се възхитите, понастоящем няма вече нито един открит привърженик в нашата колония. Аз съм единственият им защитник и в същото време единственият защитник на всичко, завещано ни от стария комендант. За по-нататъшно усъвършенствуване на съдопроизводството вече не мога и да помисля, хвърлям всички сили да съхраня каквото е останало. Докато беше жив предишният комендант, колонията гъмжеше от негови привърженици; аз донякъде обладавам убедителността на стария комендант, но съм лишен напълно от неговата власт; вследствие на това привържениците му се изпокриха, те са още много, но всички си мълчат. Ако днес, тоест в ден на екзекуция, идете в чайната и дадете ухо, навярно ще чуете само двусмислени изявления. Това са все привърженици, но при сегашния комендант с неговите нови възгледи аз не мога да ги използвам за нищо. Тъй че ви питам: Трябва ли заради този комендант и неговите дами, които му влияят, да пропадне подобно житейско дело? — той посочи машината. — Можете ли да допуснете това? Та дори да сте чужденец, дошъл на нашия остров само за няколко дни? А няма време за губене, вече се подготвя нещо срещу моето правораздаване; в

комендантството се провеждат съвещания; на които не ме канят; дори днешното ви посещение ми се струва показателно за цялото положение: те се боят и пращат най-напред вас, чужденеца... А колко по-различни бяха екзекуциите едно време! Още от предния ден цялата долина бе препълнена с хора; всички идваха само за да гледат. Рано сутринта се появяваше комендантът с дамите си; фанфари разбуждаха лагера, а пък аз рапортувах, че всичко е готово. Обществото — нито един висш чиновник не биваше да отсъства — се подреждаше около машината; тази купчина плетени столове е жалка останка от онези дни. Прясно почистената машина блестеше, почти за всяка екзекуция поставях нови резервни части. Пред стотици очи — всички зрители чак до онези възвишения се надигаха на пръсти — лично комендантът полагаше осъдения под браната. Каквото днес върши един прост войник, тогава бе мое почетно задължение — бях председател на съда. И ето, екзекуцията започваше! Нито един фалшив тон не смуцаваше работата на машината. Тогава някои изобщо вече не гледаха, а лежаха със затворени очи на пясъка; всички знаеха; сега тържествува справедливостта. В тишината се чуваха само стоновете на осъдения, сподавяни от филца. Днес машината вече не е в състояние да изтръгне от осъдения по-силен стон, който филцът да не може да заглуши; някога обаче пишещите игли изпускаха разяждаща течност, която сега вече не ни разрешават да използваме. И така настъпваше шестият час! Невъзможно беше да удовлетворим молбата на всички, които искаха да гледат от близо. Комендантът благоразумно се разпореждаше да пуснат напред децата; аз обаче, по силата на своята длъжност имах право винаги да бъда до машината; често присядах там, прегърнал с дясната и с лявата ръка по някой малчуган. Как следяхме всички израза на просветление по измъченото лице, как къпехме страните си в лъчите на тази най-сетне постигната и вече чезнеща справедливост! Какви времена бяха това, приятелю!

Офицерът явно бе забравил кой стои пред него; бе прегърнал пътешественика и бе обронил глава върху рамото му. Пътешественикът в дълбоко смущение гледаше нетърпеливо встрани от офицера. Войникът бе привършил почистването на машината и сега изтръскваше от една тенекиена кутия оризова каша в паничката. Щом забеляза това, осъденият, който видимо вече се бе съвзел напълно, започна да протяга език към кашата. Войникът отново и отново го

отблъскваше, защото кашата очевидно бе определена за по-късен час, но във всеки случай непристойно беше и това, че войникът бъркаше с мръсните си ръце в паничката и ядеше пред очите на гладния осъден.

Офицерът бързо се опомни.

— Съвсем нямах намерение да ви трогвам — рече гой, — зная, че е невъзможно да се обяснят днес онези времена. Впрочем машината още работи и говори за себе си. Говори за себе си, макар да се издига самотна сред тази долина. А накрая трупът все така невъобразимо плавно полита в ямата, макар че наоколо не се събират като мухи стотици хора, както някога. Тогава се наложи да оградим ямата със здрави перила, но те са отдавна съборени.

Пътешественикът се мъчеше да отвърне лице от офицера и се озърташе безцелно наоколо. Офицерът реши, че той оглежда пустата долина, затова сграбчи ръцете му, завъртя се около него, за да улови погледа му и запита:

— Виждате ли позора ни?

Но пътешественикът мълчеше. Офицерът го остави мъничко; разкراчен, опрял длани на хълбоците, той стоеше неподвижен и гледаше в земята. После се усмихна на пътешественика насърчително и рече:

— Вчера бях близо край вас, когато комендантът ви покани. Чух с ушите си поканата. Познавам си аз коменданта. Веднага схванах какво цели с тази покана. Въпреки че разполага с достатъчно власт, за да вземе мерки срещу мен, той още не се осмелява да го стори, а навярно желае да ме подложи на вашата преценка, преценка на един уважаван чужденец. Добре си е направил сметката! Вие сте на острова за втори ден, не ви е познат старият комендант и неговият мисловен свят, надъхан сте с европейски схващания, може би сте принципен противник на смъртното наказание изобщо и на подобна машинна екзекуция в частност; освен това виждате, че присъдата се изпълнява без публика, тъжно, на една; вече поизносена машина... Та нима всичко това, взето заедно (така мисли комендантът), не би могло лесно да ви накара да сметнете моята съдебна процедура за неправилна? А щом я сметнете за неправилна, вие няма да мълчите (излагам все още разсъжденията на коменданта), защото сигурно се упоавате на многократно изпитаните си убеждения. Впрочем вие сте видели немалко своеобразия у немалко народи и сте свикнали да ги уважавате,

тъй че вероятно няма да се произнесете против съдебната процедура с онази решителност, с която може би щяхте да го сторите в родината си. Но това съвсем не е нужно на коменданта. Достатъчно ще бъде една бегло изречена, просто невнимателна дума. Тя не трябва непременно да и изразява вашето убеждение, стига да отговаря само привидно на неговото желание. Уверен съм, че той съвсем хитро ще почне да ви разпитва. А дамите му ще седят в кръг около вас и ще наострят уши; вие ще, кажете например: „У нас съдопроизводството е друго“, или: „У нас изслушват обвиняемия, преди да произнесат присъдата“, или: „У нас съобщават на осъдения каква е присъдата“, или: „У нас има и други наказания освен смъртно наказание“, или: „У нас мъчения е имало само в Средновековието.“ Всички тези забележки са правилни, доколкото на вас те се струват естествени — невинни забележки, които не засягат моята съдебна процедура. Но как ще ги възприеме комендантът? Виждам го, добрия ни комендант, как веднага отмества стола си и бързо излиза на балкона, виждам как дамите му се спускат подир него, чувам гласа му — дамите наричат този глас „гръмовит“ — да, чувам го как говори: „Един голям западен изследовател, натоварен да проучи съдоустройството във всички страни, току-що заяви, че нашата старовременна съдебна процедура е безчовечна. След тази преценка на една тъй видна личност, естествено, вече ми е невъзможно да търпя подобна процедура. Ето защо с днешна дата нареждам...“ — и така нататък. Вие искате да се намесите, защото не сте казали това, което той говори, не сте нарекли моята съдебна процедура безчовечна, напротив, според дълбокото си убеждение вие я смятате за най-човечната и най-достойната за човека процедура, вие сте възхитен от тази машинна техника... но вече е много късно; дори не можете да излезете на балкона, защото там е пълно с дами; искате да привлечете вниманието, искате да крещите, но женска ръка затуля устата ви... и аз, и делото на стария комендант сме загубени.

Пътешественикът трябваше да сподави усмивката си: значи тъй лека бе задачата, която бе сметнал за толкова трудна. И каза уклончиво:

— Вие надценявате влиянието ми; комендантът прочете препоръчителното ми писмо и знае, че не съм вещ в съдоустройството. Ако изкажа някакво мнение, то ще бъде мнение на частно лице, не по-важно от мнението на когото и да било друг, във всеки случай много по-маловажно от мнението на коменданта, който в тази наказателна

колония, доколкото ми е известно, разполага с твърде широки права. И ако неговото мнение за тази съдебна процедура е тъй категорично, както смятате вие, то опасявам се, че краят ѝ наистина е дошъл и без моята скромна помощ.

Дали офицерът вече разбираше? Не, още не разбираше. Той поривисто поклати глава, хвърли бегъл поглед назад към осъдения и войника, които потрепнаха и оставиха ориза, пристъпи съвсем близо до пътешественика, но не гледаше в лицето му, а някъде в дрехата, и каза по-тихо от преди:

— Не познавате вие коменданта; отношението ви към него и към всички нас е до известна степен, простете за израза, простодушие; повярвайте ми, вашето влияние е неоченимо голямо. Да, аз бях направо щастлив, когато чух, че ще присъствувате сам на екзекуцията. Това разпореждане на коменданта трябваше да ме уязви, но сега аз ще го обърна в своя полза. Вие изслушахте обясненията ми, без да ви отвличат измамни нашепвания и презрителни погледи, които не биха могли да се избегнат при по-голяма публика, видяхте машината и сега сте готов да наблюдавате екзекуцията. Вашата преценка сигурно е вече направена; ако все още съществуват някои дребни съмнения, то гледката на екзекуцията ще ги премахне. И сега се обръщам към вас с молбата: помогнете ми срещу коменданта!

Пътешественикът не му даде да продължи.

— Та как бих могъл! — възкликна той. — Това е напълно невъзможно. Нито мога да ви бъда полезен, нито да ви навредя.

— Можете — каза офицерът.

С известно безпокойство пътешественикът видя, че офицерът сви юмруци.

— Можете — повтори офицерът още по-настойчиво. — Имам план и той трябва да успее. Вие мислите, че влиянието ви е недостатъчно. Аз зная, че то е достатъчно. Но дори да приеме, че сте прав, нима за запазването на тази съдебна процедура не трябва да се опита всичко, па макар и да е недостатъчно? Тъй че изслушайте моя план. За изпълнението му преди всичко е нужно по възможност днес вие да се въздържите да давате в колонията преценка за нашето съдопроизводство. Ако не ви запитат изрично, не бива в никакъв случай да се изказвате; иначе изявленията ви трябва да бъдат кратки и неопределени — нека се разбере, че ви е трудно да говорите за това, че

сте разочарован, че ако се разприказвате откровено, ще избухнете направо в проклетия. Не искам от вас да лъжете, съвсем не, трябва само да отговаряте кратко, например: „Да, видях екзекуцията“, или: „Да, изслушах всички обяснения.“ Само това, нищо повече. А за разочарованието, което трябва да ви проличи, има достатъчно поводи, макар и не според очакванията на коменданта. Естествено, той ще го разбере напълно погрешно и ще го изтълкува посвоему. На това се гради и моят план. Утре в комендантството под председателството на коменданта ще се състои голямо заседание на всички висши административни чиновници. Комендантът, разбира се, умее да превръща подобни заседания в зрелище. Построена бе зала и тя винаги е пълна със зрители. Аз съм принуден да участвувам в тези съвещания, но ме разтърсва погнуса. Във всеки случай вас сигурно ще ви поканят на заседанието; ако днес се държите съобразно с моя план, поканата ще приеме вид на настойчива молба. Но ако по някаква необяснима причина все пак не ви поканят, би трябвало вие сам да поискате покана; а че тогава ще я получите, няма съмнение. И ето, утре вие седите с дамите в ложата на коменданта. Той често поглежда нагоре, за да се увери, че сте там. След различни маловажни, смешни въпроси, поставени на обсъждане само с оглед на слушателите — това са най-често пристанищни строежи, вечно пристанищни строежи!, — става дума и за съдоустройството. Ако комендантът не заговори за него или пък не го направи своевременно, аз ще се погрижа да го стори. Ще стана и ще рапортувам за днешната екзекуция. Съвсем накратко, само рапорт. Наистина да се рапортува там за такива неща е необичайно, ала все пак аз ще извърша това. Комендантът ще ми благодари, както винаги, с любезна усмивка и ето че не може да се сдържи и ще използва удобния случай. „— Току-що — тъй или в този дух ще започне той — чухме рапорта за екзекуцията. Към рапорта бих желал само да добавя, че тъкмо на тази екзекуция е бил свидетел големият изследовател, за чието посещение, което прави изключителна чест на нашата колония, всички знаете. Също и днешното ни заседание придобива особено значение поради неговото присъствие. Не е ли уместно сега да зададем на големия учен въпроса как преценява тази старовременна екзекуция и предхождащата я съдебна процедура?“ Естествено, от всички страни ръкопляскания, всеобщо одобрение, аз ръкопляскам най-силно. Комендантът се покланя към вас и казва: „В

такъв случай задавам въпроса от името на всички.“ И сега вие пристъпвате към парапета. Сложете на него ръцете си, та да се виждат отвсякъде, иначе дамите ще ги уловят и ще почнат да си играят с пръстите ви... И ето, най-последно прозвучават вашите думи. В своята реч не бива да си налагате никакви ограничения, нека да загърми истината, наведете се над парапета и изревете, да, да, изревете мнението си, непоколебимото си мнение в лицето на коменданта! А може би не искате да сторите това, то не е в характера ви, може би в родината ви хората се държат другояче в такива положения? Това също е правилно, това също е напълно достатъчно; изобщо не ставайте, кажете само няколко думи, прошепнете ги, та да достигнат едва до ушите на чиновниците под вас, това стига, съвсем не е нужно да споменавате дори за липсата на интерес към екзекуцията, за скърцащото колело, скъсания ремък, гнусния филц, не, всичко останало ще поема аз и, повярвайте, ако моята реч не го прогони от залата, то ще го постави на колене и ще го накара да изповяда: „Стари коменданте, пред теб се прекланям ...“ Това е моят план; желаете ли да, ми помогнете при неговото изпълнение? Но, разбира се, че желаете, нещо повече; длъжен сте!

Офицерът хвана пътешественика за двете ръце и тежко дишайки, го загледа в лицето. Последните изречения той бе изкрещял толкова силно, че дори войникът и осъденият се сепнаха; въпреки че не можеха да разберат нищо, те оставиха яденето и като продължаваха да дъвчат, се завзираха в пътешественика.

Отговорът, който трябваше да даде, бе за пътешественика от самото начало безспорен; през живота си бе видял твърде много неща, та тук нямаше какво да се колебае; в душата си той бе честен човек и не се страхуваше. Въпреки това при вида на войника и осъдения сега за секунда се подвоуми. Накрая обаче каза, както подобаваше:

— Не.

Офицерът премигна няколко пъти, но не отмести погледа си от него.

— Нужно ли ви е обяснение? — попита пътешественикът.

Офицерът мълчаливо кимна.

— Аз съм противник на тази съдебна процедура — рече тогава пътешественикът. — Още преди вие да ми се доверите (а с вашето доверие аз, естествено, в никакъв случай няма да злоупотребя), вече

размислях дали имам право да се противопоставя на такова правораздаване и какви са изгледите за успех на моята намеса. Към кого би трябвало да се обърна най-напред — беше ми ясно: към коменданта, естествено. Вие направихте това още по-ясно, но съвсем не укрепихте решението ми, напротив, вашата честна убеденост ме трогва, макар че не може да ме обърка.

Офицерът не отговори, извърна се към машината, хвана една от месинговите щанги и после, отметнал глава назад, вдигна очи към рисувача, сякаш проверяваше дали всичко е в ред. Войникът, и осъденият, изглежда, се бяха сприятелили; осъденият правеше знаци на войника, колкото и трудно да му беше това поради здраво стегнатите ремъци; войникът се наведе над него, осъденият му прошепна нещо, а войникът кимна.

Пътешественикът пристъпи след офицера и рече:

— Вие още не знаете какво смятам да сторя, Наистина ще изкажа на коменданта своя възглед за тази съдебна процедура, ала не на заседание, а насаме; пък и няма да остана тук толкова дълго, та да могат да ме поканят на някакво заседание: още утре сутринта заминавам или поне ще се кача на парахода.

Нищо не подсказваше, че офицерът го е чул.

— Значи съдебната процедура не ви убеди — рече той сякаш на себе си и се усмихна, както се усмихва старец на безразсъдно дете и зад усмивката скрива своята собствена замисленост. — Тогави значи е време — каза той накрая и внезапно погледна пътешественика с ясни очи, в които се таеше някаква подкана, някакъв вик за съчувствие.

— За какво е време? — неспокойно запита пътешественикът, ала не получи отговор.

— Ти си свободен — викна офицерът към осъдения на неговия език.

Отначало осъденият не повярва.

— Е, свободен си — повтори офицерът.

За първи път лицето на осъдения се изпълни с действителен живот. „Истина ли е това? Не е ли само временна прищявка на офицера? А може би чуждестранният пътешественик е издействувал помилването му? Какво ще стане сега?“ Тъй сякаш питаше лицето му. Ала не за дълго. Каквото и да станеше, той желаше, ако му разрешаха,

действително да бъде свободен и се задържа, доколкото позволяваше браната.

— Ще ми изпокъсаш ремъците — кресна офицерът, — мирувай! Сега ще ги свалим.

И като даде знак на войника, той се залови заедно с него за работа. Осъденият не рече дума, а само тихо се смееше в себе си, като извърщаше лице ту наляво към офицера, ту надясно към войника, а не забравяше и пътешественика.

— Измъкни го! — заповяда офицерът на войника.

Заради браната трябваше особено да се внимава. От нетърпение осъденият вече бе получил няколко малки одрасквания по гърба.

От този миг нататък обаче офицерът престана да се занимава с него. Той се приближи до пътешественика, отново извади малката кожена папка, порови в нея, най-сетне намери листа, който търсеше, и го показа на пътешественика.

— Прочетете — каза той.

— Не мога — отвърна пътешественикът, — вече ви казах, че не мога да чета тези листове.

— Но разгледайте листа по-добре — рече офицерът и застана до пътешественика, за да чете заедно с него.

Когато и това не помогна, той на доста голяма височина, сякаш в никакъв случай не биваше да докосва листа, прекара кутрето си над хартията, та по този начин да облекчи пътешественика при разчитането. А пътешественикът направи усилия, за да може поне тук да прояви любезност към офицера, ала без никакъв успех. Тогава офицерът зачете написаното буква по буква, а накрая го произнесе още веднъж свързано.

— Пише: „Бъди справедлив!“ — рече той. — Ето че сега все пак можете да го прочетете.

Пътешественикът се наведе тъй ниско над хартията, че офицерът от страх да не я докосне трябваше да я дръпне по-надалеч; макар сега пътешественикът да не каза нищо, беше ясно, че той все още не може да го прочете.

— Пише: „Бъди справедлив!“ — повтори офицерът.

— Възможно е — отвърна пътешественикът, — вярвам, че тук така е написано.

— Е, добре — каза офицерът, поне донякъде удовлетворен, и с листа в ръка се покатери по стълбата.

Много внимателно пхна листа в рисувача и явно пренагласи изцяло зъбния механизъм; това бе доста трудна работа, навярно там имаше и съвсем малки колелца, понякога главата на офицера изчезваше напълно в рисувача — тъй точно трябваше да огледа зъбния механизъм.

Пътешественикът неотклонно следеше отдолу тази работа, вратът му се схвана, а очите го заболяха от слънчевата светлина, обливаща небето. Войникът и осъденият се занимаваха само един с друг. С върха на щика си войникът измъкна ризата и панталона на осъдения, които вече бяха хвърлени в ямата. Ризата бе ужасно мръсна и осъденият я изпра в кофата с вода. Когато после облече ризата и панталона, войникът и осъденият високо се разсмяха, тъй като дрехите бяха разрязани отзад надлъж. Навярно осъденият смяташе, че е длъжен да забавлява войника, защото започна да се върти пред него в разрязаните си дрехи, а войникът бе приклепнал на земята, смееше се и се тупаше по колената. Все пак те се посдържаха поради присъствието на господата.

Когато офицерът горе най-сетне свърши работата си, той още веднъж с усмивка провери всяка част на механизма; този път захлопна капака на рисувача, стоял досега отворен, слезе по стълбата, погледна в ямата и после към осъдения, със задоволство установи, че онзи е извадил дрехите си; след това отиде до кофата, за да си измие ръцете, твърде късно забеляза противната мръсотия в нея, опечали се, че няма да може да измие ръцете си, накрая ги завря в пясъка — тази замяна не го удовлетвори, но трябваше да се примири, — сетне се изправи и почна да разкопчава мундира си. При това в ръцете му се озоваха най-напред двете дамски кърпички, които бе напъхал под яката.

— Вземи си кърпичките! — извика той и ги подхвърли на осъдения. А на пътешественика обясни: — Подаръци от дамите.

Въпреки очевидната припряност, с която свали мундира си, а после напълно се съблече, той се отнасяше към всяка част от облеклото си много грижливо, дори специално оглади с пръсти сребърните акселбанти на парадния мундир и поотърси един пискюл. Наистина на тази грижливост малко подходдаше това, че щом приключеше с някоя дреха, той веднага с гневен замах я хвърляше в

ямата. Последна остана късата сабя с портупея. Офицерът изтегли сабята от ножницата, счупи я надве, после сграбчи всичко заедно — парчетата от сабята, ножницата и портупея — и тъй отривисто ги запокити в ямата, че на дъното те издрънчаха.

Сега той стоеше гол. Пътешественикът хапеше устни и мълчеше. Макар да знаеше какво ще последва, нямаше право да възпира офицера в нищо. Ако съдоустройството, на което държеше офицерът, действително бе тъй близо до своя край — може би поради намесата на пътешественика, на която той гледаше като на свой дълг, — тогава офицерът постъпваше в този миг напълно правилно; на негово място пътешественикът не би постъпил иначе.

Отначало войникът и осъденият не разбираха нищо, дори не поглеждаха към офицера. Осъденият бе много доволен, че си е получил обратно кърпичките, ала не можа дълго да им се радва, понеже войникът му ги взе с бързо, неочаквано движение. Сега пък осъденият се опитваше да измъкне кърпичките от колана на войника, където онзи ги бе пхнал, но войникът бе нащрек. Тъй те се препираха полушеговито. Едва когато офицерът застана съвсем гол, те се сепнаха. Особено осъденият — сякаш бе поразен от предчувствието за някакъв голям поврат. Каквото бе сполетяло него, сега сполиташе офицера. Може би нещата щяха да вървят тъй до самия завършек. Навярно това бе заповед на чуждестранния пътешественик. Идеше, значи, мъст! Макар да не бе изстрадал всичко до края, щеше да бъде отмъстен докрай. Широка, беззвучна усмивка плъзна по лицето му и вече не изчезна.

А офицерът се бе извърнал към машината. Ако и по-рано бе ясно, че се справя с нея добре, то сега човек можеше да се смае как борави с нея и как тя му се подчинява. Той само доближи ръката си до браната и тя се вдигна и спусна няколко пъти, докато зае нужното положение и го прие под себе си; само докосна ръба на леглото и то започна да трепти; филцовата затулка тръгна право към устата му и всички видяха как офицерът всъщност не иска да я налапа, но колебанието му трая само миг, той веднага се примири и я пое в устата си. Всичко бе готово, само ремъците още висяха отстрани, но очевидно те бяха ненужни, офицерът можеше и да не бъде връзван. Ала осъденият забеляза свободните ремъци и като сметна, че екзекуцията няма да е пълноценна, ако ремъците не са здраво стегнати, усърдно

махна на войника и двамата се завтекоха да вържат офицера. А той вече бе протегнал единия си крак, за да ритне ръчката, привеждаща в движение рисувача; когато видя притичалите, отдръпна крака си и позволи да го вържат. Сега обаче не можеше да достигне ръчката; нито войникът, нито осъденият нямаше да я открият, а пътешественикът бе решил да не помръдва и пръста си. Но това не бе нужно; щом ремъците бяха стегнати, машината веднага заработи: леглото трептеше, иглите танцуваха по кожата, браната се вдигаше и отпускате. След като погледа известно време пътешественикът си спомни, че едно колело в рисувача би трябвало да скърца; ала бе съвсем тихо, не се долавяше и най-слабо скриптене.

Поради безшумната си работа машината просто престана да привлича вниманието. Пътешественикът хвърли поглед към войника ѝ осъдения. По-оживен беше осъденият, всичко в машината го интересуваше, той ту се навеждаше, ту се протягаше на пръсти и непрекъснато посочваше нещо на войника с изпънат показалец. Това бе неприятно на пътешественика. Решил бе да остане тук, до края, но вида на тези двама не би могъл да понася повече.

— Вървете си къщи! — рече им той.

Войникът навярно би сторил това, но осъденият прие тази заповед направо като наказание. Сключи ръце и горещо замоли да не го отпращат, а когато пътешественикът не пожела да отстъпи и отрицателно поклати глава, той дори коленичи. Пътешественикът видя, че заповеди тук не помагат, и реши да отиде при двамата и да ги прогони. Но тогава чу някакъв шум горе в рисувача. Погледна натам. Значи все пак онова зъбно колело смуцаваше работата? Оказа се обаче нещо друго. Капакът на рисувача бавно се надигна и накрая съвсем се отвори. Подадох се и все повече излизаха зъбците на едно колело, а скоро се появи и цялото колело, сякаш някаква могъща сила стискаше рисувача и за това колело вече не оставаше място; колелото се извъртя до ръба на рисувача, падна на земята, затъркаля се изправено по пясъка и след известно разстояние легна неподвижно. Ала горе вече изпълзяваше друго колело, последваха още много — големи, малки, едва забележими — и с всички ставаше същото; тъкмо изглеждаше, че рисувачът вече е съвсем празен, но се появяваше нова, особено многобройна група, издигаше се, падаше на земята, търкаляше се по пясъка и лягаше. Пред това зрелище осъденият напълно забрави

заповедта на пътешественика, зъбните колела направо го очароваха, непрекъснато се опитваше да улови някое и в същото време подканяше войника да му помогне, ала всеки път страхливо отдръпваше ръка, защото вече се задаваше друго колело, което поне при търкулването си го изплашваше.

Пътешественикът обаче бе много обезпокоен; машината явно се рушеше, равният ѝ ход бе измама; той имаше чувството, че сега трябва да помогне на офицера, който вече не можеше да се грижи сам за себе си. Но изпадането на зъбните колела бе погълнало цялото му внимание и той бе пропуснал да наглежда останалата част от машината; сега обаче, когато и последното колело изпълзя от рисувача, той се приведе над браната и преживя втора, още по-неприятна изненада. Браната не пишеше, само бодеше, леглото пък не обръщаше тялото, а само трептеше и го притискаше към иглите. Пътешественикът поиска да се намеси, дори по възможност да спре всичко, защото това вече не бе мъчение, към каквото се стремеше офицерът, а направо убийство. Той протегна ръце. Но в същия миг браната с вече набученото тяло се вдигна и завъртя встрани — нещо, което трябваше да извърши едва в дванадесетия час. Кръвта изтичаше на стотици струйки (несмесена с вода, защото този път бяха отказали ѝ тръбичките за водата). А ето че отказа и последното: тялото не се отделяше от дългите игли, губеше кръвта си, но продължаваше да виси над ямата, без да падне. Браната понечи да се върне в предишното си положение, но сякаш забелязала сама, че още не се е освободила от товара си, остана над ямата.

— Помогнете де! — кресна пътешественикът на войника и осъдения.

Той самият хвана офицера за краката: искаше оттук да налегне върху краката, а от другата страна двамата да уловят главата на офицера, та по този начин бавно да го смъкнат от иглите. Но сега пък двамата не се решаваха да се приближат, осъденият направо му обърна гръб; пътешественикът трябваше да отиде при тях и със сила да ги довлече до главата на офицера. При това почти против волята си погледна лицето на мъртвия. То бе същото, каквото бе приживе (не можа да открие никакъв знак на очакваното избавление); онова, което всички други бяха намерили в машината, офицерът не намери; устните му бяха здраво стиснати, очите стояха отворени с израз на живот,

погледът бе спокоен и убеден, през челото преминаваше острието на големия стоманен шип.

Когато пътешественикът, следван от войника и осъдения, стигна до първите къщи на колонията, войникът посочи една от тях и каза:

— Ето я чайната.

В приземието на сградата имаше дълбоко, ниско, пещероподобно помещение с опушени стени и таван. Към улицата то бе открито по цялата си широчина. Въпреки че чайната малко се различаваше от останалите сгради в колонията, които — освен палатите на комендантството — до една бяха доста занемарени, тя все пак направи на пътешественика впечатление на исторически паметник и той почувствува мощта на предишните времена. Пристъпи по-близо, мина пред своите придружители между свободните маси, изнесени на улицата пред чайната, и вдъхна спарения хладен въздух, който лъхаше от вътрешността на помещението.

— Старият е погребан тук — обади се войникът. — Свещеникът му отказа място в гробището. Известно време се чудиха къде да го закопаят и накрая го погребяха тук. За тия неща офицерът сигурно не ви е разправил, защото тогава той, естествено, най-много се срамуваше. Дори няколко пъти се опитва нощем да изрови стария, но винаги го прогонваха.

— Къде е гробът? — запита пътешественикът, като не можеше да повярва на войника.

Веднага двамата, войникът и осъденият, изтичаха пред него и с протегнати ръце посочиха натам, където трябваше да се намира гробът. Отведоха пътешественика до задната стена, край която на няколко маси седяха посетители. Вероятно това бяха пристанищни работници, едри мъжаги с къси лъскаво-черни широки бради. Никой нямаше палто, ризите им бяха съдрани — все бедни, унижени хора. Когато пътешественикът се приближи, неколцина станаха, притиснаха се към стената и загледаха насреща му.

— Чужденец е — плъзна шепот наоколо, — иска да види гроба.

Отместиха една от масите и под нея действително се показа надгробен камък. Беше най-обикновен камък, достатъчно нисък, за да се скрие под масата. Върху него, имаше надпис с много ситни букви и пътешественикът трябваше да коленичи, за да ги разчете. Надписът

гласеше: „Тук почива старият комендант. Неговите привърженици, които сега не могат да назоват имената си, му изкопаха този гроб и поставиха този камък. Съществува пророчество, че след определен брой години комендантът ще възкръсне и от тази сграда ще поведе привържениците си, за да завладее наново колонията. Вярвайте и очаквайте!“ Когато пътешественикът прочете това и се изправи, видя около себе си мъжете как стоят и се усмихват, сякаш бяха прочели заедно с него надписа, намираха го смешен и сега го подканяха да се присъедини към мнението им. Пътешественикът се престори, че не забелязва това, раздаде им няколко монети, почака да наместват масата над гроба, напусна чайната и пое към пристанището.

Войникът и осъденият, бяха намерили в чайната познати, които ги задържаха. Но, изглежда, скоро се откъснаха от тях, защото пътешественикът бе стигнал едва до средата на дългата стълба, водеща към лодките, когато те вече тичаха подире му. Вероятно искаха в последния момент да накарат пътешественика да ги вземе със себе си. Докато долу пътешественикът преговаряше с един лодкар да го прекара до парахода, двамата се втурнаха по стълбата, но безгласно, защото да крещят не се осмеляваха. Обаче когато стигнаха долу, пътешественикът беше вече в лодката, а лодкарят тъкмо я отгласкваше от брега. Те все още можеха да скочат в лодката, но пътешественикът вдигна от дъното тежко, възлесто въже, заплаши ги с него и тъй предотврати този скок.

МАЛКАТА ЖЕНА

Това е малка жена; макар и твърде стройна по природа, все пак тя е здраво стегната в корсет; винаги я виждам в една и съща рокля от жълто-сив плат, почти с цвят на дървесина, обкичена тук-там с ресни или с подобни на копчета висулки; тя никога не носи шапка, матоворусите ѝ коси са прави и ако не в безпорядък, то все пак се спускат доста свободно. Въпреки че е стегната в корсет, жената е лесно подвижна, впрочем тя преувеличава тази подвижност, обича да слага ръце на хълбоците си и изненадващо бързо със замах да извърта встрани горната половина на тялото си. Впечатлението, което ми правят ръцете ѝ, мога да предам само като кажа, че досега не съм виждал друга длан с тъй рязко отделени един от друг пръсти; но ръцете ѝ съвсем не се отличават с някаква анатомическа особеност, това са напълно нормални ръце.

Тази малка жена обаче е много недоволна от мене, вечно намира за какво да ме упрекне, винаги с нещо я огорчавам, възмуцавам я на всяка крачка; ако животът можеше да се раздели на най-дребни частици и те се оценят поотделно, то положително всяка частица от моя живот би предизвикала у нея възмущение. Често съм размислял защо така я възмуцавам; може би пък всичко в мен противоречи на нейния естетически усет и чувство за справедливост, на нейните привички, традиции, надежди; има подобни противоположни натури, но защо тя толкова страда от това? Та отношенията ни съвсем не са от такъв род, че да я принуждават да страда заради мене. Нужно е тя само да реши, че съм ѝ напълно чужд, както е в действителност, и аз няма да възразя на подобно решение, дори бих го приветствал; нужно е тя само да реши да забрави моето съществуване, което впрочем никога не съм ѝ натрапвал или пък ще натрапя — и цялото ѝ страдание очевидно ще премине. Тук аз изобщо не говоря за себе си, за това, че, естествено, държането ѝ ме гнети, не говоря, понеже добре разбирам, че моето угнетение е нищо в сравнение с нейното страдание. При което впрочем отлично съзнавам, че то не е любещо страдание; тя съвсем не се

стреми всъщност да ме поправи, тъй като всичко, за каквото ме упреква, не е от естество да попречи на житейското ми преуспяване. Обаче моето житейско преуспяване ни най-малко не я интересува, нищо друго не я интересува освен собствената ѝ цел — а именно да отмъсти за причиняваната ѝ от мене мъка и да избегне мъката, с която я застрашавам в бъдеще. Веднъж вече се опитах да ѝ посоча как най-лесно би могла да сложи край на нестихващото си възмущение, но тъкмо с това я докарах до такава възбуда, че повече не ще повторя този опит.

Върху мен тежи, ако щете, също известна отговорност, защото колкото и да ми е чужда малката жена, макар отношенията ни да се изчерпват единствено с възмущението, което предизвиквам у нея или по-точно — което тя си позволява да изпитва, аз все пак не мога да гледам равнодушно как тя просто физически страда от своето възмущение. Сегиз-тогиз до мен достигат вести — напоследък все често, — че тя пак била сутринта бледа, недоспала, измъчена от главоболие и почти негодна за работа; с това тя създава грижи на близките си, те гадаят причините за състоянието ѝ, но досега не са ги открили. Единствено аз ги знаей, те се коренят в старото и вечно подновявано възмущение. Впрочем аз не споделям грижите на близките ѝ; тя е силна и жилава жена; а който е способен тъй да се възмуцава, вероятно е способен и да се справя с последиците от възмущението си; дори подозирам, че тя — поне отчасти — приема страдалчески образ само за да насочи по този, начин подозренията на света върху мен. Тя е прекалено горда, за да признае открито как я измъчвам със своето съществуване; да се обърне към други за помощ би било за нея твърде унижително; единствено от неприязън, от непрестанна, вечно подтикваща я неприязън тя се занимава с мен и да изложи пред обществото тази нечиста история не би го понесло чувството ѝ за срам. Но тя, също тъй не може да понесе съвсем да мълчи за историята, чието бреме непрекъснато изпитва. Ето как в своята женска хитрост тя опитва среден път; безмълвно, само чрез външните признаци на едно скрито страдание иска да изнесе случая пред съда на обществото. Може би дори се надява, че ако обществото отправи изцяло погледа си към мен, ще се надигне всеобщо публично възмущение, което с могъщата си власт ще ме осъди окончателно много по-решително и бързо, отколкото е по силите на нейното все пак

сравнително по-слабо лично възмущение; тогава обаче тя ще се отдръпне, ще въздъхне облекчено и ще ми обърне гръб. Е, ако наистина това са нейните надежди, тя се заблуждава. Обществото няма да поеме ролята ѝ; обществото никога не ще намери тъй безкрайно много неща, за които да ме упрекне, дори да ме вземе под най-строгото наблюдение. Аз не съм чак толкова безполезен човек, както тя си мисли; не искам да се хваля, особено по този повод; но макар и да не се отличавам с изключителни способности, все пак сигурно няма да направя впечатление с обратното; единствено за нея, само в нейните почти лъчезарни очи аз съм такъв, ала тя не ще успее да го внуши на никого. Тъй че бих ли могъл да съм напълно спокоен в това отношение? Не, съвсем не; понеже ако наистина се разчуе, че направо я разболявам с държането си — а някои сплетници, именно най-усърдните вестноосци, вече са на път да прозрат това или поне си дават вид, че го прозират, — ако светът дойде и ми зададе въпроса защо измъчвам с непоправимостта си бедната малка жена, нима смятам да я вкарам в гроба, кога най-после ще се вразумя, ще проявя обикновено човешко съчувствие и ще престана, — ако светът ме запита така, ще ми е трудно да му отговоря. Ще трябва ли тогава да призная, че много не вярвам на онези болестни признаци и тъй да създам досадното впечатление, че отхвърлям една вина, като я стоварвам другиму, и то по такъв груб начин? А бих ли могъл открито да заявя, че дори да вярвах в някакво действително заболяване, пак не бих проявил и най-слабо съчувствие, понеже жената ми е напълно чужда, а отношенията помежду ни са създадени от нея и ги поддържа единствено тя? Не искам да кажа, че никой няма да ми повярва; по-скоро хората и ще вярват, и няма да вярват, ала не биха отронили дума, просто ще си отбележат моя отговор по повод на една слаба, болна жена, а това няма да е съвсем благоприятно за мен. Тук, както и при всеки друг отговор, аз ще се сблъскам с упоритата неспособност на света да си представи в случай като нашия други отношения, освен любовни, макар да е ясно като бял ден, че такива отношения не съществуват, а дори да съществуваха, щяха да изхождат по-скоро от мене, защото все пак именно аз бих бил в състояние да се възхитя от съкрушителните преценки и неуморните умозаклучения на малката жена, стига да не бях постоянно наказван от тъкмо тези нейни достойнства. Впрочем у нея не се забелязва и следа от сърдечно

отношение към мен; тук тя е пряма и откровена; на това се гради последната ми надежда; дори да е полезно за военната ѝ тактика да внуши впечатлението за подобно отношение, тя не би се самозабравила да постъпи така. Ала напълно безчувственото в тази насока общество ще отстоява мнението си и винаги ще се произнеса против мен.

Ето че всъщност не ми остава нищо друго, освен своевременно, преди да се намеси светът, да се променя — не за да смиря възмуцението на малката жена, което е немислимо, но все пак да го посмекча. И наистина често съм се питал дали сегашното ми положение дотолкова ме задоволява, че не чувствам никакво желание да го преобразя и не е ли все пак възможно да предприема известни промени в себе си, макар и не от убеждение в тяхната необходимост, а само за да успокоя жената. И съм правил честни опити, не без усилие и старание, те дори ме задоволяваха, почти ме развличаха; някои промени се очертаха, забелязваха се отдалеч и не бе нужно да ги посочвам на малката жена, тя съзира тези неща преди мен, съзира още израза на намерение в моята същност; но успех не ми бе отреден. И как би било възможно? Та недоволството ѝ от мен, както сега вече проумявам, е изначално; нищо не е в състояние да го премахне, дори премахването на самия мене; гневът ѝ при вестта за моето самоубийство би бил безграничен. Ето защо не мога да си представя, че тази проникателна жена не проумява тъй добре, както и аз — и то не само безнадеждността на усилията си, но и моята невинност, неспособността ми дори при най-добро желание да задоволя изискванията ѝ. Сигурно го проумява, но като борческа натура го забравя в порива на битката; а моята злочеста особеност, която обаче не съм избрал аз и не мога да променя, понеже такава ми е дадена, се състои в това, че на изгубилия самообладание искам да прошепна в ухото тихо предупреждение. Но по този начин, разбира се, никога няма да стигнем до споразумение. Отново и отново ще излизам от дома си с радостта на първите утринни часове и ще виждам това помрачено от мен лице, ядно нацупените устни, изпитателния и предварително знаещ резултата поглед, който се плъзва над мен и нищо не пропуска, колкото ѝ да е бегъл, горчивата, врязала се в моминските страни усмивка, жаловно вдигнатите към небето очи, сложените на хълбоците

длани за устойчивост, а сетне побледняването и потрисането от негодувание.

Напоследък си позволих — впрочем за първи път, както сам с изненада установих — да понамекна на един добър приятел за тази история, съвсем между другото, само с няколко думи, при това принизих значението на всичко, колкото и нищожно да е за мен на външен вид, още малко под действителното. Странно, че все пак приятелят ми не се направи на глух, а дори сам придаде на случая по-голямо значение, не позволи да отклоня вниманието му и настоя на своето. Впрочем още по-странно е, че въпреки това той недооцени историята в един важен пункт, защото най-сериозно ме посъветва да замина за известно време. Едва ли можеше да има по-безразсъден съвет; макар нещата да са прости и всеки да е в състояние да ги проумее, стига да ги погледне по-отблизо, все пак не са и чак толкова прости, че да се оправи всичко или поне най-важното с моето отпътуване. Тъкмо обратното, по-скоро трябва да се пазя да не отпътувам; ако изобщо ще следвам някаква тактика, във всеки случай ще е тази да задържа историята в досегашните ѝ тесни, още невключващи външния свят рамки, тоест да остана спокойно на мястото, където съм и да не допускам големи, наложени от тази история очебийни промени, а това ще рече и да не говоря с никого — не защото крия някаква опасна тайна, но защото случаят е чисто личен и в този си вид лесно поносим; нека си остане такъв. Ето че забележките на приятеля все пак бяха от полза; макар и да не ми откриха нищо ново, те укрепиха становището ми.

Изобщо при по-внимателно обмисляне се оказа, че настъпилите с течение на времето промени в положението не са промени в самата история, а представляват единствено развитието на моя възглед за нея, в смисъл че този възглед става отчасти по-спокоен, по-мъжествен и се приближава повече до същността, отчасти обаче под непреодолимото въздействие на постоянните потреси, колкото и леки да са те, придобива известна нервност.

По-спокойно се отнасям към историята, когато уж разбирам, че макар понякога да изглежда предстояща, развързката все пак навярно още няма да настъпи; човек е склонен, особено на младини, да надценява скоростижността на развързките; колкото пъти моята малка съдница само при вида ми се е свличала в изнемога настрани на

стола, хващала се е с една ръка за облегалото, другата е прокарвала по стегнатата си в корсет снага, а сълзи на гняв и отчаяние са рукували по страните ѝ, винаги съм си мислил, че това е развързката и че начаса ще ме призват за обяснение. Ала нито развързка, нито обяснения, на жените лесно им прилошава, светът няма време да следи за всички случаи. И какво всъщност е станало за всичките тези години? Нищо друго, освен че подобни сцени са се повтаряли — ту по-бурни, ту по-сдържани — и сега общият им брой просто е нараснал. А наблизко се въртят хора, готови да се намесят, стига да намерят възможност; но не намират и досега се осланят единствено на своя усет, а макар усетът сам да е достатъчен, за да запълни дните на своя притежател, за друго не е годен. Но впрочем така е било винаги, винаги е имало тези безполезни съгледвачи и надушвачи, които вечно оправдават присъствието си по някакъв свръххитър начин, най-често с роднинските си връзки, те винаги са следели, винаги са надушвали нещо с усета си, ала резултатът от всичко това е, че и досега тъпчат на едно място. Цялата разлика е там, че лека-полека съм ги опознал, различавам физиономиите им; някога си мислех, че с време те ще се завтекат отвсякъде, измеренията на случая ще се уголемят и това от само себе си ще ускори развързката; днес съм сигурен, че всичко е било тъй от памтивека и има твърде малко или дори няма нищо общо с приближаването на развързката. А самата развързка — защо я наричам с такава гръмка дума? Ако някога — положително не утре, нито вдругиден и вероятно никога — се стигне дотам все пак обществото да се заеме с тази история, която, както винаги ще повтарям, не е от неговата компетентност, макар да не изляза неощетен от заведения процес, навярно обаче ще се вземе предвид, че не съм непознат на обществото, открай време живея под зоркия му поглед, изпълнен съм с доверие и сам заслужавам доверие, а също, че тази по-късно изникнала страдаща малка жена (в която между впрочем всеки друг сигурно отдавна би видял досаден репей и би го стъпкал с ботуша си съвсем незабелязано за обществото), че тази жена в най-лошия случай би могла само да прибави малка грозна завъртулка към атестата, в който обществото отдавна ме е обявило за свой достопочтен член. Такова е днешното положение на нещата, следователно има слаби основания за безпокойство.

А че с годините все пак съм станал малко неспокоен, няма нищо общо с истинското значение на историята; човек просто не издържа непрестанно да се възмуцват от него, дори отлично да съзнава неоснователността на възмуцението, човек става неспокоен, започва като че чисто физически да се напруга в очакване на развръзките, макар с разума си много да не вярва в настъпването им. Отчасти обаче се касае просто за възрастово явление; младостта вижда всичко в розова светлина; некрасивите подробности потъват в несекващия извор на младежка сила; ако някой като момче е имал малко напругнат поглед, не са му се сърдили за това, никой не го е забелязвал, дори самият той, но остане ли нещо от този поглед в по-късна възраст, то са отпадъци; всеки е потребен, никого не подменят, всеки е под наблюдение и напругнатият поглед на един възрастен човек си е чисто и просто напругнат поглед, не е никак трудно да се установи. Ето че и тук няма съществено влошаване.

Следователно откъдето и да погледна нещата, отново и отново се оказва, и аз ще се придържам към това, че стига съвсем леко да прикривам тази малка история, ще мога необезпокояван от света още доста дълго да карам спокойно досегашния си живот, въпреки цялата ярост на жената.

1923

Източник: <http://liternet.bg/publish1/fkafka/preobrazhenieto/>

Издание:

Франц Кафка. Преображението. Избрани разкази

Съставител и преводач: Венцеслав Константинов

Издателство „Христо Г. Данов“, 1982

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.